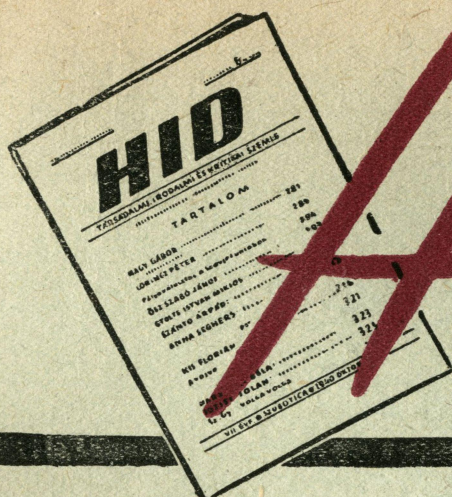

KEK ZSIGMOND: Iskolapolitika egykor és ma	745
GÁL LÁSZLÓ: Ezt olvassad!, vers	753
KONGÓ TIBOR: Irástudó legyen minden jugoszláviai magyar	756
MLADENOVICS TANASZIJE: Csata után, vers	761
PAP JÓZSEF: Építő ifjúság műve	762
HANGYA ANDRÁS: Vasútépítők (rajz)	763
LATÁK ISTVÁN: Két vers	767
GAJDOS TIBOR: Tűz a hegyek között (regényrészlet)	768
LERMONTOV MICHAİL: Vitorla, vers	772
Szovjet írók válaszolnak angol írók kérdéseire	775
CSENGICS HUSZNIJA: És elmúlt az éj, vers	783

KRITIKA ÉS ÖNKRITIKA

LÉVAY ENDRE: Új embert	784
--------------------------------	-----

FIGYELŐ

LŐRINC PÉTER: Nemzet születik Makedónia katlanáiban	788
VASZILJEVSZKA VANDA: Kivel vagytok ti, amerikai mesterei a kultúrának	792
FORRÓ GYÖRGY: Az előállítási költségek és azok csökkentése	796
APLETIN MICHAİL: A szólásszabadságról	800
Magyarországi diáklevél	801

SZEMLE

LÉVAY ENDRE: Zalka Máté könyve	803
GÁBOR GYÖRGY: Multatúli	803

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

KIADJA A VAJDASÁGI MAGYAR KULTÚRSZÖVETSÉG
MEGJELENIK HAVONTA

SZERKESZTI: A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. STEINFELD SÁNDOR

SZERKESZTŐSÉG: NOVISZÁD, GEN. STALJINA UTCA 16. I. TELEFON 23—53

KIADÓHIVATAL: SZUBOTICA, DOBANOVACSKA UTCA 9

TELEFON: SZUBOTICA, 414

ELŐFIZETÉSI DIJ: EGY ÉVRE 90 DINÁR, FÉL ÉVRE 50 DINÁR, EGYES SZÁM ÁRA 9 DINÁR
POSTATAKARÉKSZÁMLA 32—704—503. LAPZÁRTA MINDEN HÓ 10-ÉN.

Kéziratokat nem őrizünk meg és nem adunk vissza.

HID KÖNYVKIADÓVÁLLALAT

KIADVÁNYAI:

Szabadságdalok (II. kiadás)	—	—	—	—	Ára	25.—	Dinár
Csillagok csillaga (antológia)	—	—	—	—	"	20.—	"
Gorkij Maxim: Így tanultam én (II. kiadás)	—	—	—	—	"	5.—	"
Tung-Pi-Vu: Mi történik Kínában?	—	—	—	—	"	9.—	"
Lenin I. V.: A szakszervezetekről	—	—	—	—	"	5.—	"
Lenin I. V.: Az államról II. kiadás	—	—	—	—	"	4.—	"
Olasz Mihály: Parasztkérdés — Földkérdés	—	—	—	—	"	5.—	"

SZÓTÁRAK

Szerb—Magyar szótár	—	—	—	—	Ára	35.—	Dinár
Magyar Szerb szótár	—	—	—	—	"	35.—	"

ÉLET ÉS TUDOMÁNY

Nikolyszki J.: Miért beszélnek az emberek külön- féle nyelven	—	—	—	—	Ára	10.—	"
Kosenko Z.: Álom és álomlátás	—	—	—	—	"	4.—	Dinár
Szergejev I. Tudomány és babonaság	—	—	—	—	"	5.—	"
Sztoletov Nikolaj: Miért zöldék a növények?	—	—	—	—	"	6.—	"

SZINDARABOK GYŰJTEMÉNYE

Szinpadunk II. füzet	—	—	—	—	Ára	15.—	Dinár
III. "	—	—	—	—	"	15.—	"
IV. "	—	—	—	—	"	6.—	"
V. "	—	—	—	—	"	6.—	"
VI. "	—	—	—	—	"	9.—	"
VII. "	—	—	—	—	"	6.—	"
VIII. "	—	—	—	—	"	6.—	"
IX. "	—	—	—	—	"	8.—	"
X. "	—	—	—	—	"	8.50	"

NÉPEGYETEM

Steinfeld Sándor: A tőkésrendszer lényege	—	—	—	—	"	2.—	"
Steinfeld Sándor: A dolgozók üzemi és vitaklubjai	—	—	—	—	"	2.—	"
Steinfeld Sándor: Az új Jugoszlávia gazdasági helyzete	—	—	—	—	"	3.—	"

TÖRTÉNELEM

Javánovics Arszo: A népfőlszabadító harc áttekintése	—	—	—	—	Ára	5.50	Dinár
Lemin: Az USA és Anglia külpolitikája	—	—	—	—	"	7.—	"
Kardely Edvard: Jegyzetek a nemzetközi fejlemények egyes kérdéseire	—	—	—	—	"	6.50	"
Lemin Iván: A tőkés rendszer két válsága	—	—	—	—	"	6.—	"
Lőrinc Péter: Kuruckor	—	—	—	—	"	18.—	"

MEGRENDELHETŐ: **HID** SZUBOTICA, DOBANOVACSKA 9.

ISKOLAPOLITIKA RÉGEN ÉS MA

Irta: Kek Zeigmond

1938 ősze.

A müncheni egyezmény eredményei mind világosabban látszódnak. Csehszlovákia német csizma alatt, a náciék már nyújtogatják csápjait. Lengyelország felé. Chamberlain, Hitler, Mussolini és Daladier készítik elő a nemzetközi tőke nagyobb dicsőségére és hasznára a népek katasztrófáját. Itthon a JRZ győzelmének jegyében erősödik a terror, de érik a nép ellenállása is. Szubotícán a néplétszabadító harc hőse Pap Pál, 15 éves börtön ítéletének árnyával feje fölött egy elvtárs lakásán előadást készít a szubotícai haladószelemű ifjúság számára. Ebből az előadásból vesszük adatainkat. A régi Jugoszláviára vonatkozó szemléltető ábrák az 1941-ben hősi halált halt Pap Pál rajzai.

Hogy a népellenes uralmak alatt milyen betegségek ütköztek ki a nép testén, hogy kulturális színvonalát milyen tervszerűen süllyesztették, hogy mennyire elmaradtak hazánk népei és kiváltképpen mi magyarok mennyire elnyomordtunk kulturálisan — azt csak most érezzük igazán, amikor lehetőség van a szabad fejlődésre. Kellene magyar tanító, tanár és nincs. Kellene az ipari és mezőgazdasági szakkaader és nincs. Kellene a becsületesen írni-olvasni tudó tisztviselő réteg és nincs. Kellene a csak némileg képzett kultúrmunkás és nincs. Középiskolás, érettségizett, sőt főiskolás diákjaink nagyobb része nem tud sem magyarul, sem szerbül, sem helyesen beszélni, sem írni, alig van egy-két értelmiségi emberünk, akinek különösen nemzetiségi szempontból alapos műveltsége lenne, alig néhány igazán írnitudo magyar van egész Vajdaságban.

Mindezek a hiányok és fogyatékoságok most ütköznek ki igazán, amikor kell a szakember, amikor szükség van a népi értelmiségre, amikor soha nem látott számban van szükség magyar tanítóra, tanárra, amikor százszámra kellene a magyar kultúraktivista, ezerszám a képzett magyar ember. Nem csoda, hogy most látjuk igazán szegénységünket, hogy most ütközik ki a jugoszláviai magyarság testén is a régi korszakból örökölt betegsége. Azelőtt nem is igen láttuk ezt a szegénységünket. Hiszen akkor az a néhány tanító, tanár is sok volt annyira, hogy kölcsönadhattuk Makedóniának, Crnogóranak, hiszen a magyar szakember nyakába vehette az országot hiábavaló s reménytelen munkakeresésben, akkor a középiskolát végzetek azon törték a fejüket, hogy miből szerezzenek diplomát, a diplomát-szerzetek azon, hogy mit kezdjenek vele. Ki gondolt akkor arra az időre, amikor Jugoszlávia majd lámpással keresi a magyar tanárt, tanítót, amikor gyorstanfolyamokon képez ki magyarokat szakemberekké, amikor stipendiummal, internátussal és minden egyéb módon ösztönzi a magyar diákokat. Most, hogy a népuralom sürgő: adjatok szakembert, iparit, mezőgazdaságit, adjatok tanárt, tanítót, kultúrköröknek titkárt, falunak kultúrmunkást, népuralomnak vezetőt, tisztviselőt, magyar lapoknak újságíró — most látjuk igazán szegénységünket és hiányainkat.

Most erre a nagy keresletre mutatkozik még leginkább a kínálat szegénysége. S akik ma kárörvendve és beteg reménnyel mondják a

népuralomra: nincs elég emberük, nincs káderük, nincs szakemberük, nincs vezetőrétegük — nem látják, hogy a népuralom kádergyengésége, szakemberhiánya, vezetőfogvatékossága a népi demokrácia szélességét mutatja, a fejlődés lehetőségeinek gazdagságát, az előrehaladás nagy nyitott ajtóit. Amikor a harmincas évek végén egyetlen főgimnáziumi tanárunk volt, persze hogy nem tűnt ki annyira szegénységünk, mint most, amikor harminc-negyven magyar középiskola számára kell magyar tanár. S így ma, amikor a magyar káderek hiányát panaszoljuk, tulajdonképpen a magyar lehetőségek mai gazdagságával dicsekszünk. *Hogy nincs magyar szakember, nincs tanító és tanár, nincs elég szakiskolai diák, nincs elég tisztviselő, nincs elég tollforgató — ez a panasz a régi Jugoszláviával szemben olyan dicsekvés, ami magában is ékes-szólóan beszél a népuralom nyújtotta lehetőségekről.*

Érdemes ezért egy kicsit közelebbről megnézni, hogy honnan ez a nagy szükség, hogy mit csinált a régi Jugoszlávia a tanulni akarókkal, hogy kötötte gúzsba a haladnivágyást. Érdemes mai szemmel megvizsgálni azt a káderhiányt, amelynek gyökerei ott vannak a régi rendszerben. Érdemes utánajárni, hogyan jutottunk odáig, hogy ezerszám van magyar írástudatlan, hogy alig van igazán írni-olvasni tudó ember, hogy olyan nagyon kevés a képzett magyar ember, hogy olyan kevés a tollforgató. Egy-két szemléltető képet adunk arról, hogy mit csinált a régi Jugoszlávia a magyarság tanulnivágyó embereivel csak azzal a kevés-sel is, akiknek módjukban volt főiskolára, középiskolába vagy csak elemi iskolába is járni. Egy kicsit nyomába járunk annak, hogy hogyan gyártotta a régi rendszer az írástudatlanokat, a félírástudókat, hogy szorította ki és hogy rostálta még a középiskolásokat, hogy akadályozta meg, hogy főiskolára jusson a magyar. Egy szóval, hogyan szorította vissza a magyart, hogy népe erejét guzsbakösse és elfojtsa.

Ma, ahogy leküzdése közben mind világosabban elénk tárul a magyar analfabétizmus aránya, ma látjuk igazán, milyen nagy volt a tudatosan ápolt tudatlanság a régi népellenes Jugoszláviában. Hogy milyen alacsony kultúrshívnvonallal vette át a régi Jugoszlávia Trianon után a magyarságot is, erre most nem térünk ki. Elég, ha annyit mondunk, hogy ha a régi jugoszláv rendszer a magyar kultúrshívnvonalat lejjebb akarta szállítani, akkor ehhez nágyyszerű alapot nyújtott neki a monarchia.. Monarchia, régi Jugoszlávia, fasiszta megszállás nem vehetnek egymás szemére semmit, mindegyik megtett mindent, amire erejéből tellett.

Az elemi iskolai oktatásnak egyetlen példája mélyen megvilágítja azt, hogy az átvett magyar írástudatlanságot és tudatlanságot a régi Jugoszlávia iskolapolitikája milyen óriási arányokban fokozta. Szabadkáról vesszük a példát, ahol a magyarság a legnagyobb számú és leg-tömörebb Jugoszláviában. Mi volt a helyzet az elemi iskolai oktatás terén Szabadkán 1938-ban?

A magyarság számarányához képest az iskolaköteles magyar gyermekek száma 3.500—3.600 volt. Az iskolázási arány ebben az időben Szabadkán körülbelül 80%-os volt, azaz az iskolaköteles gyermekek 80%-a járt tényleg iskolába. Tehát az általános iskolázottság arányában legalább 2.800—3.000 magyar gyermeknek kellett volna iskolába járnia. *Magyar iskolába járt összesen 650 magyar gyermek, az iskolaköteles magyar gyermekek 18%-a, a tényleg iskolabjáró magyar gyermekeknek alig több mint 20%-a.* Ez azt jelenti, hogy

minden hatodik iskolaköteles magyar gyermek járt magyar iskolába.

És a tényleg iskolábajáró magyar gyermekek közül is csak minden ötödik járhatott magyar iskolába. A szóbanforgó oktatási terület 75 iskolájából a városban 4 magyar iskola volt (és egy tanyai), holott a magyarság számaránya az állami kimutatás szerint is legalább 35% volt. Magyar tanító összesen 19 volt, a szükségesnek 16%-a, de a szláv tanítók — különben szintén nagyon alacsony — számához viszonyítva is csak 30%. A magyar tanítók jórésze államnyelvű iskolában tanított.

A magyar gyermekeknek nagyobbrésze tehát kénytelen volt államnyelvű iskolába járni és csak természetes, hogy ilyen körülmények között az átlagon jóval magasabb számban maradtak iskolázatlanok. De akik jártak is, rövidesen elfelejtették a szlávnyelvű betűvetést és iskolázott írástudatlanokká váltak. Nem csoda azután, ha az írástudatlanság iszonyú arányokat öltött. Elgondolhatjuk, hogy milyen arányban maradt a magyarság írástudatlan, ha Szuboticán, az 1931-es hivatalos kimutatás szerint a 11 éven felüli lakosok 22,3%-a volt analfabéta, tehát körülbelül *minden ötödik iskolakoron túl levő szuboticiai*. Nemzetiségi kimutatás erre nincs, de a fentiek alapján megállapítható, hogy

Szuboticán minden negyedik iskolakoron felüli magyar írástudatlan volt.

Ehhez a számhoz azonban még hozzájárult azoknak a száma, akik iskolát végeztek ugyan, de csak a cirilbetűvetést tanulták meg s miután ezt nem használták s elfelejtették, iskolavégzett analfabétákká váltak.

Csak ez az egy-két adat elegendően rámutat arra, hogy a régi Jugoszláviában évente ezrekkel szaporodott az iskolázatlan vagy az iskolázás után írástudatlanná váló magyarok száma. Egész közönséges jelenség volt az olyan iskolázott magyar, akinek egész írástudása abban merült ki, hogy nevét cirilbetűkkel le tudta írni.

Társadalmunk legtöbbször jelentő rétegét, a dolgozókat sújtotta leginkább ez az iskolapolitika. Ezért olyan sok az írástudatlan munkás, ezért van ezerszám az éppen csak nevét leírni tudó dolgozó. Ezért ütközik ma még olyan nagy nehézségbe ipari és mezőgazdasági szakemberek nevelése. Ez akadályozza a magyar dolgozók gyorsabb és politikai kulturális fejlődését. Mert bizony a tudatlanság reakció is.

Mi volt a helyzet a középiskolákban?

Ha az elemi iskolát végzett magyarok nagyrésze csak nevét tudta cirilbetűkkel leírni, akkor a középiskolás magyar gyermekek aránytalan nagy részének magyar írástudása abban merült ki, hogy legfeljebb nevét tudta magyarul leírni, különben szerbiul írt-olvasott.

Összesen három magyar középiskola volt ebben az időben: a szuboticiai főgimnázium magyar tagozata, a zentai algimnázium magyar tagozata és a beográdi magyar tanítóképző. Ebből állt az egész jugoszláviai magyarnyelvű oktatás. De ez is szemfényvesztés volt, ezekben az iskolákban is szerb nyelven folyt a tanítás, kivéve egyesegyedül a magyar nyelvet és irodalmat, amit azután már tényleg nem lehetett szerb nyelven tanítani. Arról nem is beszélünk, hogy magyar tankönyv egyáltalában nem volt s a tanárok sem voltak magyarok. A *szuboticiai főgimnáziumban 1938-ban egyetlen magyar tanár volt*. A VIII-ik osztályban heti egy órán tanultak magyar nyelvet és irodalmat. (Ezt is egy olyan tanártól, akinek a világ legnagyobb írója Mereskovszki és Petőfi

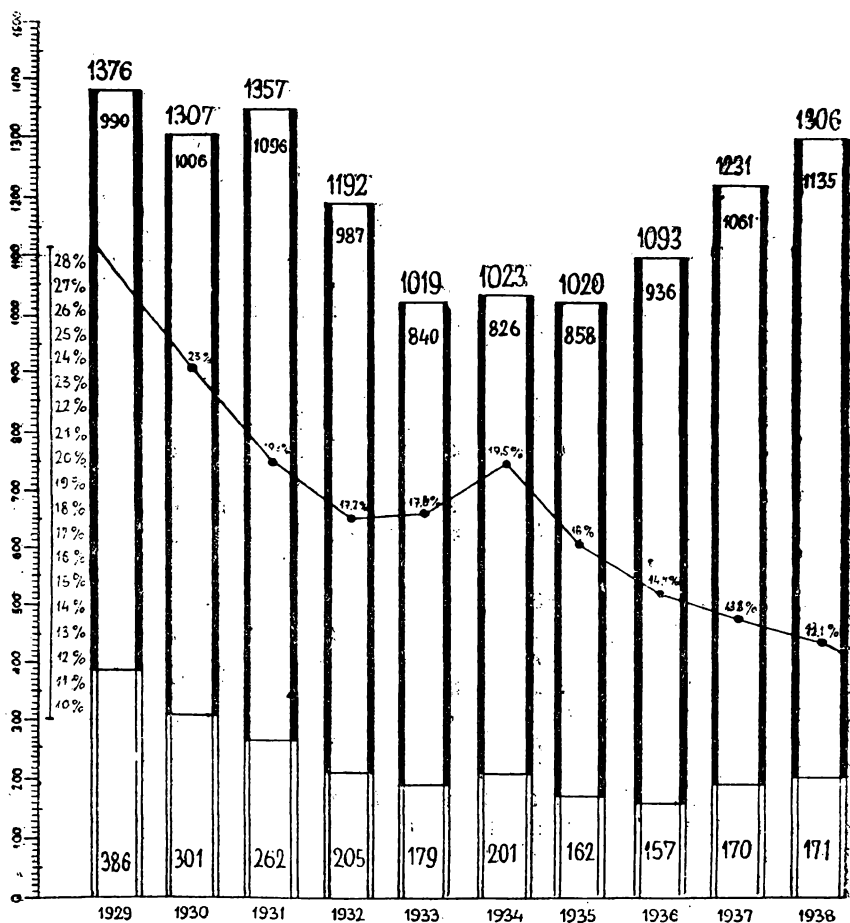
legszebb verse az Anyám tyúkjá). A régi Jugoszlávia magyar nyelvű középiskolai oktatása tehát ez volt:

egyetlen főgimnáziumi magyar tagozaton egyetlen magyar tanár heti egy órán tanított magyarul.

Még e magyarnak csúfolt tagozat diákjainak létszámát is évről-évre korlátozták, 10 év alatt felére csökkentették. A nevelésmzést teljes mértékben és önkényesen gyakorolták, a magyarnevűek közül is az állami alkalmazottak és nyugdíjasok gyermekei nem járhattak magyar iskolába stb. 1929-ben a gimnázium összes tanulóiból 28% volt a magyar tagozaton (1376-ból 386). 1938-ban már csak 13% van a magyar tagozaton.

1938-ban Jugoszlávia egyetlen magyar főgimnáziumi tagozatán 171 diák volt.

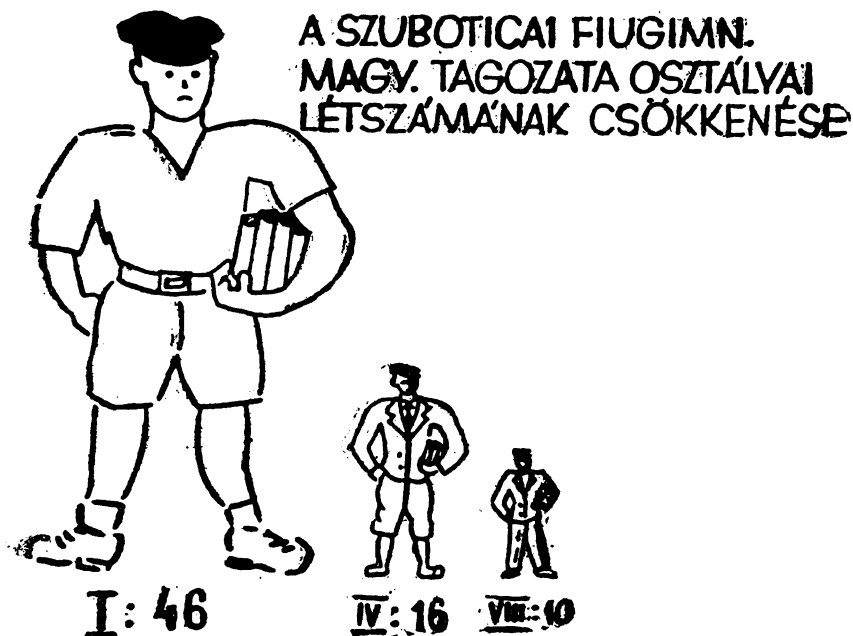
Az alábbi tízéves táblázat mutatja a szubotcai főgimnázium magyar tagozatának tervszerű visszaszorítását:

1. sz. grafikon. Világos keretben lent a magyar diákok száma, a sötét keretben a szerb-horvát tagozat létszáma áll. A lázgörbe a magyar tanulók létszámcsökkenését mutatja.

Miért kellett egyáltalában ez az úgynevezett magyar tagozat? Miért volt az a komédia, hogy magyarnak neveztek egy tagozatot, amelyen egyesegyedül a magyar nyelvet tanították magyarul s azt is tankönyv nélkül — heti egy-két órán?

Elsősorban azért, hogy legalább látszatát fenntartsák a magyar-nyelvű oktatásnak. A kisebbségi jogoknak ezt a halvány látszatát a leginkább népellenes kormányzat sem tartotta szükségesnek megszüntetni. De volt egy másik indoka is, ami azután bőven kárpótolta a népellenes nemzetiségi oktatást: a magyar tagozaton sokkal egyszerűbb volt megrostálni a magyar középiskolásokat. A buktatási arányszámmal sikerült a magyar tagozat felsőbb osztályokba lépő diákjainak számát a szláv diákok osztályonkénti csökkenési arányszámán felül úgyszólván százszázalékkal megrostálni.

Igen tanulságos összevetni a két tagozat osztályai létszámának csökkenését. A két tagozat tanulóit együttvéve, az első osztályban az összes diákok 46%-a, a negyedikben 16%-a a magyar tagozatbeli, a nyolcadikban 10%.

A szláv tagozaton 109 elsőosztályú diákból 33 maradt a nyolcadikra, a magyar tagozaton 106 elsőosztályú diákból 23 maradt a nyolcadikra.

Ez azt jelenti, hogy a

a szuboticaí fiugimnáziumban 1938-ban a magyar tagozat egy tanulója a szerb tagozat megfelelő osztályában — az I. osztályban egyre öt, az V. osztályban nyolc, a VII. osztályban kilenc másnyelvű tanuló esett. (Lásd a grafikont).

A SZUBOTICAI FIUGIMN. MAGYAR TAGOZATÁNAK TANULOJÁRA ESIK A SZERB TAGOZAT MEGFELELŐ OSZTÁLYÁBAN A

Tehát egy magyar tanulóra esik az első osztályban 5, az ötödikben 8 és a nyolcadikban 9 szláv tagozatbeli.

A zentai algimnázium adatai nem állanak rendelkezésünkre, de semmivel sem voltak jobbak a szuboticaianál. Hogy mit csinált a régi Jugoszlávia a középiskolai oktatás terén a magyarsággal azt talán ez az adat fejezi ki legszemléltetőbben:

1938-ban Jugoszláviában

minden 100 lakósra esik egy középiskolás, minden 2660 magyarra esik egy magyar iskolába járó középiskolás.

Ehhez az adathoz semmit sem kell hozzáfűzni.

A magyar diák tehát kiszorult a magyar középiskolákból, iórésze egyáltalában nem is jutott oda. Aki mégis tanulni akart és tehette, elment a szlávnyelvű középiskolába. A szubotikai fiúgimnáziumban, habár nyelviileg erős hátrányban volt a magyar diák, nem rostálódott meg annyira, mint a magyar tagozaton. Jóváírták neki, hogy a szerb tagozatra iratkozott. Más volt az eset a magyar tagozat nélküli középiskolákban. Itt a magyarok versenyképtelensége nyelvi tekintetben, de még inkább a buktatási arányszám óriás rostálást vitt véghez a magyarok között. A szubotikai fiúpolgári 1937/38-as adatai azt mutatják, hogy a magyar diákok létszámában első osztálytól a negyedikig 83%-os volt az esés. Az első osztályban a magyar tanulók az összes tanulóknak 40%-át a negyedik osztályban csak 20%-át adják.

A szubotikai fiúpolgári osztályainak magyar tanulói 1936-ban:

A SZUBOTICAI FIÚPOLGÁRI OSZTÁLYAINAK MAGYAR TANULÓI:

I: 115

II: 51

III: 29

IV: 49

Száztizenöt magyar polgáristából csak tizenkilenc jutott el a negyedik osztályig, de az évvégi vizsgán ezek közül is jelentős szám lemaradt. Ez azt jelenti, hogy

- 2 MAGYAR ANYANYELVŰ TANULÓRA ESİK
- 3 MÁSNYELVŰ AZ I. OSZTÁLYBAN

I.

- 2 MAGYAR ANYANYELVŰ TANULÓRA ESİK
- 8 MÁSNYELVŰ A IV. OSZTÁLYBAN

IV.

Ezek az iskolák gyártották azokat a diákokat, akik magyarul legfeljebb a nevüket tudták leírni, szerbül írtak-olvastak, de iskola után nem nagyon használták s így *középiszkolai végzettségük mellett is nemzetiségi szempontból egész tudatlanok és írástudatlanok, általános szempontból pedig félig vagy rosszulképzett felemás emberek lettek.* Ezért kevés a középkáder, ezért olyan ritka a képzett magyar szakmunkás, a csak valamennyire is tanult magyar, ezért nincs magyar kistisztviselő, kultúraktivista stb. De akkor ez nem volt hiány, nem volt szegénység. Hiszen azzal a kevés tanulttal sem tudtunk mit kezdeni!

Most egész valójában kiütközik szegénységünk, tudatlanságunk. Most, amikor felnyílt népünk előtt a sorompó, most látjuk, hogy mi minden hiányzik. De most már csak azért vesszük számba hiányainkat, hogy minél gyorsabban pótoljuk, hogy minél hamarabb felszámoljuk a régi rendszer maradványait s ezek között is a legnehezebb terheltséget: a tudatlanságot és iskolázatlanságot.

Hadd álljon itt néhány adat az új Jugoszláviából. Mi a helyzet ma, közoktatás terén?

Lehetőségekben: minden. Az iskolák számát nem politikai megfontolás, engedmény, arány, szám, hanem egyszerűen a szükség szabja meg. *Ahol van magyar gyermek és jut tanító, ott megnyílik a magyar iskola.* Természetesen nincs még annyi iskolánk, amennyi kellene, ennek akadálya azonban a tanítóhiány. Mihelyt lesz elég tanítónk, lesz elég iskolánk is. Megnyílnak az elemi iskolák ott is, ahol eddig semmilyen rendszerben nem is gondoltak iskolára. Napról-napra újabb iskolák nyílnak meg.

A régi Jugoszláviában névelmezéssel és egyéb korlátozással kizárták a magyar gyermekek nagyrészt az anyanyelvi iskolákból. Ma nemcsak nincs névelmezés, hanem — a nemzetiségtől függetlenül — *minden szülő olyan nyelvű iskolába irathatja be gyermekét, amilyenbe akarja.*

A régi Jugoszláviában tanítóinkat és tanárainkat szlávnyelvű iskolákba helyezték és elküldték az ország legkülönbözőbb vidékeire. Voltak magyar tanítók Makedóniában, Crnogórában, Dalmáciában. Középszkolai tanárainkat is küldözték mindenfelé. Ma egyetlen tanítónkat vagy tanárunkat sem viszik el Vajdaság területéről s *minden magyar iskolában tanít. Sőt a magyar tanító és tanárhiányt magyarultudó szerb tanítók és tanárok pótolják!*

Csak egy-két adatban vonunk párhuzamot a régi Jugoszlávia fenti adataival s meglátjuk az új nemzetiségi és iskolapolitika lényegét.

Szabadkán, ahol azelőtt 4 magyar iskola volt, (16 osztály), a mai tanítóhiány mellett is 56 magyar osztály van. Az akkor 19 magyarul tanító magyar tanító helyett ma 47 tanítónk tanít magyar iskolában. De csak azért van ilyen kevés, mert több nem jut. Egyes osztályokban így is szláv nemzetiségű tanítókkal pótolják közoktatási hatóságaink a nagy tanítóhiányt.

1938-ban Szuboticán 650 magyar gyermek járt magyar iskolába, ma kis híján 3500.

Vajdasági arányokban pedig így alakult a helyzet (mint évi adatok) 161 magyar iskola 637 osztályában 515 magyar tanító (és 28 szerb tanító), összesen több mint 32.000 magyar gyermeket tanít. Tanítóképzeink remélhetőleg egy-két év alatt pótolják a tanítóhiányt s akkor minden magyar gyermek magyar iskolába járhat. *Minden magyar gyermek jól beszél és írja majd anyanyelvét, megerősödik népi kultúrájában és öntudatos, demokratikus magyarrá válik. Iskolázottság és általános kultúra szempontjából egész emberré lesz minden magyar gyermek.*

1949-re nem lesz írástudatlan a Vajdaságban. A monarchia, a régi Jugoszlávia és a megszállás minden nyoma eltűnik az írástudás terén. *Azokat a magyar írástudatlanokat is, akiket a régi Jugoszlávia két és fél évtized alatt kitermelt, a jugoszláv népuralom az első öt-hat év alatt*

mind irástudóvá teszi. Egynéhány év alatt évszázados hibákat és mulasztásokat hozunk helyre.

Középiskolák tekintetében a fenti adatokkal szemben csak azt kell felemlíteni, hogy ma Szuboticán teljes magyar főgimnázium van 1073 tanulóval. Ezenkívül magyar algimnázium is 616 tanulóval. Ugyancsak Szuboticán van tanítóképzőnk 329 tanulóval. Van ipari és mezőgazdasági szakiskola is párhuzamos magyar osztályokkal. És ezek nem látogatott iskolák: magyar tanítók, tanárok, magyar tankönyvekből, magyarul tanítanak. Mindez csak Szuboticán. *A szuboticei magyar középiskolák egyetlen osztályában több magyar tanuló van, mint a régi Jugoszlávia összes magyar középiskolása!*

Vajdasági méreteken pedig következő a helyzet: Három főgimnáziumunk van Szuboticán, Zentán és Zrenyaninban, csak a felső négy osztályaikban 1035 tanulóval. Ezenkívül van 49 algimnázium és progimnázium, összesen 9364 tanulóval. Két tanítóképzőnk 409 tanulóval. Tanárképző főiskolánk is van Noviszánon, amely a sürgető tanárhiányon kíván segíteni.

De elég volt a számokból, száraz adatok helyett álljon itt egyetlen összehasonlítás a régi Jugoszlávia középiskolai oktatásával.

A régi Jugoszláviában 2600 magyarra esik egy magyar iskolába járó középiskolás.

Az új Jugoszláviában már eddig is minden 30 magyarra esik egy magyar középiskolás.

Pedig itt még nem vettük tekintetbe a szakiskolákat, ezekről nincs nemzetiségi kimutatásunk. Így erről adatszerűen nem beszélhetünk. De adatok nélkül is megállapíthatjuk: Évente mind nagyobb számban hagyják el az iskolát magyar szakemberek és helyezkednek el a gazdasági életben. Az új Jugoszlávia nem fél a magyar szakképzett emberektől, sőt nem tudunk eleget képczni a népuralom számára. *Nem tudunk elég szakembert, elég tanítót, elég tanárt nevelni. Ez nem panasz, hanem a népdállam dicsérete, nemzetiségi politikánk, iskolapolitikánk, népi politikánk dicsérete.*

Ezek a lehetőségek csak egyre köteleznek minket, magyarokat: Százszázalékban kiaknázni az új Jugoszlávia nyújtotta lehetőségeket.

Ne legyen egyetlen magyar gyermek, aki nem járja végig az elemi iskola és progimnázium minden osztályát.

Küldjük gyermekeinket a középiskolákba és különösen a szakiskolákba, hogy minél több középfokú szakembert adjunk népi államunknak.

Küldjünk minél több diákot a tanítóképzőkbe és tanárképzőkbe, hogy minél hamarabb kineveljük azt a kádert, amely egész népünk művelődési színvonalát felemeli arra a magasságra, amit népuralmunk tűzött ki célul minden népe számára.

Mert az új Jugoszláviának az a célja, hogy minden népi és nemzetisége — mi magyarok is — fejlődjünk, előrehaladjunk, minden népünk és nemzetiségünk, egész népdállamunk és a dolgozók szocialista társadalmának előrehaladására.

1947 ősze.

Majdnem tíz éve annak, hogy ezeket az akkori jugoszláv iskolapolitikára vonatkozó adatokat Pap Pál összegyűjtötte.

De nem azok az adatok dicsérik és őrzik emlékezetét, amelyeket akkor összegyűjtött és ábrázolt. Hanem a mai adatok: Minden magyar gyermek, aki ma iskolába jár, minden új magyar írástudó, minden iskolázott, képzett, tanult magyar ember. Nem a régi Jugoszlávia, amely ellen küzdött, hanem az új Jugoszlávia, amelyért harcolt és amelyért életét adta.

GÁL LÁSZLÓ:

EZT OLVASSAD!

Mit olvasol?

Marchallt talán?

Dérülsz, vacogsz, izzadsz, nevetsz,
falánk urak Kína-falán?

Köd-függönyén, Troja-lován?

Mit olvasol? Mit olvasol?

Köd-könnyesen, bot-estobán?

Caldariszon rémüldözöl?

De Gasperit falod, éled?

Fuzsigában, Fiuménál,

ezermillió köbméter —

tíz év óta, száz év óta,

villág teremtmése óta —

alvó vizet gát szorít föl!

mész, a habok duznak-fuhsak

s aranydróton, villanylámpák,

lelkes gépek napba gyúlnak,

lusta lelkek megmozdulnak!

Mit olvasol? Ezt olvassad!

Mit olvasol?

Churchillt talán?

Szűk zsebéből lontra küttyentsz?

Mit frigyelsz a pocakján —

rajtad hízott bő kövérre!

S pöccent egyet úgy a vérre,

mint szivarja hamujára...

Trumant hiszed? Bevint váred?

Fald az épülő világot!

A »Litosztroj« az új ének!

Tudod, mi az? — Vasgyár-örjás!

(Ágaskodik négy darúja, —

Mssad, éljed! hetventennás!)

Higyi a munkás két kezének!
Higyi magadnak! higyi a népnek!

a békének!

Sír a sötét, belekékül:
új hidrocentráló készül,
marlbori kis szigeten
új kerünk csodája épül!
És felépül!

Már felépült!
Gát szorítja már a Drávát!

Ezt hallgassad, ne a kábat,
ki önmagát sem találja,
aki úgy csüng rajt' a műtőn,
mint meseben a vak árva —

nem tudja, hogy csoda csurran,
papir folyik Prijedorban,
azbeszt készül Beogradban,
s édes cukor, magunk méze
a zsupányi cukorgyárban!

Mit olvasol? Szemed társad!
új gyárat látsz, utat, házat!
Besztlában konzerv-gyárat,
Szabadkán új hús-gigantot!

Verd, muzsikás, a címbalmot!

dollárvarók nyála csordul,
bámesz bamba száját tátja:

nálunk ez a csárdás járja!

Ezt olvassad!

ÍRÁSTUDÓ LEGYEN MINDEN JUGOSZLÁVIAI MAGYAR

Írta: Kongó Tibor

Az ősز beálltával újult erővel indul az ország minden öntudatos kultúrmunkása harcba az írástudatlanság ellen. Nincs ennél fontosabb, nincs ennél kulturális téren jelentősebb munka. Sokan persze csodálkozva fölteszik a kérdést: miért? Tudjuk, hogy ötéves tervünk föladatul tűzte ki népeink kulturális színvonalának emelését. A kultúr színvonal emelése természetesen szorosan összefügg a gazdasági jólét és az életszínvonal emelkedésével. Mindkettőnek viszont megvalósítási föltétele az, hogy tudunk-e elegendő képzett szakembert a legfölelősebb őrhelyekre: gyáraink és üzemek vezet ő helyeire, iskoláink táblái mellé, egyetemeink katedráira, gazdasági politikai és kulturális életünk minden ágába elhelyezni. Ha ez sikerül, akkor indulhat meg a tömeges káderképzés, a legszélesebb rétegek szakmai képesítése.

Ötéves tervünk megvalósításának alapföltétele: elegendő szakkádert adni a föladatok elvégzéséhez. Ennek sikerét pedig csak akkor biztosíthatjuk ha épülő gyárainkba beözönl ő munkások valamennyien képzettek, a földmívelésben maradó parasztság írástudó, a földmívelés fejlesztésére alkalmas tömegekből áll. Hogy ezt elérjük és megvalósítsuk, ahhoz az első lépés: leszámolni az írástudatlansággal, mert az írástudatlan dolgozó a haladás fékez ője, gazdasági fejlődésünk akadályozója.

Az elmúlt télen indított írástudatlanság elleni harc komoly sikerrel zárult. Vajdaság területén 19.065-en tanultak meg írni-olvasni. Ezzel 1946/47-es tervét nem csak megvalósítottuk, de nyolc százalékkal túl is léptük, mert ez a szám az összes vajdasági írástudatlanok 38 százaléka. Elérhettünk volna azonban jobb eredményeket is, ha a sok helyen észlelhető lanyhaságot és mulasztásokat idejében kiküszöböltük volna.

Az elmúlt idényben tapasztalható legföbb hiányosságokat a következőkben összegezhetjük:

Nagy mulasztás volt, hogy egyes néphatóságaink tömegszervezeteink és kultúregyesületeink elkésve kezdtek meg a szervezést. Már jól belenyultunk a télbe, mire a legföbb tanfolyamot megszervezték, azokra is sok helyen hevenyészve toborozták össze az analfabétákat, hogy »valamit mégis tegyenek«. Sokszor azonban ez a munka is leállt, világítás, tüzelőanyag, ceruza, írka hiánya miatt.

Tömegszervezeteink és kultúregyesületeink helytelenül fogták föl föladataikat, a tanítókra vártak és sok helyen kevés segítséget nyújtottak néphatóságainknak.

A legföbb helyen nem vezettek pontos nyilvántartást és elkésve vagy egyáltalán nem adtak jelentéseket munkájukról és a fölmerülő akadályokról.

Nem volt elég lendület a munkában és ezáltal ellanyhult a versenyszellem is mind a szervezetek, mind az egyéni oktatók között.

Ezen a hibákon okuljunk most, amikor újból harbaszólítjuk kultúrmunkásainkat, tömegszervezeteinket és kultúregyesületeinket az írástudatlanság leküzdésére.

A harc legyen tervszerű, alaposabb és eredményesebb, mint a tavalyi volt.

A föladat, amelyet magunk elé tűztünk: 1949 május 1-re ne legyen egyetlen, 45 éven aluli írástudatlan sem a Vajdaságban!

Hogy ennek a feladatnak megfeleljünk, az idén újabb 21.000 írástudatlant kell írástudóvá tennünk. Ne váriának tehát szervezetek a nép-

hatóságokra, ezek a tanítókra, a tanítók az AFZS-re, az Ifjúsági szervezetre, Kultúrkörre, hanem a földadat jelentőségének megfelelően együttesen hassanak oda hogy:

azonnal alakuljon meg a járási székhelyeken, városokban és falvakban, tömegszervezeteinkben és kultúregyesületeinkben az IRÁSTUDÁSI

HARCOT VEZETŐ BIZOTTSÁG;

minden szervezet bizottsága, küldje ki legaktívabb tagját a helység írástudási harcát irányító központi bizottságba, melynek földadata összhangot teremteni és központilag irányítani a területéhez tartozó szervezetek ilyen irányú munkáját;

az ifjúság, a női szervezetek és kultúregyesületek tagjainak bevonásával azonnal szervezzük meg a nemtanítókból álló, nem szakképzett káderek kiképzését, akikre nemcsak az írásoktatási és továbbképző tanfolyamok vezetésében, de az egyéni oktatás nehéz feladatában is szükségünk van;

tervszerűen irányított kutatással, szervezetek teljes bevonásával kutasuk fel mindazokat az írástudatlanokat, akik jegyzékünkben még nem szerepelnek és azokat a megtanítandók jegyzékébe vegyük fel. Vonatkozik ez különösen azokra a járásokra és falvakra, ahol az eddigi jegyzékek szerinti írástudatlanok alacsony száma azt az alapos gyanút kelti, hogy e téren nem végeztek eddig lelkiismeretes munkát;

az írástudatlanok kiegészített jegyzékét áttanulmányozva — a tanulók szabadideje és lakása szerint — végezzük el a tanfolyamokra való beosztást, jelöljük ki a tanfolyamok helyiségeit és gondoskodjunk jólőre világítás, tüzelőanyag, íróeszköz, füzet és olvasókönyv beszerzéséről;

a Főbizottság által a helyi néphatóságokhoz megküldött terv szerint — figyelembe véve a tanítói kar, az e célra képzett káderek, szervezetek és kultúregyesületek rendelkezésre álló erőit — a városokban és falvakban kezdjük el azonnal az oktatást, a szállásokon és tanyacsoportokon pedig legkésőbb október havában induljon meg a tanítás;

minden jelentkező és rendelkezésre álló erőt, minden hírverési eszközt használjuk fel a kitűzött feladatok elvégzése és tulszárnyalása érdekében.

Ezek volnának azok a tervszerűséghez szükséges előkészítő és szervező munkák, melyeket most, ötéves tervünk második évében indítandó írástudási harcunk sikeréért, országunk legnagyobb kultúrmozgalmának megvalósítása érdekében el kell végeznünk.

Nem végeztünk azonban tökéletes munkát akkor, ha az írástudatlanokat megtanítjuk írni-olvasni, levizsgáztatjuk őket de további tanításukkal, fejlődésükkel nem törődünk. A tapasztalat a múltban is azt mutatta, hogy az »egy-két iskolával« rendelkezők is idővel írástudatlannokká váltak. Tervszerű továbbképző munka nélkül egészen biztos, hogy a mi új írástudóink is elfelejtik azt amit megtanultak.

Ezért az új analfabéta tanfolyamokkal párhuzamosan, meg kell szerveznünk az ÚJ IRÁSTUDÓK TOVÁBBKÉPZŐ TANFOLYAMAIT IS, melyek az új írástudókat biztos kézzel vezetik tovább a gondolatnak abba a csodás világába, mely előttük az írástudás elsajátításával kitárult. Csak így, ezeken a továbbképző tanfolyamokon keresztül érjük el azt, hogy az új írástudókkal megszerettetjük a könyvet, alkalmassá tesszük őket tudásuk gyarapítására és népünk általános kultúrszínvonalának emelése mellett, belőlük is toborozhatjuk a többi dolgozók ezreivel együtt azt a magasabb képesítésre alkalmas szakkadret, melyre ötéves tervünk

megvalósítása és tulszárnyalása érdekében, kulturális és gazdasági életünk minden ágában oly nagy szükségünk van.

Hogy tegyük igazán közügyé az írástudási mozgalmat

A fenti általános tapasztalatok és jövőévi teendők megállapítása után bizonyosan hasznos lesz levonni a magyar kultúregyesületekre vonatkozó tanulságokat és megállapítani kultúregyesületeink legfontosabb teendőit is az írástudási mozgalom új szakaszában.

Az elmúlt év írástudási mozgalmának kétségtelen eredményei és néhány kultúregyesületünk sikerei mellett is meg kell állapítanunk, hogy a Kultúrszövetség és kultúregyesületeink nem vették ki részüket ebből a munkából olyan mértékben, ahogy szükséges lett volna és ahogy tehettek volna. Nincs adatunk arra, hogy ebből a majdnem 20.000 új gazdasági írástudóból mennyi a magyar, de már az a tény, hogy a Szövetségnek nincs áttekintése és nincsenek adatai, azt bizonyítja, hogy munkánk nem folyhatott igazán tervszerűen, szervezeten és ezért eredményesen. Az a megállapítás, hogy az eredményes munka feltétele a pontos nyilvántartás, az írástudási mozgalomra is teljes mértékben érvényes: A nyilvántartás hiánya azonban csak egyik tünete annak az általános fogyatékoságnak, amit az írástudási mozgalom magyar vonala elárul, annak ugyanis, hogy az analfabetizmus elleni küzdelem Szövetségünkben, kultúregyesületeinkben és azok tagsága között, tehát a magyarok között még nem eléggé közügy.

Hogy az írástudási mozgalom miért nem vált eléggé közügyé a magyarok között, ennek okaira most nem szándékozunk kitérni. Bizonyára jórésztben annak tudható be, hogy még nem számoltunk le elég következetesen és radikálisan az úri magyar társadalomnak azzal a hazug jel-szavával, mit a nyomorban és tudatlanságban tartott százezrek elhallgatásával mint magyar kultúrfölényt hangoztatott. Mi dolgozó magyarok ne áltassuk magunkat hazug mesékkel, hanem nézzünk szemébe az igazságnak, lássuk meg éppen ennek az úri társadalomnak ránhagyott örökségét, az írástudatlan magyarok ezreit, és tegyük közügyé, magyar ügyé, mindnyájunk ügyévé ennek felszámolását.

Nézzük tehát, hogy hogyan és milyen értelemben kell közügyé tennünk az írástudási harcot.

Az analfabetizmus elleni küzdelem nem egyes kultúraktivisták, egy-egy tanító, lelkesült kulturmunkás, a kultúrkör néhány tagjának munkája, nem is a választmány, az írástudási bizottság, sőt nem is egyes kultúregyesületek ügye, hanem az egész magyarságot érintő, az egész magyarságra nehezedő feladat. A szó legszélesebb értelmében közügy, amiről mindenkinek nemcsak tudnia kell, hanem amiért mindenkinek tennie is kell valamit. Csak úgy érhetünk el igazán eredményt, ha minden magyarban felébresztjük a felelősséget e feladat iránt és ha számbavesszük, megszervezzük, tervszerűvé és céltudatosszá tesszük mindenkinek hozzájárulását ehhez az ügghöz.

Most harcunk újabb szakaszának megindulásakor minden kultúregyesületünkben feltétlenül tartsunk egy nagy mozgósító taggyűlést, amelyen az egész tagsággal tárgyaljuk meg az ezévi munkát. Ezen a gyűlésen azután ne csak ismertessük a mozgalmat, hanem a részletes munkaterv bemutatásával adjunk módot arra, hogy képességeinek és lehetőségeinek megfelelően mindenki vállalhasson valami feladatot. Mert mindenki hozzájárulhat ehhez a munkához, ha megtaláljuk azt a feladatot, amit elvégezhet. Az egyik arra kötelezi magát, hogy felkutat néhány

eddig ismeretlen analfabétát. Igen fontos feladat ez, mert az elmúlt év tapasztalatai azt mutatják, hogy az összeírás a legtöbb helyen felületes és így hiányos volt. Bebizonyosodott például, hogy nem fordítottak elég gondot egyes üzemekre, egyes tanyarészekre stb. A másik elvállalja, hogy nyilvántartja egy háztömb, egy körzet, egy üzem vagy egy tanyacsoport már összeírt analfabétáit és a tanfolyam vezetőjének tájékoztatása alapján felkeresi azokat, akik egy-egy óráról almaradtak. A harmadik elvállalja, hogy a kultúrkör vagy a helyi írástudási bizottság segítségével írkát és ceruzát szerez a tanfolyam hallgatóinak. A negyedik csak annyit vállal, hogy havonta beküldi az adatokat a Kultúrszövetségnek. És így tovább: ilyen kis föladatokkal, könnyen vállalható kötelezettségekkel, nem sok időt és fáradságot igénylő munkával tesszük általános mozgalmá, közüggé, mindenki ügyévé az írástudási mozgalmat. Egyszerűen ne törődjünk bele, hogy valaki semmit sem tehet az írástudatlanság ellen. Meg kell találni a módját annak, — ez egyik leglényegesebb dolog — hogy ha csak egész kis hozzájárulással is, minél többen foglalkozzanak a konkrét munkával. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy a tömegek munkakészségét és vállalkozási kedvét még távolról sem merítettük ki az írástudási harcban, csak nem találtuk meg a képességeiknek és lehetőségeiknek megfelelő konkrét föladatot. Száz ismertető, propaganda-előadásnál többet ér néha egyetlen kis föladat, amit készséggel és könnyen elvállal bárki. Föladatokkal, konkrét kötelezettségvállalásokkal válik leginkább közüggé írástudási mozgalmunk.

Olyan értelemben is közüggé kell tenni ezt a munkát, hogy fenntartsuk a mozgalom folytonosságának, az állandó harcnak tudatát egyesületeink tagságában. Időközönként taggyűléseken tárgyaljuk meg az addigi eredményeket és közösen vitassuk meg, hogy hogyan lehetne az eredményeket akár mennyiségben, akár minőségben növelni, a hibákat kiküszöbölni stb. »Több szem többet lát« alapon széles érdeklődés és hozzászólás tárgyává kell tennünk az írástudási harcot. Minden fontos szempont érvényesül ott, ahol sok szemmel nézik a dolgot. Ezekkel a taggyűlésekkel kerülhetjük el azt a téves tudatot, hogy az írástudási mozgalom ideiglenes akció »szezonmunka« és nem folyamatos, folytatógatos, állandó küzdelem. A munka folytonosságát, a munkában résztvevők együttműködését, a föladatvállalók folyamatos munkáját, a munka mennyiségi és minőségi növelését legkönnyebben a versenyszellem kifejlesztésével biztosíthatjuk. Sok jel arra mutat, hogy a versenyszellem hiánya miatt nem volt több eredmény egyesületeinkben. Ha jól beosztjuk a tanfolyamok munkáját, ha jól osztjuk ki a föladatokat, akkor minden munkát versenyalapra lehet helyezni és ezzel biztosítani a mozgalomnak különben igen gyorsan hanyatló lendületét. Itt is érvényesülnie kell annak az elvnek, hogy a verseny állandó munkamódszerünk. Ne csak egyszerű beszámolókkal és vitákkal, hanem egyesületünkben felüggesztett eredményeket feltüntető táblákkal, versenyjelentésekkel is tartuk ébren az állandó érdeklődést és a versenyszellemet. Az elmúlt évben nem sok egyesületünk használta fel ezt az eszközt is munkájában. Az állandó munka tudatának ébrentartásával és a versenyszellem kifejlesztésével válik még inkább közüggé egyesületeinkben és a közszellemben az írástudási mozgalom.

De abból a szempontból is közüggé kell tenni az írástudási harcot, hogy erről a munkáról ne csak az egyesület tagsága tudjon, hanem egy-egy egyesület és helység írástudási mozgalmáról helységükön kívül is tudjanak. Csak így tudjuk más helységek és más egyesületek tapasztalatait is felhasználni, csak így tudunk példát és tanulságot szolgáltatni

egymás számára. Ez azt jelenti, hogy munkánkról, annak számbeli és minőségbeli eredményeiről, nehézségeiről és azok leküzdési módjáról, hibáiról és azok okairól küldjünk jelentést a Kultúrszövetségnek és tudósítást a népi sajtónak. Igen sok egyesületünk nem tartotta fontosnak munkájáról jelentést küldeni a Szövetségnek és a sajtót tudósítani. Pedig egyedül jelentéstétellel és tudósítással ezáltal lehet egyesületközi mozgalomná és így még szélesebb értelemben közüggé tenni az írástudási harcot. Ezáltal válik egyes egyesületek sikeres munkája más gyengébben tevékenykedő egyesületek ösztönzőjévé. Így tudjuk összes kultúregyesületeinkben és az egész magyarságban ébrentartani az érdeklődést, a felelősséget népünk ez alapvető kulturális feladata iránt. Ezzel lehet az egyesületek között is versenyszellemet fejleszteni ezen a téren is. Hogy versenyszellem nem volt az elmúlt évben egyesületeink között az abból is kitűnik, hogy a Szövetség által az írástudási harc terén legtöbb eredményt felmutató egyesületnek kitűzött jutalmat nem oszthatta ki, mert az írástudási mozgalom nem vált egyesületközi versenymozgalomná és a magyar kultúregyesületek révén vajdasági magyar üggyé. Pedig nem kevésbé lényeges, nem kevésbé szép és népünket emelő verseny ez, mint a műkedvelőegyüttesek, vagy a dalárdák versenye, amelyek olyan szép eredményekkel folytak az egész magyarság érdeklődése közepette Vajdaságban. Mert talán a dalárdának vagy a versenyképes műkedvelő-együttesnek nincs meg az előfeltétele minden kultúregyesületünkben — de az írástudási mozgalom előfeltétele: analfabéták és őket tanítandó írástudók mindenütt vannak. Tegyük egyesületeink ilyen értelemben is közüggé és becsületüggé az írástudási mozgalmat és akkor az elkövetkezendő szakaszban bizonyosan több eredményt érünk el.

A Szövetség szerepe és feladata ebben az utóbbi munkában — t. i. az egyesületközi versenyszellem fejlesztésében — kézenfekvő. Mind jobban össze kell hangolnia az egyesületek munkáját írástudás terén, közvetíteni a tapasztalatokat, ismertetni az írástudási front helyzetét, támogatást nyújtani a nehezebb frontszakaszokon. De nemcsak ez a feladata, hanem hogy kifelé is közvetítse a magyar kultúregyesületek munkáját és ezáltal az írástudási harc magyar vonalát mindjobban bekapcsolja Vajdaság általános írástudási mozgalmába. Bizonyos, hogy *nagy lendületet adhat a harcnak a nemzetiségi verseny is*. Ahogy műkedvelés, dal és folklór terén Vajdaság nemzetiségei összemérték erejüket s kicserélték tapasztalataikat, úgy ezen a téren még inkább szükséges fejleszteni Vajdaság kultúr színvonalának emelésére a népek versenyét. Ennek a versenynek egészséges szelleme még nem hatotta át eléggé Vajdaság nemzetiségeit, ezen a téren még nem fejlődött ki egymást ösztönző és erősítő versenyszellem. A Szövetségnek és a többi nemzetiségi kultúrintézménynek meg kell találniuk ennek a versenynek konkrét módjait, kidolgozniuk a versenyt és kifejlesztetniük a versenyszellemet. Ebben áll a Szövetségnek, mint központi szervnek szerepe és feladata. Ezzel járulhat hozzá a Szövetség ahhoz, hogy a mozgalom erősödjön a köztudatban és hogy Vajdaságban az írástudatlanság elleni harc mindinkább közüggé váljon, mint Vajdaság minden népének közös törekvése a népművelés emelésére.

A most előttünk álló szakaszban minden kultúregyesületünk tegye az írástudási mozgalmat közüggé a következők által:

Bevezető és mozgósító valamint fokozatos beszámoló taggyűléseken ismertesse, szervezze az írástudási harcot és vonja bele az egye-

sület minden tagját konkrét feladattal és kötelezettségvállalattal a munkába.

Fejlesszen versenyszellemet egyes tagok között az írástudatlanok felkutatásában, látogatásában, nyilvántartásában, szervező és beszerző munkában stb. az egyes tanítók és vezetők és egyes tanfolyamok vagy körzetek között.

Vezessen be rendszeres nyilvántartást, jelentéstételt és tudósítást, közölje a mozgalom minden mozzanatát a helyi írástudási bizottsággal, a Szövetséggel és a népi sajtóval és fejlesszen egyesületközi versenyszellemet az írástudási harcban.

A Szövetség adjon mind több irányítást és támogatást az egyesületek munkájához, közvetítse tapasztalataikat, és nemzetiségi verseny formájában is szervezze a magyarság harcát az írástudatlanság ellen.

Mert csak úgy ériük el azt, hogy 1949. év május 1-re ne legyen egyetlen magyar írástudatlan sem Vajdaságban, ha a harcot közüggé, minden magyar becsületügyévé tesszük.

MLADENOVICS TANASZIJE :

CSATA UTÁN

(A »Szutjeszka« ciklusból)

Nem látomások — hullák biz ezek!
Mint búzakévék, törzsek szanaszét.
Csak tócsák, vér s nyomok. Hová? — mered
egy kar és rája görcs a nyomaték.

Egy fatövében guggoló magányban
egy asszony s véle két csöpp gyermek ül,
Halottjuk, oldalt, ívbe gémberevedve.
Szemén, holt fénnel, szenvedés vetül.

Gyökérig halk az erdő, mint a sík táj,
ha égzengésre mindent csend ölel.
Csak csermely csobban olykor s messziről,
mint álmon át, tompa ágyúdőre.

Csata-nyomok. Fegyverek. Lovak.
Sebesre vájt föld, üszkös, tört galyak —
a végső roham görcsében viszolygók,
Sebek, sebek, halállal rajzanak.

Kivégzettek és hősök sebei,
sebek, sebek, nyilallók, égetők:
a gyűlölet s szeretet hevenyészte
e hantolatlan szörnyű temetőt.

Mert temető e hely. Torpanjatok,
ha áhitattal halkul el a táj.
És tisztelegj! Egy nép virága hullt itt,
azé, ki száz halállal szembeszáll!

DUDÁS KÁLMÁN fordítása

ÉPÍTŐ IFJÚSÁG MŰVE

Írta: Pap József

Ha vasútépítővel beszélgetsz s tábori életről, munkáról kérdezed, mosolygó tekintettel röviden, szinte gyanús-hiányosan csak annyit mond a Vonalról visszatérő: nagyon jó; finom; gyönyörű vagy ha higgadtabb természet, hát röviden csak így szól: jó! De az a jó úgy buggyan ki szájából, mint amikor a megcsalódosodott fiatal apa a kérdésre, hogy mi lett a kis jövevény, azt feleli: fiú!...

Ha magam is nem töltöttem volna ott a szünidőt; ha a puha közönyből az első vérhólyagomon és nyilallásomon kezdve a közös nekilendüléseken és hajrákon át a munka föloldó és közösségbe emelő hatása alatt az alkotó emberi erő érzetéig, tudatáig el nem jutottam volna, talán én is gyanúsnak, hamisnak vélném e kurta feleletet; de így ezzel az élménnyel és tudattal magyarázatot találtam és meg is felelek erre a furcsa jelenségre...

Hogy volt, milyen volt? Jó volt csak hamar elmúlt: rövid volt — hangzik a bővített válasz. Azazhogy, csak hazajövetelkor tűnt rövidnek, mert ahogy visszaemlékszem: nagyon nagyon hosszú kellett, hogy legyen, hiszen annyi kép, emlék tódul emlékezetembe.... S éppen itt a bökkenő: ezt csak úgy kapásból elmondani a kérdezőnek.... Nem. Előbb rendeznem kell, hogy elmondhassam. Eddig én is csak nyilatkoztam: jó volt!

Kezdem az első találkozással, az első valódi találkozással, ott Dobojon túlnan, amikor először tárult szemünk elé az új töltés és mellette a fehér barák-táborok, amelyek aztán végig váltogatták egymást. Lakói kifutottak a tágas térre, integettek és hurráztak nekünk — újanjötteknek. Végig a sziklás hegyoldalakon és bevágásokon feliratok — feladatváltások — szakadatlan vonala.... A sárgás tarka töltés mellett haladunk: mi tesszük a nagyobb kerülőket. Szembe velünk tajtékosan fut a Boszna. Tulsó partján az antik kapubejáró mögött megpillantjuk Hellas új »építő isteneit«! Zúgtak-e már ilyen üdvözlő szavak Boszna nyugtalan habjai felett, mint amit mi küldtünk át a görög ifjagnak: és rivalgtak-e úgy a regés sziklák, mint amikor hőseivel Vranduk tárulkozott elénk!...

Itt egy külön világ nyílt meg. Akaratlanul is ujjongsz, harsogsz társaidal.... És mégis.... még ez sem a valódi Ifjúsági vasútvonal: ennyit megírna belőle a kívülről szemlélő is.

Mi még többet kaptunk belőle!

Az első napok fájdalma: a hólyagokat, töréseket: nézetek, felfogások és hajlamok összeütközését egymással és a közösséggel, a közösségi, tábori életmóddal. Az összeszorított ajkat, a dokkot kaptuk, amellyel a tollhoz szokott puha kezű legények-lányok versenyre keltek a terhes talicskákkal.... És még sok mást leltünk itt meg, mert a borsóként röpülő szavak itt terhes valóságban sorakoztak fel....

Hunyorogsz és gyanakodva kérde: honnan és mire föl ez a nagy nekilendülés, lelkesedés? Hiteles beszámolót vártál tőlem. Épp azért írom így — ahogyan volt. Nem ködnépekről és légvárakról beszélek.

Tudnunk kell először is, hogy minden vasútépítő, ifjú és lány az első napokban megismerkedünk a Prugával. Megtudja, hogy az Ifjúsági vasútvonal amely az ország leggazdagabb bányakincseit: széntelepeit és ércmezőit köti össze a fővonallal, Samactól Szarajevóig, tehát a közép-boszniai térségen vonul végig 238 km hosszúságban. Kiépítésével lehetővé válik

a Szarajevó—Zenica között elterülő 900 négyzetkilométeres széntelepek és más újabb — egymillió tonnára rúgó — széntelepek föltárása és kibővítése. Tudja azt, hogy a régi Jugoszlávia vastermelésének 95%-át ez a térség adta s az új vonallal meg lesz a lehetősége a fokozottabb kihasználásnak és új bányák nyitásának. Ezeken kívül nagy kiterjedésű színes-fémtelepek is vannak itt: króm (144 km²) magnezit és mangán is. Különböző építőkövek is lelhetők a térségben, így a kohányi cementkő és a doboji mészkő nagy jelentőségű lesz, mint építőiparunk bő nyersanyagforrása.

Tudatában van annak is a vasútépítő, hogy az Ifjúsági vasútvonal ötéves tervünk első évének legnagyobb műve, amely alapja lesz nehéziparunk kiépítésének, alapja az iparosításnak és villamosításnak s kiapadhatatlan gyersanyagforrása más iparágaknak, amelyek a nehéziparral párhuzamosan fognak kifejlődni.

De megtudja azt is, hogy az új vasút kiépítése hatalmas természeti akadályokba ütközik, hogy fel kell építeni tizenhét nagy hidat, átfúrni hét alagutat, bevágásokat, átereszeket hasítani, mocsarakat lecsapolni, patakok folyását megváltoztatni és néhol tíz méter magasba is felemelni az új vasúttöltést... És mindezeket nem a legkorszerűbb műszaki eszközökkel megvalósítani sokszor csupán az emberi nyers erő latbave-

Hangya András: Vasútépítők

tésével — ez az a valóság, amely előre lendíti a fiatal építőket és az a tudat, hogy hősies vállalkozásukkal és odaadásukkal megkezdői lettek annak a műnek, amely átfurmálja hazánk arculatát és megváltoztatja az emberek lelkületét — nem a megvalósított tervvel, hanem megvalósításával építésével! párhuzamosan — tehát hogy ők mintaképei ennek az új embernek. Ezért ha az építők öntudatáról beszélnek, mindig erre a reális »vonali öntudatra« kell gondolni....

Igen ám, de ez nagyon általános jellemzés. Maradjunk meg a mi portánkon: mi vajdaságiak vagyunk és magyarok. Más a hagyományunk, más a munkaütemünk, természetünk stb.

Igen, a munkaütemünk különbözik, a természetünk is, mint ahogy más volt a svédé, bolgáré, angolé, görögé, franciáé, dáné, albané. az afrikaié, a palesztinai arabé: más-más vidékek élmények képét hordják magukban és mégis egyek tudtak lenni az építésben, az alkotásban, az ünnepségen, vagy a tetovói réten, ahová a prágai ifjúsági világkongresszus megnyitásakor gyűltek — és gyűltünk mi is — össze, szerte a vonalról. És teljesedett a költő vágya: találkoztunk az eszmebarrikádokon. Itt meakulpázott az angol leány, hogy ideje már bevonni az imperializmus zászlaját, a dán ifjú, hogy hallásból hazugságot írt rólunk a nyugati sajtóba: a magyar Vince barátságot fogadott és testvériséget Sztancsó a bolgár: harcokról beszélt a görög ifjú és ujjaépítésről az albán.

Később még közelebb férköztem a külföldi brigádokhoz. Egy este meglátogattuk a »Petőfi Sándor« brigádát. Szétszóródva botorkáltunk az új vasúttöltésen. A sötétben csak szétfolyó dalaink tartották össze menetünket. Én hátra-hátra néztem. Mögöttünk Zenica világolt. Az öntődék felvillanó halványkék fénye megremegett a lomhán terpeszkedő füstfelhőkön. A Bosznán épülő hidpillérek fölött fehér fényár környeskörül a hegyek sötét mozdulatlanságában. Bosznia képe ez: az alágyított katalanunk, melyben újjuló élet forr, izzik, kavarog. Régi tanárom jutott eszembe, aki pulykavörösen rikácsolta szerb tanulóársainknak: »nevetlen csúrho, nem vagyunk a Balkánon!« S ime a hon, amely őt annyira nem — Balkán-módrá nevelte most ide küldi nevelődni »világ-forgató« fiait.... Sok mindent megtudtunk odaátrol. — Jaj, fiúk én csak egy éve vagyok a kollégiumban, azelőtt nem is tudtam ezekről a dolgokról, nem is felölhetek hát nektek mindenre. — mondta Aranka pirulva — de ott van Árpád, a Györfy kollégista. S valóban Árpád beszélt: földreformról, kollegiumokról, az ifjúságról, kedvenc íróinkról s a remokrácia súlyos harcairól, mert bizony — mondta — odahaza sokan csak testben vannak otthon, lelkük talán nincs is.

Címeiket kaptunk-adtunk: sokat fogunk írni egymásnak. —

Később új erő — és lelkipróbán estünk át. A vracai híd építését bízánk ránk. Az alapon a bűvárharang fenekén kezdtük a munkát. Övig süppedtünk a sáros lébe. Kezünkkel vájtuk és vödrökben vontattuk fel a cuppogó sarat — így közeledtünk a sziklás folyófenékhez. Ott csá-kánnyal és kompresszorral türekedtünk tovább a pároles mélységben. Itt megint magyarázgatnom kellene, mert ezt a munkát énekszóval csináltuk! Olyanok voltunk mint a Dante Poklában a pénzhajhászok: lucskosak, sárosak.... Mégis, valaki dalolni kezdett és bűgött utána az egész harang. Erről nem lehet prózában írni: ez költemény. Annak is a kezdete: mélység. Ott fejeződik be, amikor a beton öntéssel a pillér tejéjére érünk. A fehér deszkákból készült formát, amely olyan mint a

frissen rakott gyanta-szagú máglya, egy sereg fiatal áldozó lepi el: ve-rejtéssel áldoznak a munka máglyáján. Arcukon, pillájukon megköt a cementpor, tüdejük piheg, szívük lázasan dobog, de fönn a pillér tetején már érzik a szebb holnapot hozó vonatok dübörgését.

Éjjel fejeztük be az első pillért. Még nem jött el a váltás ideje. Gyurka, a parancsnokhelyettes most az egyszer nem talált semmi mel-lékmunkát. Tüzet raktunk, körülültük. Kis ünnep vagy ünnepség volt ez. Énekelgettünk. Egyszerre csak idegen arcokat világítottak meg a lán-gok. A francia »Colonel Fabien« brigád tagjai vettek körül bennünket. Most érkezett meg számunkra az élelem, azt cipelték a zsákokban. Kö-szöntjük őket, mire közénk telepednek. Fölváltva szól szlávul, magyarul és franciául a dal. Azután megered a beszéd, valami ősi kezdetlegessé-gel, mert gyenge nyelvtudásunk miatt a francia, orosz mellé kezünket is igénybe kell vennünk. Bangu, a délafrikai néger is közöttünk van. Be-szélnek Fabienről, a 24 éves péklegényről, aki az első ellenállási csoport-tokat szervezte: a mesterségesen szétszaggatott francia ifjúságról: Ban-gu honáról, a gyarmatokról; azután az irodalomról, Aragonról és csodá-lattal mirőlunk. Többet tudnak rólunk, mint mi magunk....

Akik csak filmekről ismertük a franciákat, kicsit meglepődünk, meg-illetődünk s az az érzésünk támad: milyen egyszerűek és emberiek az emberek. Ugyanazok a gondolataik problémáik, mint a mieink, mint bár-melyikünké itt a Vonalon. Nézed a pattogó tüzet. Gondolkodol. Mi na-gyot tehetsz a világon ebben a kézzel fogható egyszerűségben. Alkoss, dolgozz: a közösségen keresztül szépiítsd a magad és az utánunk követ-kezők jövőjét!...

Nekik is vannak partizán énekeik, sőt még táncuk is, hasonló a Titó-kólóhoz, valamivel szelídebb. Körjük állunk s könnyedén ropjuk velük.

Táborunk felől halk énekszó hallik. Jön a váltás. Cihelődünk. Bú-csúzkodunk. Nehezellik a zsákokat. Valamelyik szemfüles közülünk elő-keríti a pályakocsit, rápakolunk. Most már mosolyogva tolják az élelmet. A kis Pierre terhétől mentesülve hálásan pislog felénk.

Még egyszer elköszönünk:

Aurevoir — a viszontlátásra....

A kanyargó töltésen iparkodunk Rádóval, a bajmoki telepes fiúval a bolgár brigád tábora felé. Ünnepre megyünk, a bolgár brigád ünnepére. Ma veszik át a legnagyobb kitüntetést: a szakasz vándorzászlaját.

A multról beszélgetünk. Likából jöttek, a Velebit alól. Az olaszok és usztasák felgyújtották a falujukat. Aki nem menekült legyilkolták.... Két bátyja partizán volt; ők az erdőben bujdosnak. Most a földművelő szövetkezet tagjai Bajmokon.

— Ahogy dolgozol, úgy élsz s ahogy akarsz úgy dolgozol a szövet-kezetben: többet — kevesebbet, töled függ. A mi családunk jól kijön. — mondja.

— Hogy vagytok a magyarokkal?

— Most már jobban. Eleinte idegenek voltunk....

Más brigádok kiküldöttei is csáflakoznak hozzánk. Ahogy megérke-zünk, a felsorakozott brigád hurrával fogad bennünket. Sztancsó, a pa-rancsnok felvezet mindnyájunkat a díszemelőnyre. Rövid beszédek, méltatások, Átadják a legjobb brigádnak járó vándorzászlót és váratlanul kihirdetik, hogy harmadszor is elnyerték a »rohambrigád« címet. Az ed-dig feszes sorok megbomlanak. Az elől állók felrohannak hozzánk, vál-lukra kapnak bennünket és körülhordoznak a táborban.

Dob perdül különös keleti dobogással, ének zendül és már fonódnak is tüzes kólóba a fiúk és leányok. Aztán szétválnak és új táncba kezdenek. Zsong az egész tábor, mint a méhkas....

Sztancsó brigádunk felől érdeklődik. Megmondom, hogy nagyrészt magyarok vagyunk. Fölcsillan a szeme az egész szakaszon ismeretes, hogy milyen testvéri viszonyban voltak a »Vasvári brigáddal«. — Már vagy 40 levelet kaptunk tőlük, mióta elmentek: nagyon jól voltunk velük — mondja sugárzó arccal. Valami nagyon szépet, kellemeset szerettem volna neki mondani. Olyan dicséret felét a tisztán megőrzött egészséges népi szellemükért, elragadó lendületükért, testvéri ragaszkodásukért, de nem találtam rá kifejező szavakat. Csak szótlánul megszorítottam a kezét. Hirtelen megölelt.

Úgy éreztem, egész Bulgária dobog a szívemen....

Fentről, a hegy horpaszába vájt Dimitrov-kép mosolyogva nézett le ránk....

Napokban Belgrádban jártunk. Az állomás felé igyekeztem, a Terazian át. A tömérdek idegen között hirtelen ismerős arcot pillantottam meg. Jacques volt, a belga csoport tagja. Megérkezésükkor tanakodtunk, társaimmal, hogy fiú-e vagy leány. Ugyanis hosszú göndör haját viselt és csatokkal tűzdelt fel. Bár ránézve nem volt kötelező, később levágatta, pedig nagyon szerethette.... Emlékszem zsebkendőt csavart tenyerére, úgy tolta a talicskát. Egészen megemberesedett! Melléje lépek. Ő is megismer, pedig ott csak látásból ismertük egymást. Gyenge nyelvtudásommal elmondom, hogy iratkozni jöttem az egyetemre s most az állomás felé tartok. Ő is most indul hazafelé. Volt Zelezniken s látta a pionir vasutat is....

— Hogy tetszik Beograd? — kérdem.

Tekintetét végighordja a szinte nappali fényárban tündöklő Teraziján s a vasútépítők megszokott kurta feleletével válaszol:

— Divno!

— Látod, ezt a fényt visszük le a Vonal mellé: szerte Boszniába....

Összemosolygunk. Indulni készülök. Sok szerencsét kívánok neki és társainak. Felémnyújtja kezét:

— Dovidjenja!

Felkapom a fejem. Tüzesen néz a szemembe. Aztán mintha azt akarná kérdezni: mi van ezen csodálni való?

Persze, semmi csodálni való: jövőre viszontlátjuk egymást, ha nem vele, hát valamelyik honfitársával. Mindegy. Az is olyan lesz, mint ő: építeni jön....

Vasutat? Békét? Testvériséget? —

Az is mindegy.

— Viszontlátásra!...

LATÁK ISTVÁN:

SZÁLLJ DALOM

Eldalolom a mezőknek,
Megírom a szélnek,
Mit munkások kalapálnak,
Gyermekek mesélnek,

A madarak csicsorgése,
Hajók tiülkölése,
Traktorzúgás, gyermekkacaj
Daomat segítje.

Hogy oly egyszerű legyen, mint
Dús folyóink árja,
Merész, mint kőszírtjeinknek
A napba vágyása.

Világos, mint építésünk
Ötéves nagy Terve,
Kemény, mint katonánk szíve,
S ellenünket verje.

Bátor legyen és kitartó,
Akár ifjúságunk,
Hirdesse bizodalommal,
Többé nem hátrálunk.

Virágozzon, mint rétjeink
S erdeink világa,
Kedvet adjon a munkásnak
Hősi kitartásra.

Hitét adjon a parasztnak
Összefogott tettben — —
Szállj, dalom, hogy a jókedv is
Építőt neveljen.

HAJNALI DAL

Bíborodó hajnal
Csalogat az ágyból,
Bíborodó hajnal
Nincs ily szép akárhol.

Bíborodó hajnal
Utunk fénybe vonja,
Hajnal; hűvöstől
Hűl a lelkünk szomja.

Álmodó mesollyal
Alsunk és ébredünk,
Tervező gondokkal
Hagyjuk ott fekhelyünk.

Nyugodt álmot szakít
Az építők láza,
Vidám ébredésünk
Hív a nagy munkára.

TÜZ A HEGYEK KÖZÖTT

Irta: Gajdos Tibor

Az emberek körülállták a frissen kiragasztott hirdetményt, melyet néhány perccel előbb hozott fel Vrhnikáról a kézbesítő. A hirdetmény olasz és szlovén nyelven közölte, hogy az egész falu lakosságát 16 évtől 60 évig kötelező munkára viszik. Az asszonyok a katonaság fenntartása, a férfiak pedig a régi jugoszláv bunkerek felrobbantása és megsemmisítése körül dolgoznak. A hirdetmény még tudatta, hogy egyetlen 16 éven felüli férfi sem hagyhatja el állandó lakhelyét az olasz katonai parancsnokság különleges engedélye nélkül.

Hát jobbat nem is igen vártak. Senki sem szólt egy szót sem, csendesen vették a dolgot tudomásul. Csak az asszonyok sorsa miatt aggódtak. Tudták mivel járhat asszonyaiknak ez a munkája.

Két nap múlva vagy harminc asszony vonult át a barrakok felé vezető völgyön. Közöttük lépdelt Francika is. Elnézte az asszonyok gonddal telt, reménytelenséget tükröző arcát és arra gondolt, hogy neki most itt szüksége lesz arra a biztató, reménytárasztó fellépésre, amely Gáborból sugárzott, amikor a jövőről beszélt. Felemelte fejét és oda-szólt szomszédjainak:

— Nem kell elkeserednünk asszonyok. Mi megszoktuk a nehéz munkát és kibírjuk majd ezt a munkát is ha muszáj. Különbön is túlsoká nem tarthat ez. Van már aki harcol értünk, egész biztosan nem hiába.

Mikor hozzáláttak a fehérnemű és a nyári egyenruha mosásához a völgyi forrásban, oktatta az asszonyokat, hogy ne húzza ki senki magát a munka alól más terhére, hanem igyekezzenek egymást kisegíteni. Meg is kímélték a vézna, beteges Zájcnét a nehéz munkától. A lány mindjebban úgy érezte, hogy az ő személye jelent valamit az asszonyoknak és minél nyilvánvalóbbá vált ez a tény, annál erősebben tartotta magát, példát mutatva a könnyen reménytelen elkeseredésbe eső asszonyoknak.

Esténként, amikor holtfáradtan az ágyába botorkált hosszan elnézte a szoba fekete semmiségét és jövő lehetőségeit latolta magában. Az ilyen életet nem lehet sokáig elviselni. Megborzadt attól a gondolatától, hogy egy életen át az olaszok lázája alatt robotoljon ő is meg a többiek. De ezeket a gondolatokat végül is elhessegette magától. Angela nyugtalan sóhajtozása és a kis gyermekek pihegése Ottót juttatta eszébe. Nem tudta világosan elképzelni magának azokat az erőket, melyek összefogják az embereket, hogy a hegyek között harcot vívjanak a betolakodók ellen; érezte azonban, hogy neki is köze van ezekhez és hogy Ottó is biztosan köztük van. Sokat nem tudhatott róluk, csak a fasiszta lapok egyes közleményeiből meg az emberek bizonytalan, homályos híreszteléseiből alkotott képet magának. Mindezek azonban csak találgatások voltak és ő szükségét érezte, hogy valamiképen közelebb kerüljön hozzájuk... De hogyan?

Egész éjszaka arról álmodott, hogy kifelé igyekszik a faluból, kárján súlyos ételekkel megrakott kosárral, de mikor az út falun kívüleső részéhez közeledett, mindig egy hatalmas szikla állta útját és ő kénytelen volt visszafordulni és másik utat keresni. Akkor ismét megismétlődött az alábbi eset és ő sehogy sem tudta elhagyni a falut.

Az öreg mami ébresztette fel álmából.

— Mi van veled, Franci, sóhajtozol álmodban mintha valami nagyon bántana.

A hajnali félhományban fáradtan hunyorgott anyjára. Épen mondani akart valamit amikor kívülről megzörgették az ablakot.

— Ki az?

— Engedjenek csak be, újságot mondpk.

Nem tudták mire vélni a korai látogatás okát. Zajcné surrant be az ajtón. Először körülnézett mint aki tart valakitől, aztán suttogva közölte mondanivalóját:

— A nagyobbik fiam az éjszaka elment. Még hárman mentek vele. Gregorján gyerek, a hosszú Janez, meg az öreg Pirnát fia. Nálunk gyülekeztek. Azt mondták hogy ne szóljak senkinek, úgy kell tenni mintha semmi sem történt volna. Képzeliék az én Ferdóm, az én Ferdóm. Jaj, meg ne mondják senkinek úgys észreveszik az olaszok, biztosan oda mentek ők is ahová Ottó meg a Kogovcsák fiú...

Franciska tágranyilt szemekkel hallgatta az asszonyt. Egészen magához tért kábultságából. Szíve újongott, de nem szólt egy szót sem. Irgyelte egy kicsit a fiúkat. Hiába azok könyebben megtalálják az utat.

A hegyekben állandóan visszhangzó robbanások, az erődépítési időkre emlékeztették. Már hetek óta tartott az erődök rombolása. A vastag betonfalak, amelyekbe száz és száz jugoszláv katona vére és verejtéke volt beépítve, egymás után omlottak össze a nagymennyiségű robbanó anyagok pusztító hatása alatt. Az emberek, kik annak idején közömbösen, vagy sokszor ellenszenvvel nézték a sajkacsás katonák nehéz munkáját, most úgy érezték, hogy az erődökön tátongó nagy sebek az ő testükön sajognak. Sajnálták őket, mert úgy tűnt nekik, hogy ellenséges ország felé nyíló lörések eltűnésével talán megszűnik az utolsó, már valójában ugyan leküzdött akadálya népünk súlyos elnyomatása ellen.

Dicstelen, temetői munkának tartották a kényszerű pusztítást.

Ebédszünetben néhányan összeültek. Ezen az őszi napon már nem keresték az árnyékot, jólesett a nap melegítő simogatása.

A hegyekben menekült fiúk családjairól beszélgettek. Ezeknek a sorsa kétszeresen súlyos volt. Állandó üldözések, fenyegetések, házkutatások napirenden voltak. Gardioci minden alkalmat kihasználta, hogy beléjük kössön és sűrűn hangoztatta, hogy kiúrtja a partizán családokat.

— Breznóban és Jahoren bent voltak néhány napig, — jegyezte meg a santa Vajtek. — A postás mesélte. Azt mondja, néhány gárdistát magukkal vittek. Egyébként semmi kárt nem tettek a faluban.

Brezno alig huszonöt kilométerre volt Zaplanától. Nem is sejtették, hogy ilyen közel vannak hozzájuk az osztagok.

Este a barakoknál sorakoztak, aztán csoportba verődve ballagtak be a faluba. Az előírt korosztályhoz tartozó férfiak a faluból mind ott voltak. Kivéve azokat, akik elmentek. — És még valaki hiányzott. A Glusek fiú. Most már nyíltan végezte üzelmeit és az olaszok nem csináltak titkot az ő szerepéből. Minden tekintetben kivételezett volt és ő igyekezett rászorgálni. A falu ügyeit együtt beszélék meg mindig Gardioci, a tiszteletes úr és ő. Szorgalmában annyira ment, hogy állandóan olasz katonaj bluzban szaladgált, ezzel is mutatva, hogy mennyire hozzájuk tartozik. Egyébként ő volt a fehér gárda megbízottja, de munkája kevés eredménnyel járt. Erre büszkéik is voltak.

A csapat lassan haladt a falu felé. A nap már lebukott a hegyek mögött, teljes csend borult a félhomályba burkolt vidékre. Az emberek lábai alatt az avar susogott. Szótlanul közeledtek a falu széléhez.

Valahol egy lövés dördült el. Majd még kettő. Mindannyian megálltak és a lövés irányába fordultak. De újabb lövéseket nem hallottak.

Bizonyára valamelyik részeg digó lövöldöz. Visszafordultak, hogy folytassák útjukat, amikor erős villanás csapott fel ugyanabból az irányból, majd utána erős robbanás rázkódtatta meg a levegőt. Önkéntelenül lehasaltak az út oldalára. Még néhány erős robbanás következett. Valaki szólt, hogy messze volt a robbanás, nem kell hason feküdni. Lassan felemelkedtek és kíváncsian tekingettek a robbanás irányába.

— Ez a löporraktár lehetett — jegyezte meg valaki.

— Az bizony. Nyilván belélt a jókedvű olasz. Most aztán dalolhat már.

Közben erős puskaropogás, majd ismétlőfegyver tüze kelepelt bele a völgy csendjébe.

— No ez már valami más lesz — dörmögte bajsza alatt Janez. Úgy látszik vendégek járnak errefelé.

Feszült izgalommal, kimeredt szemekkel figyeltek a barakok felé. Valami különös idegesség vett erőt mindannyiukon. Senki nem szólt. Csak néztek mereven a sötétülő semmibe. Egymás lihegését hallgatták, ha egy pillanatra elmaradt a fegyverropogás.

Egyszerre azonban mintha csak egészen közelről dördült volna el egy fegyver. Három lövés hallatszott egymásután a falu közepe felől. Ez még jobban meglepte őket, mint a barakok felől jövő harci zaj.

— Benn vannak a faluban — kiáltotta az egyik.

— A faluban volnának?

— Igen a faluban — ismételték a többiek.

Több lövés azonban nem hallatszott. A barakok felől is mind ritkábban aztán egészen elmaradt.

Meggyorsították lépteiket. Jobban érdekelte őket az ott eldördült három lövés mint a baraktábori robbanáskörüli harc. Vajon kire lőttek? Amint a kocsmá mögötti lejtőhöz értek, látták, hogy petróleumlámpák imbolgó fényei haladnak egy irányba. A fények a paplak felé vezették őket. Amikor odaértek már négy-öt lámpa világította meg a ház előtti kis térséget. Két ember, meg Pietró, a tisztiszolga ép akkor emelték fel a földről Gardiocit, aki fél-ájultan, de nyitott forgó szemekkel nehezedett karjaikba, miközben tompán hörgött. Ahogy vitték a ház felé lelógó lába a földet súrolta és a fényes csizmák sarkai vékony barázdát húztak a földbe végig a paplak kapujáig. Ahol az imént feküdt, ott most kicsi, szagotott vértócsa csillogott.

Stefán tiszteletes urat csak akkor vették észre, amikor a kapuhoz érek. A ház előtti fapadon ült, és a vén Ágneza, a cselédje locsolgatta leborotvált koponyáját hideg vízzel. Alig szuszogott a kövér lelkipásztor, pedig semmi baja nem történt. De nagyon megijedt. Egyik golyó plüskabátja ujját perzselte meg és amint Ágneza lefektette puha fekhelyére, panaszosan súgta a vénlány fülébe:

— Megfenyegetett... engem is elintéz ha tovább... de nem folytatta, a többi meghagyta magában.

Gardióci két golyót kapott. Az egyik golyó a tüdején hatolt át, a másik pedig bal vállcsontjában akadt meg. Még azon este levitték Vrhnikára.

A falu népe aznap éjszaka nem igen aludt. A lámpákat ugyan mindenütt eloltották, de a sötét szobákban élénken tárgyalták az eseményeket. Még éjfél után is nyikorgott a házak ajtaja, amint a szomszédok egymást keresték fel, hogy tájékozódjanak a történetekről.

Az világos volt mindenkinek, hogy a löporraktárt az erdei legények röpitették levegőbe. Azzal azonban nem volt senki sem tisztában, hogy a barakoktól mintegy két kilométernyire fekvő paplak előtt ki kö-

vethette el a merényletet Gardioci ellen. Vagy sikerült valamelyik fiúnak a nagy zűr-zavarban bejutnia a falu közepébe? Nem tudtak erre biztos feleletet adni.

Csak másnap reggel fedezték fel, hogy a paplak fehérre meszelt falán nagy fekete betűkkel áll a figyelmeztetés: »Halál a fasizmusra — Szabadság a népeknek«.

Franciska hosszan elnézte a szénnel kiírt jelszavakat, amelyeket hiába igyekezett elmázolni Pietró és Agneza. A szétmázolt betűk még feltűnőbben kiabáltak a fehér falon... halál a fasizmusra!... igen, érezte, hogy ezekben a szavakban összesűrűsödött minden gyűlölet, mely bennük ég és az elszántság, hogy megsemmisítsék ezeket a gonoszokat. Nagyon magáénak érezte ezeket a szavakat. Elhatározta, hogy még aznap este kiírja ugyanezt az egyik kápolna falára. Hadd mérgeződjének a bitangok.

Az olaszokban a bosszú vágya égett. A löporraktárak teljesen elpusztultak, liárman elesetek és hét sebesült volt a tizenképerces összejáratás alatt. És Gardioci... Súlyos sebesüléssel feküdt a Vrhnikai kórházban. Az éjszakai harcról tájékoztatták a hadtestparancsnokságot és már délelőtt tízkor megérkezett két törzstiszt az ügy kivizsgálására. Végig járták az egész terepet, bent a faluban is jártak. Délután kettő körül elhívták a paplakba Glusekot és együttes megbeszélést tartottak a teendőkről. Félóra múlva távoztak egyenesen Vrhnika felé. A parancsot azonban előzőleg kiadták...

A falu, mint rendesen, aznap is a kihaltság képét mutatta. A munkabírók mindannyian dolgoztak, csak a gyermekek meg az öregek ödöngtek a házak körül. Az őszi nap visszaverődött a templom keresztjén és csillogó fémmé nemesítette a sárga rezet. Nyugat felől gyenge szél fujdogált, amely elhozta a sárguló erdők halk susogását.

Az öreg Troha kicserélte az oltárterítőket, a régieket összehajtogatva, karjára tette, majd kicsoszogott a templom főajtáján. Jólesett neki az őszi nap kellemes melege és az ajtóhoz támaszkodva elnézte kis unokáinak játékát házuk nyitott eresze előtt.

Milyen szép is lehetne az ő öreg élete. Mennyi öröme is telhetne gyermekeiben, meg ezekben a kis lurkókban. De neki ez sem adatott meg, mindig volt valami baj... És most aztán élete legnehezebb napjait éli. Hej, csak megérné, csak megérné, hogy ez másképp legyen. Csak Ottó is egy napon hazakerülhetne és nem kellene senkitől tartaniok. Hej, bizony... Egy könnycsepp ereszkedett le drótozott szemüvege mögül...

A gyerekek pajkos visítása felrázta elérékenyült merengéséből.

Valami furcsa szag csapta meg orrát. Fejét előrelökve beleszimatolt a levegőbe. Mi lehet ez? Mintha valahol galyakat égetnének. Hol erősebben, hol gyengébben hozta el a szél a füstszagot. No, majd félmén a toronyba és megnézi... lehet, hogy csak a löporraktár szaga. Sietve lépdelt fel a lépcsőkön. A nagyobbik haranghoz támasztotta kezét és kidugta fejét a toronynyíláson.

Erősen megmarkolta a nyílás peremét. Meleg hullám szaladt át reszkető térdén. A falu nyugati szélén mint égő fáklyák égtek a házak. A Bajacek háza... amaz meg a Jurcséké... A másik nyíláshoz rohant... ép akkor csapott fel a tűz a Zajcék házából... Hiszen mindezek fiai... igen őrá is mindjárt rákerül a sor... a gazemberek a gyújtogató bitangok.

— Emberek... Emberek fölgyújtották a falut, ordította torkaszakadtából. Aztán a harangokhoz ugrott... az ő harangjaihoz... Na csak rajta öreg Troka... Egy pillanatra rá már zúgott mind a két harang.

Két lábát szétfeszítette az öreg és két kezével verte a harangokat minden erejéből. Zúgott az egész hegytető... fölfigyeltek a vészes harangzúgásra még a szomszédos faluk is. Közben az öreg szüntelenül kiabált a zúgó toronyban.

— Emberek, fölgyújtották a házainkat... Gyertek emberek, gyertek.

A harangok zúgása azonban elnyelte segélykiáltásait, melyeket ő maga sem hallott.

A gyuitogatók pedig közeledtek.

Elöl haladt a vezető, Lorenz Bartoni, a pálermói, kereskedősegéd. Már ifjú balilla korában kitűnt mint jó céllovó és később is szenvedélyesen űzte ezt a sportot. Igaz a háború nem adott alkalmat művészetének csillogtatására. A háborúban mindig zavarja az embert valami. Hol oda-átról is lőnek, hol repülőgépek zavarnak, hol meg álmos az ember, aztán sohase tud nyugodtan lőni. Most azonban más a helyzet. Mielőtt meggyújtja a csóvát, hogy a domb oldaláról Kogovcsákék házára dobja, szép nyugodtan leveszi a karabélyt válláról, arcához emeli és céloz. Az öreg feje ugyan állandóan rángatózik, de ez nem zavar....

A lövés eldördül....

Az öreg elengedi a harangnyelveket.... véres halántéka hátrahagyatlik, majd teljes hosszában elvágódik. A lépcsőnyílás szélére esik, aztán tovább csúszik és lépcsőről lépcsőre esik az élettelen test. Egyenesen a feljáró ajtajáig, a nagy harangzúgásra odaszaladt kis unokák lábai elé.

Fent a zúgás már elhalóban van. A hegyek még az utolsó zengéseket adják vissza. A visszhang is elhallt....

Csak a háztetők ropognak. És az öreg harangozó házából magasan csap fel a láng egyenesen a felhőtlen ég felé.

LERMONTOV MICHAEL:

VITORLA

Távolban egy fehér vitorla
Tenger kék ködén átragyog. —
Mért indult messze országokra
És otthonában mit hagyott?

A szél süvőt, hullám dobálja;
Az árbóc recseg s meghajol:
Nem vár sehol szerencse rája,
S nem is volt boldog még sehol! —

Napfény fűrösztli fenn aranyban,
Alatta tenger tiszta kékje. —
És ő elindul, nyughatatlan,
Mint ki vihar közt vár a béke!

Fordította: Trencsényi-Waldapfel Imre

SZOVJET IRÓK VÁLASZOLNAK ANGOL IRÓK KÉRDÉSEIRE

A szovjet-angol művelődési társaság kezdeményezésére az angol és a szovjet írók között létrejött az irodalmi fölfogások kölcsönös cseréje, kérdések és feleletek alakjában. A szovjet írók a nemrégiben el is küldték kérdéseiket Angliába és azokat a londoni és a vidéki írói összejöveteleken megvitatták. A fölített kérdésekre válaszolva az angol írók maguk is számos kérdést intéztek a szovjet írókhoz az irodalmi élettel kapcsolatban. E kérdéseket a külföldi kulturális kapcsolatokat szolgáló művelődési társaság gyűlésein vitatták meg és a válaszokat elküldték Angliába.

Alább közöljük a vita legjelentősebb kérdéseit és feleleteit.

J. B. Priestley: Bevolt szokás az angol és az amerikai íróknál, hogy tervezett munkájukat megvitatják ügynökeikkel vagy kiadójukkal. Kivel vitatja meg a szovjet író készülő munkáját?

Marsak Szamuil: Az előkészületben levő művek témáinak előzetes megvitatása általános szokás a szovjet íróknál. Ez elsősorban a szovjet írók egyesületében és alosztályaiban (prózaírók, költők, drámaírók stb.) történik. Másodszor a kiadónál s mivel minden írónak megvan a maga kiadója, a kiadó az évek során a szerző első olvasója, tanácsadója és bírálója egy személyben. Ha a tervezett mű színdarab, vagy film-forgatókönyv, akkor gyakran színházi vagy filmszakemberekkel vitatják meg a tervet. Az ilyen előzetes megbeszélések természetesen nem kötelezőek, s egyes írók nem is szeretik megbeszélni munkáikat a megírás előtt.

Saginyán Marija: A kész kézirat megvitatása gyakoribb eset az írók összefövetelein, az olvasók értekezletén és a könyvtárakban. Én magam soha nem vitatom meg terveimet; még mindig hiszek a régi babonában, ne beszéljünk addig a gyerekről, amíg meg sem született.

J. B. Priestley: *Mi történik azzal a szovjet íróval, akinek — tegyük fel — minden anyagi forrása kimerült és úgy érzi, hogy nem tud más dolgot csinálni?*

Saginyán Marija: A szovjet író pénzszükségben kölcsönt kaphat az Irodalmi Alaptól, az íróársadalom közvagyonának egy fajtájától, amelynek bevételei a kiadók és színházak által minden kiadott mű díjai után fizetendő 10 százalékos díjból és minden színházi előadás pénztári bevétele után járó két százalékból származnak. Az Irodalmi Alap szükség esetén szanatóriumi ellátásról és egyéb segítségről is gondoskodik. Szükség esetén a szovjet író segílyt is kaphat az Irodalmi Alaptól, amit nem kell visszafizetni, vagy megbízást újságtól, kiadóvállalattól, vagy folyóirattól, hogy utazzon és írja meg élményeit, vagy gyűjtsön adatokat egy könyv számára. Ilyenkor minden költséget a megfelelő intézmény visel.

Georgi Mdiváni: A szovjet szerzőjogi törvény értelmében a darabírók százalékot kapnak minden előadás pénztári bevételeiből az ország minden részében. A filmírók a film forgalma szerint számított százalékot kapják. Prózaírók és költők tiszteletdíjat kapnak műveik minden újabb kiadása után és előleget a kiadóvállalattól tervezett könyveikre. Emellett még segílyben is részesülhetnek az Irodalmi Alaptól.

Tihonov Nikoláj: Ha egy írónak nincs jogcíme előlegre új könyvére, (egyáltalán nem kezdett még dolgozni), nagyon sok más lehetősége van megélhetése biztosítására. Cikkeket írhat bármely témáról.

bármely ujság számára, vázlatokat, rövid érdekességeket, tárcákat, vagy a már megjelentekből összeállíthatja és kiadhatja válogatott műveit. Főolvasásokat tarthat munkásklubok gyűlésein és az Irodalmi Előadások Irodájának hozzájárulásával felolvasó körutat rendezhet a Szovjet Szövetségben. Vállalhat irodalmi fordításokat a Szovjet-Szövetség különböző nemzetiségi nyelvein kiadott irodalmi művekből. Felajánlhatja szolgálatait filmvállalatoknak, szcenáriumok, híradó jelenségek, vagy hangosfilmek párbeszédeinek megírására. Brosurákat írhat különböző népszerű tárgyról. Ha rossz egészségi állapota miatt mindezek a lehetőségek elesnek, támogatásban részesülhet az Írók Egyesülete vagy az Irodalmi Alap részéről, vagy esetleg elküldik valami üdülőtelepre, egészségügyi intézménybe, vagy pénzsegélyben részesítik.

Jack Lindsay: Majakovszki óta milyen utakat találtak arra, hogy a költészet közelebb kerüljön a mindennapi beszédhez?

Saginyán Marija: Ez rendkívül érdekes kérdés. Nekem úgy tűnik, hogy ezen a téren történt némi előrehaladás a költők részéről, akik a háború alatt katonáinknak írtak. A költői nyelv leegyszerűsítésének folyamata a mindennapi nyelvre különösen szembetűnő a keleti szovjet köztársaságok nemzetiségeinek irodalmában, Azerbejdzsánban, Turkmániában, Kazakisztánban. E népek költészetének szótára azelőtt főként az arab, vagy perzsa eredetű virágos, keleti képletes beszédből alakult ki, de ma a korszerű, mindennapi nyelv kezd előtérbe jutni.

Marsák Szamuil: Majakovszki nagyon sokat tett azért, hogy a költői nyelvet leegyszerűsítse a népszerű nyelvre, de nem ő volt az egyetlen költő, aki ebben az irányban fáradozott. A mai szovjet költészet nagyon sok új, népi eredetű kifejezést tartalmaz. Irodalmi nyelvünket sok beszédfordulat és tájszólásos népi kifejezés tette gazdaggá. A tengvidék, az Ural, Szibéria, Szmolenszk vidéke és nagy országunk más vidékei ráütötték bélyegüket költői nyelvezetünkre.

Tihonov Nikolaj: A szovjet költészetnek, különösen az orosz költészetnek különböző arculatai vannak és a verselés több irányban fejlődött. A legutóbbi években, különösen a háború alatt, feljegyzésre méltó egyszerűsítési irányzat mutatkozott. A verseket azzal tették könnyebben érthetővé, hogy elősegítették a nyelv leegyszerűsítését a közhasználatú nyelvre. Még teljesebbé tette ezt az, hogy a háború alatt a költők szótára nagyon sok új szóval bővült. Lehetetlen az utóbbi évek tapasztalatait személytelen szóképekbe ültetni. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a bonyolultabb verselés eltűnt és most minden költő egyforma stílusban ír. Mindenki megtartotta a maga stílusának sajátosságait. Természetesen Majakovszki stílusa, amit szintén hiperbolák és egyéb költői szóvirágok tettek bonyolulttá, nem talált vak követőkre, de költészetének bizonyos elemei befolyást gyakoroltak és fellelhetők számos kortársának és az új nemzedék ifjú költőinek a műveiben is.

Antokolszki Pavel: Majakovszki ellentétben az előző költőnemzedék bevett szóvirágaival újjító volt a költészet terén s forradalmi és merész az új kifejezési eszközök keresésében. Főleledés volt a szimbolisták után, akik túlságosan szabadon itták az isteni nektárt és szívták az ámbrát, s az égi témák kedvéért elhanyagolták a földieket. Majakovszki munkássága egyenesen elfordulás volt mindettől — vissza a földre, a valósághoz, a világos és érzékelhető, látható hangszínekhez. Bizonyos formában és különböző fokozatokig Majakovszki befolyása érezhető kevés kivétellel minden szovjet költő művében. Asev és Kirszanov a

legerélyesebb és kitartóbb hirdetői ennek a befolyásnak. Az ütem keresésében és verselésük technikájában ez a két költő éveken keresztül követte Majakovszkit. Szelvinszki elbeszélései és darabjai, színes művészte, az a képessége, hogy emberi jellemeket megrajzoljon és mind-egyiknek különlegesen hozzáillő nyelvezetet adjon, nagyon sokat köszönhet Majakovszkinak. Tihonov nyugati országoknak ajánlott versei is Majakovszki hatását viselik magukon és egy reá jellemző szenvedélyességet. Ezek csak találomra válogatott példák és korántsem merítik ki a tárgyat.

Rose Macaulay: Milyen mértékben folynak a történelmi és életrajzi kutatások és mennyire megbízhatók a nyilvántartási hivatalok és egyéb kutatásra alkalmas könyvtárak, továbbá milyen környitéseket adnak a diákoknak, hogy használhassák ezeket? Melyek a legutóbb megjelent és történelmi kutatásokat tartalmazó könyvek?

Saginyán Marija: Nyilvántartással rendelkezik a szovjet Írószövetség és a Szovjetszövetség minden nagyobb állami könyvtára. Állami könyvtárainknak nagyszerű könyvei és levéltárai vannak. A sok különleges érték között a Leningrádi Nyilvános Könyvtár birtokában van Voltaire magánlevelezése és könyvtára, számtalan nagyon érdekes széljegyzettel a könyvek szövege mellett. A diákok egész nap dolgozhatnak a könyvtárakban. (A könyvtárak kora reggeltől este 11-ig nyitva vannak és minden könyvtárat csak havonta egy napra zárnak le). A könyvtárakban dolgozó diákok tanácsot és segítséget kaphatnak a tanácsadóktól minden tárgyról és ez ugyanúgy díjmentes, mint maga a könyv. A könyv kikölcsönzés díjmentes.

Éppen most kaptam meg a nyomdából Tarrasz Sevcsenkoról, a nagy ukrán költőről írt életrajzomat. Mint a nyelvészeti doktora, szakadatlanul dolgozom az irodalom történetén, természetesen saját írói tevékenységem mellett. Jelenleg a 11-ik századbéli költő, Nizami el Gandi költészetének kutatásai foglalnak le és oroszra fordítom Maksav al Asrar című versét. Ennek a versnek egy I. Haddon Hinally által készített angol fordítása, illetve a fordítás kézírata véletlenül a British Museumban van. Régi álmom, hogy elolvassam ezt a fordítást és megszerezzek egy másolatot a bakui Nizami intézet számára. Vajon lehetséges lenne ez?

Vaszilij Jan: Nagy számban jelentek meg a Szovjetunióban életrajzi és irodalmi tanulmányok, mint például, a Tudományos Akadémia közleményei: Az angol irodalom története, A francia irodalom története, A görög irodalom története, Az orosz irodalom története. Ezenkívül a számtalan közül kiragadom Ermilov tanár könyvét Csehovról, A. Ego lin könyvét: »Emancipációs és hazafias gondolatok a 19-ik század orosz irodalmában«, Gribojedov, Csernisevszki, Majakovszki életrajzokat, amelyek különböző kiadásban jelentek meg.

Szatsz Igor: Ez a kérdés azt a területet érinti, amelyen én működöm és éppen ezért nagyon nehéz számomra néhány szóban válaszolni. A Szovjet Szövetségben az irodalomtörténészeket és az olvasóközönséget is egyaránt rendkívüli mértékben érdeklik az írói életrajzok és általában a betű emberei. A kutatások ezen a téren ma sokkal mélyrehatóbbak és tágabb téren mozognak, mint a forradalom előtti időben. Röviddel a szovjeturalom megteremtése után a kéziratok, levelek, hivatalos okmányok, képirótudományi (ikonográfia) tanulmányok ezreit boszátották az írók és tudósok rendelkezésére. Ezek addig két századon

keresztül magánlevéltárakban, birodalmi levéltárakban, hivatalokban, csendőrségi és rendőrségi intézetekben, az ortodox szinodusnál és hasonlóknál heverték. Magánosoktól nagyon sok anyagot elkoboztak az állami könyvtárak és muzeumok számára.

A kulturális intézetek teljes tevékenységének összefogása egységsített rendszert teremtett ezeknek az egykor titkos értékeknek a nyilvántartása, elosztása, tudományos vizsgálata és másolása terén és ily módon nemzeti vagyonná avatta. Fellendültek a könyvtárkutatási, paleográfiai¹⁾, szövegvizsgáló és bíráló »Szovjet iskolák« és felszaporodott a történelemtudománnyal foglalkozó művek száma. Joggal vagyunk büszkéek tudósaink munkásságára. Munkájuk nemcsak fényt vetettek egyébként jólismert életrajzok homályos pontjaira, hanem gyakran vezettek olyan felidézésekre és eredményekre is, hogy teljesen átalakították a korábbi felfogást. A kutatások megkönnyítése és a tudományos munkások állami ellátása lehetővé tette, hogy feltárják Radiscsev, Krilov, Gribojedov, Puskin, Lermontov, Herzen, Nekraszov, Sevcsenko, Csernisevszki, Turgenyev Iván, Tolsztoj Leo, Szaltikov-Scsedrin, Csehov, Maxim Gorkij igazi életrajzát. Nagyon sok új összefüggés került napvilágra az orosz és az idegen irodalom viszonyában. Balzac, Merimée, Mickievicz és sok más külföldi író honfitársa nem alkothat teljes tudományos munkát az írásnak ezekről a mestereiről a szovjet anyag átvizsgálása nélkül. A szovjet kiadók által az első időben kiadott emlékiratok számtalan kötete hatalmas értéktár az életrajzkutatók számára.

A szovjet életrajzi kutatások egy egészen rövid felsorolása is több helyet foglalna el, mint amennyi rendelkezésünkre áll, különösen, ha idesoroznánk az olyan szemléltetéseket is, mint a nagyon szigorúan tudományos alapon megírt, de nagyon könnyen olvasható műveket, amilyenek például Nikoláj Bogoszlovski tanulmánya Csernisevszkiről (1943) és Evgeni Lann műve Dickensről (1946).

Nyilvántartást vezetnek minden múzeumban és minden könyvtárban. A nagyszámú különleges muzeumban (Irodalmi muzeum, Tolsztoj-muzeum Moszkvában és Jasznaja Poljanában, Puskin-ház Leningrádban, Csehov-muzeum Taganrogban, Csernisevszki-muzeum Szaratovban stb.) szakadatlanul folyik az életrajzi és könyvtári kutatás és rendszeresen adnak ki indexeket, katalógusokat és új könyvjegyzékeket. Ugyanezek az intézmények válaszolnak a különböző kutatásokkal kapcsolatos kérdésekre is. A moszkvai Lenin-könyvtár és a leningrádi Szaltikov-Scsedrin könyvtár katalógusai és ismertetései joggal népszerűek az olvasók körében. Itt, a mindenfajta kérdésre adott válaszok mellett, az olvasók kérhetik a könyv és kézirat kivonatok másolatát. Mindezek az intézmények állandó kapcsolatot tartanak fent egymással és nyomtatott anyaguk egy részét időről-időre rendelkezésre bocsátják a testvérintézeteknek.

Minden szovjet polgárnak joga van minden szovjet könyvhöz és tudományos lelethez. Természetesen a szűk, különhelyiségben elhelyezett különlegesen ritka könyvek és kéziratok elsősorban azok számára hozzáférhetők, akiknek leginkább szükségeseek. A diákok tanáraik vagy fakultásaik ajánlatára juthatnak elhez az előnyhöz. Az egyetemeken különben szintén gazdag anyagtárral rendelkeznek.

¹⁾ Régi írások és írásielemek tanulmányozásával foglalkozó tudomány.

Az életrajz szerepe az irodalomtörténetben heves vitát váltott ki a Szovjetunióban, különösen 1929–31-ben. Ebben az időben egy nagyon merev szocialista irányzat kapott lábra az irodalomtörténetben és ennek képviselői (Fritsche és Pereverszev tanárok), végsőkéig sémaszerűen kezelték az életrajzi adatokat; az író alkotó szellemét általános törvényekkel és történelmi tényekkel nézték, aszerint, hogy milyen osztályhoz tartoztak. Az ilyen típusú történészek rendszerint marxistáknak nevezték magukat, a valóságban azonban sokkal közelebb álltak a Hippolyte Taine, vagy később Hausenstein osztályába tartozó polgári szocialógusokhoz. Ennek az egyszerűségével és látszólag észszerű tárgyilagosságával megkapó irányzatnak azonban számtalan ellenzője támadt. Különbösen se tudott soha felülkerekedni, de a harmincas évek elején írásban és szóban folytatott vitákon végkép lejáratták. Országunkban nem nagy az érdeklődés a tisztára lélektani, a társadalmi körülményeket figyelmen kívül hagyó kutatások iránt.

A szovjet irodalomtörténet minden életrajzi tanulmánya a marx-lenini elmélet általános felfogásán alapul. Ez az elmélet bármely emberi lény szellemi életében kora társadalmi életének visszatükröződését látja. Az egyéniség a társadalom befolyása és hatása alatt fejlődik. Az agy a gondolat anyagát a környezet, keret valóságából meríti és keresi a megoldást az ebben a valóságban született probléma számára. A jellem és lélek különleges sajátosságai egy egyénnél természetesen kihatnak szellemi és erkölcsi szemléletének kialakulására, de csak akkor lehet jelentőségük, ha kapcsolatban állnak a társadalom természetében rejlő sokkal erősebb tényezőkkel. Például, lehetséges, hogy az epilepszia Dosztojevszkit fogékonyabbá tette, hogy meglássa és kifejezze az emberi és társadalmi élet bizonyos oldalait: felfogásunk szerint azonban lehetetlen nagyobb jelentőséget tulajdonítani ennek az ideg-lélektani tünetnek egyénisége és lánge sze vizsgálataiban; milliószámra vannak epilepsziások a világban, de csak egy Dosztojevszki volt. Kétségtelenül nagy szerepet játszik egy író sajátos alkotó szellemének kialakulásában gyermekkori környezete, nevelése, szereíme egy asszony iránt és így tovább; ám nem szükséges bizonyítani, hogy mindezek a körülmények, bármilyen különbözőek is az egyes esetekben, mindenkor magukon viselik a történelmi korszak és társadalmi környezet bélyegét. Az író származási osztálya bizonyos jellegzetességet kölcsönöz, de a marksizmus korántsem állítja, hogy a származás teljes mértékben és tartósan megszabja az író világnézetének kialakulását. Hadd idézzük, Lenin szavait az arisztokrata Tolsztoj Leoról, mint »az orosz parasz-társadalom kifejezőjéről«.

Fontos leszögezni, hogy véleményünk szerint, az egyéni lény önmagában egyetlen, külön visszatükrözése a társadalmi erők bonyolult tényezőinek és munkásságában nem lehet passzív az őt létrehozó társadalommal szemben. Tevékenységével az ember befolyásolja más emberek tudatát, a közösség tudatát. Ha igaz, hogy egy író egyéniségét és életét csak társadalmi és történelmi kutatásokon keresztül lehet igazán megismerni, akkor egy kiváló író életrajzának kutatása viszont gazdagítja ismereteinket a társadalomról, amelyben élt és könnyebben érthetővé teszi lánge lméjét.

Motilleva Tamara: A szovjet kormányzat támogatja a klasszikus írók életrajzának alapos irodalomtörténeti kutatásait. A vezető irodalomtörténeti kutatók nemcsak tiszteletdíjat kapnak munkájukért, hanem

rendes fizetést is és ez lehetővé teszi számukra, hogy sietség nélkül éveken keresztül dolgozzanak. Guszev tanár, aki Tolsztoj terjedelmes életrajzán dolgozott és Tyalovszki tanár, aki éveken át Puskin történeteit dolgozta fel, a Szovjet Tudományos Akadémia tagjai közé tartozott és amíg a kutatásokkal foglalkozott, fizetést kapott a szovjet kormánytól, ami lehetővé tette a tudósok számára, hogy műveiket a kellő tökéletességgel kicsiszolják.

Az utóbbi években két kötet jelent meg az angol irodalomról és a közönség nagyon kedvezően fogadta. Ezt a művet a Világirodalmi Intézet, a Szovjet Tudományos Akadémia egyik intézménye állította össze.

Marjorie Bowen: *N. V. Ignjateva asszony egyik legutóbbi felolvasásában azt állította, hogy az íróknak »jó társadalmi helyzetük van a Szovjet Szövetségben«. Mit jelent a jó társadalmi helyzet egy kommunista államban?*

Marsak Samuil: Ez azt jelenti, hogy hazánkban az íróknak nagy tekintélyük van és nagy megbecsülésben állnak, sőt — még a nehéz háború utáni években is — a kormány arra törekszik, hogy lehetőség szerint a legjobb életet és munkafeltételeket biztosítsa számukra.

Saginyán Marija: Ignjateva asszony azt akarta ezzel mondani, hogy az írókat nagy tisztelet övezi hazánkban. Sok író-t kitüntettek, több mint harmincat megválasztottak a Szovjet Szövetség Legfelsőbb Tanácsába és ötvennél többet a szovjetköztársaságok Legfelsőbb Tanácsába.

Zelinszki Korneli: »A jó társadalmi helyzetet« mindenekelőtt az író társadalmi szerepe határozza meg, akit Sztalin »az emberi lélek mérnökének« nevezett. Az íróra bízák az emberi lelket, az eszmék beplántálását az agyba, az igazság, a jószág és a szépség hirdetését. Mi lehet megtisztelőbb és tiszteletreméltóbb feladat? Zsdanov, legutóbb megnyert csatával és a gazdasági fronton aratott győzelemmel hasonlított össze egy könyv sikerét. Ilyen irodalmi győzelem például Alekszander Fagyeev legutóbbi regénye: Az ifjú gárda. Az ilyen nagyjelentőségű könyvet országszerte száz és száz klubban megvitatják, kiadása sokmillió példányra rúg. Nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy Iszakovszki Mihail, az ismert költő verseit milliók tudják kívülről hazánkban. Mi többről álmodhat egy költő?

A Szovjet Szövetségben a legjobb irodalmi művekért (regényekért, versekért, színdarabokért) évente Sztalin-díjakat (100 ezer és 50 ezer rubel) osztanak ki. Mindez tanúsítja, hogy a szovjet olvasók milyen nagyra becsülik íróik munkásságát. Mi lehet értékesebb egy író számára olvasói szakadatlan érdeklődésénél és népének őszinte tiszteleténél? Ez az, amit mi »jó társadalmi helyzetnek« nevezünk egy író számára a kommunista államban. Minden mást — mindennapos életét, viszonyát a kiadással és így tovább — ez a főtényező határozza meg.

Bowen Marjorie: *Nálunk most nagyon népszerűek az útleírások. Utaznak-e szovjet írók és leírják-e élményeiket? Kedvelik-e idegen kuttatók és kalandorok életrajzának leírását?*

Marsak Samuil: A szovjet írók nagyon sokat utaznak. Meglátogatják Középáziát, a Kaukázust, Szibériát, a számos újonnan bekapcsolt vidéket hazánkban, számtalan telepünket és kollektív földműves gazdaságainkat. Sok ezer mérföldet utaztak hadseregünkkel is. Több szovjet író járt külföldön. Ehjenburg, Szimonov, Tihonov és mások beszámoltak élményeikről és tapasztalataikról. Gorbátov könyvet írt a Sarkvidékről. Hazánk irdatlan erdeiben tett utazásokról írt csodálatosan szép

történeteket agg vadászunk és úttörőnk, Prisvin, a nála sajátos természetimádatával és megértéssel.

Sokat írtak nálunk külföldi kutatókról is. Amundsen, Scott, Nansen, Cook és Livingstone nagyon népszerűek. Az útleírások és kalandregények rendszerint az Ifjú Gárda kiadóvállalat kiadásában jelennek meg, ez adja ki az ifjúsági könyveket. Külön sorozatot ad ki »Útleírások Könyvtára« címmel.

Saginyán Marija: A szovjet írók nagyon sokat utaznak. Húsz nap az út vonaton Vladivosztoktól Gyulfaig. Mult év októberében meglátogattam Szibériát és Középáziát: az Altájon hóviharban elakadtam, az Isszik-Kultóban fürödtem, Szamarkand forró napsütésében főttem. Mindannyian szeretünk utazni. A lapok gyakran hozzásegítenek bennünket, hogy áldozzunk ennek a szenvedélynek azzal, hogy kiküld bennünket hosszú utazásokra, fizeti minden költségünket, hogy azután visszatérve leírjuk élményeinket. Országunk olyan gyorsan fejlődik, hogy gyakran egy évi távollét után, már alig lehet megismerni a régi városokat is.

Vaszilij Jan: A szovjet író, aki meg akarja tekinteni országunk valamely részét, bármely újság, vagy folyóirat kiadójától, vagy a Szovjet Írószövetségtől megbízást kap. Az írók utaznak és leírják élményeiket: minden költségüket fizetik.

Marjorie Bowen: Van maguknál iskolája a »tisztá« irodalomnak? Például: Francia nyelven Francois Mauriac, angolban Walter de la Mare. Művészet a művészetért (L'art pour l'art) beszórt szociális tanítás nélkül?

Leitesz Alekszander: Véleményem szerint a »tisztá« irodalomra vonatkozó kérdés nem szabatos. Francis Bacon azt írta valahol, hogy egy jól megfogalmazott kérdés félig-meddig magában foglalja a feleletet is.

Ebben az esetben egy rosszul megfogalmazott kérdés félreértésekre vezethet. Számunkra tévedésnek látszik azt állítani, hogy a »tisztá irodalom« iskolája egyáltalán létezik. Az úgynevezett »művészet a művészetért« iskola — elefántcsonttoronyba zárkózás a világ elől — egyes írók reakciós politikai irányzatát fejezi ki. Ezt nagyon pontosan megfigyelte Gorkij még 1914-ben. »Az úgynevezett szabad »művészet a művészetért« jelszó bajnokai, a társadalmi rendszerrel szemben tanúsított ellenséges irányzatuk mellett a legrosszhiszeműbb emberek«. Ez az, amiért számunkra, szovjet írók számára a »tisztá« irodalom egy ellentmondást tartalmazó fogalom, valahogy hasonlatos a »kör négyesítésével«. És az a nagyon kevés író, aki kísérletképpen eljátszadozik a »tisztá korszerű felemelkedéssel«, visszataszítónak és reakciónak tűnik olvasóink előtt és semmiféle megbecsülésben nem részesül.

Bentley Phyllis: Hány regényt adnak ki évente a Szovjet Szövetségben? Mi az átlagos példányszámuk? Kérem, nevezzenek meg egyet-egyét a legutóbbi nevesebb regényekből, szerzőikkel, a következő osztályokban: történelmi, népies, humoros regény. Lefordították-e ezeket angolra? Léteznek-e detektívregények?

Vaszilij Jan: Tekintettel arra, hogy hatalmas országunk egész lakossága írástudó és az irodalmi érdeklődés rendkívül nagy, a Szovjet Szövetségben bármely kategóriában kiadott regény, nagy példányszáma ellenére se tudja kielégíteni az olvasók keresletét.

Megnevezem a következő figyelemreméltó regényeket: Alexej Tolsztoj: *I Péter*; Solohov: *A csendes Don*; Fagyeejev: *Az ifjú gárda*; Golu-bov: *Koldustarisznya*; Zadornov: *A jó öreg Amur*; Aibek: *Navai* (üz-bekről áttültetve).

Saginyán Marija: A detektivregény csak embrionális formájában van meg. Litvinova asszony írt jó detektivregényt.

Motileva Tamara: A detektivregényt nem kell eszményíteni. A szovjet irodalom különleges természete (figyelme az ember és belső élete, fejlődése és így tovább iránt) korlátozza ennek a műfajnak a lehetőségeit. Ezenkívül az egészségtelen érdeklődés a bűntettek iránt idegen a szovjet olvasó előtt és sajtónk, (ellentétben a nyugateurópai és amerikai sajtóval) nem foglalkozik ilyen szenzációkkal.

Zelinszki Kornely: Én a »népies irodalomra« vonatkozó kérdéssel akarok foglalkozni. A Szovjet Szövetségben ez az elnevezés új és megkülönböztető értelmet kapott. A régi időkben a szentpétervári és moszkvai írók vidéki történeteket írtak a vidék számára és ezt nevezték népies irodalomnak. Jelenleg a vidéki, vagyis a Szovjet Szövetség különböző városaiban élő írók (Szmolenszk, Gorkij, Novoszibirszk, Szverdlovszk, Sztalingrád, stb.) leírják városaik és vidékük életét és könyveiket nagy érdeklődéssel olvassák mind Moszkvában, mind Leningrádban, sőt gyakran az egész világon.

Vegyük a következő példát: Mihail Solohov Vesenszkaja faluban él a Don partján és könyveinek hősei, földijei, a helyi kozákok. Azonban azt jelenti-e ez, hogy a Csendes Dont ezért vidéki, vagy népies regénynek kell neveznünk? Természetesen nem. Ez a regény, jellemi és tárgya világsszerte érdekesek. Azt hiszem, hogy manapság meg kell változtatnunk a vidéki irodalom fogalmát. Országunkban a vidéki irodalom azt jelenti, hogy egy vidék történelméről, természetéről, földrajzáról és egyéb vonásairól szól.

Végeredményben egy könyv hőse emberi lény, tekintet nélkül a lakhelyére. És ezért, én, habár nagyon szívesen olvasok útleíró, történelmi, népszerű tudományos könyveket, nem kevésbé kedvelem azokat a műveket, amelyekben egy vidék szemléltető leírása csak másodrendű szerepet játszik az emberi jellemvonások mellett. Ezért kedvelem Fagyeejev: *Az utolsó Adigej* című regénye. A távolkeleti Dél-Usszuria területén lakó kezdetleges törzsek életének tárgyilagos és szemléltető bemutatása párosul itt az emberi jellem mély lélektani vizsgálatával.

Végezetül, el akarom mondani Phyllis Bentleynek, hogy évente 280—300 regény jelenik meg a Szovjetunióban átlag 20—25 ezer példányszámban. A népszerű könyvek gyakran százezres példányszámokat érnek el. Ennek ellenére minden könyvet olyan gyorsan felvásárolnak, hogyha valaki nem lesi állandóan a könyvkereskedést, majdnem lehetetlen, hogy könyvet vásároljon. A könyvkereskedések mindig zsúfoltak, ha egy népszerű író új regénye megjelenik.

Phyllis Bentley: Milyen a könyvtárrendszer a Szovjet Szövetségben? Vannak-e közkönyvtárak, vagy kölcsönkönyvtárak tagsági alapon mint Angliában? A többség kölcsönöz, vagy vásárol könyveket?

Vaszilij Jan: A Szovjet Szövetségben megjelenő könyvek közül sem elegendőek a kereslet kielégítésére, így a szovjet olvasók többsége a könyvtárakból kölcsönöz könyveket. Tagságon alapuló kölcsönkönyvtárak nem léteznek. Minden könyvtárat az állam, a kooperatív társaságok, a szakszervezetek stb. tartanak fent és a könyveket díjmentesen kölcsönzik ki.

Saginyán Marija: Országsszerte minden közösségnek vannak könyvtárai, de a szovjet olvasók szeretik, ha a könyv a saját tulajdonuk. Százezres kiadásokat három nap alatt eladnak.

Kornelij Zelinszki: Több mint hetvenezer könyvtár van a Szovjet Szövetségben. (Városi, falusi, kooperatíva és szakszervezeti, intézeti, gyári, földműves települési és hasonló könyvtárak). Nagyon sok kollektív gazdaságnak saját könyvtára van. A lakosság többsége könyvtárakból kölcsönöz könyvet, de nagyon sok magános is összegyűjt saját könyvtárát. Damjan Bednij, a nemrégiben elhunyt költő több mint száz-ezer kötetből álló gyűjteményt hagyott hátra. A háború alatt nagyon sok írónk könyvtára elveszett. A háború legelső napjaiban egy német bomba felgyújtotta Janka Kupala, az ismert fehérorosz népi költő különlegesen ritka és értékes, fehérorosz könyveket és kéziratokat tartalmazó gyűjteményét. Sok ukrán író könyvtára elveszett, beleértve Ticsina Pavle akadémikus, ismert költő nagy könyvtárát is. Ezt a németek fosztották ki Kiev megszállása idején. A leningrádi írók közül is sokaknak a könyve elpusztult. Moszkvában Vszevolod Ivanov nagy könyvtára leégett. A német megszállás alatt sokmillió könyvet semmisítettek meg az ukrán és fehérorosz könyvtárakban. Mint öreg, megrögzött könyvkedvelő és könyvgyűjtő nagyon súlyosnak tartom a könyveknek ezt a jóvátehetetlen elvesztését. Saját könyvtárom viszonylagosan kicsi (mindössze 5–6.000 könyv), de gondosan összeállított sorozatokat és gyűjteményeket tartalmaz a szovjet korszak irodalmi és kritikai lapjaiból és folyóirataiból. A moszkvai íróklubban működik a könyvbarátok köre, amely gyakran tart esti összejöveteleket régi könyvek tanulmányozására. A Szovjet írók kiadvállalatának antikvárius könyvkereskedésében külön helyiség van, ahol az írók vásárolnak számukra összegyűjtött könyvekből.

Phyllis Bentley: *Hogyan csinálhat irodalmi karriert egy ismeretlen író? Hogyan juthat hozzá, hogy kiadják művét? Hogy fizetik? Ha könyve kiadatlan, vagy sikertelennek bizonyul, megengedik-e, hogy továbbra is az irodalomnak szentelje minden idejét, vagy más munka után kell néznie?*

Leonov Leonid: Az ifjú író a Szovjet Szövetségben minden könynyitést megkap, kezdve a kiadástól: A Szovjet Írószövetség irodalmi intézete, a nagyszámú vállalati irodalmi kör, a vidéki írók és szerzők rendszeres értekezletei, amelyeken tapasztalt írók beszélnek saját tapasztalataikról és tanácsokat adnak — mindez rendelkezésére áll. Az ifjú írónak megvan minden lehetősége, hogy ugyanolyan tiszteletdíjban, népszerűsítésben és közfigyelemben részesüljön, mint a népszerű írók. Még akkor is, ha első könyve elfogadhatatlan, vagy sikertelen. Az ifjú írónak is van lehetősége, hogy egész idejét az írásnak szentelje. Ezt tanúsítják a nagyszámú »már-nem-ifjú« írók, akik ifjú írók értekezletein vesznek részt és akiknek tevékenységét inkább a kitartás, mint a tehetség jellemzi. Ez azonban nem mindig válik a bizalommal viseltető közönség javára, amely kíváncsian kap minden új könyv után.

... Véleményem szerint minden első könyvnek sikeresnek kell lennie: rendszerint ezekben jutnak leginkább kifejezésre a szerző saját élményei, ábrázolja barátait és rokonait, ezért az ilyen könyv könnyedén íródott. A hivatásos írás akkor kezdődik, amikor lelkünk a láng és okos technika, tudás és tapasztalat segíti elő az értékek kibányászását a mélyből. Nagyon gyakran láttam ezt hosszú tapasztalatom során a folyóirat kiadói asztala mellől, a különböző irodalmi körökben végzett munkámban és egyéni tanácsadások közben.

Marsák Samuil: Kiadvállalataink erősen érdeklődnek ifjú tehetsé-

gek iránt, különösen ha új és friss anyagot, vagy határozott egyéniséget hoznak. Kétségtelen, hogy sokkal könnyebb egy ifjúnak irodalmi karriert befutni, mint volt a cári időkben. Sok tapasztalt írónak vannak irodalmi unokái és dédunokái.

Az ifjú írók számára nincs különleges díjazás. Mindjárt kezdettől fogva a rendes díjakat kapják. Ha nem sikerül a munka, természetesen nem adják ki, de az irodalmi karrier továbbra is nyitva marad a szerző előtt.

Tihonov Nikolaj: Az ifjú író rendszerint valamilyen folyóirat kiadóhivatalának küldi el első művét és ott gondosan tanulmányozzák. Ha az első kísérletek, legyenek azok versek, vagy prózai írások, akár csak a legkisebb tehetséget is elárulják, a szerzőt meghívják a kiadóhoz, hogy megvitassák művét és előkészítsék megjelentetését. Ez nem jelenti azt, hogy a folyóirat szerkesztője befolyásolni akarja a szerző munkásságában, de vannak bizonyos műszaki teendők, mielőtt egy írást nyomdába adnak.

Amikor egy költő elkezdi verseket írni egy folyóirat számára, lassanként összegyűjt annyi verset, amennyi elegendő egy külön kötet kiadására. Ez elkerül egy könyvkiadóhoz és a költő megkapja az első bírálatokat: vagy új csillagként ismerik fel a költészet egén, vagy úgy könyvelik el művét, mint ami semmi különösöt nem jelent. (Éppencsak eggyel több könyvirodalmi versekkel), vagy éppen olyan bírálatokat kap, amilyen mindenkinek kijut, aki nem arat azonnal sikert. Az ilyen eljárás azonban azonos mindenütt és minden időben és ebben nincs semmi különlegesen szovjet. Ugyanez vonatkozik az elbeszélésekre és jelenetekre is.

Ha a könyv elfogadhatatlan, vagy nincs sikere, az író szabadon választhat: vagy folytatja irodalmi kísérleteit, vagy — felismerve, hogy nem írónak született — más munkakört talál irodalmi tevékenysége kifejtésére. Például kritikus, fordító, vagy szcenáriumíró lehet. Ez már a magánügye. Az irodalmi út nyitva áll mindenki előtt és minden tehetség számára és semmi más engedélyre nincs szüksége, csak az író saját elhatározására és akarására.

Sokan csak akkor kezdenek írni, amikor már más téren megkezdtek munkásságukat. Például, Viktor Nekraszov, a *Sztalingrád* című regény írója építész volt a háború előtt, mérnökkari tiszttá a háború alatt és csak azután nyúlt tollhoz.

Antolovszky Pavel: A szovjet ifjúságnak minden lehetősége megvan arra, hogy irodalmi karriert fusson be. Ifjú tehetségek felfedezése és kifejlesztése a Szovjet Írószövetség, a különböző kiadóvállalatok és számos népi szervezet állandó feladata. Hogyan lehet kihasználni ezeket a lehetőségeket?

Mint Nikolaj Tihonov már említette, ha az ifjú író úgy érzi, hogy munkássága személyes baráti és rokoni körén túlmenően is figyelemre méltó, beküldheti kéziratát egy újság, vagy folyóirat kiadójához. A legtöbb kiadóhivatalt elárasztják az ilyen első írásokkal és kénytelenek külön személyzetet tartani az írások elolvasására és válaszok adására. Ha a kezdő akár csak a leghalványabb ígéretet jelenti, akkor a legrésztelenebb választ kapja, ami gyakran valóságos kritikai megvitatót jelent. Természetes, hogy ez gyakran éles felfogásbeli ellentétekre vezet: az ifjú írók (és a valóságban minden korú írók is) hajlamosak a hiúságra és ritkán értenek egyet kritikusaiikkal. Ennek megfelelően bekö-

vetkezik az, hogy az egyik oldal igazságért kiált és a másik nem enged. Az ilyen esetek azonban nem nagyon érdekelhetik angol kortársainkat. Sokkal inkább érdekelheti őket az a nagyon ritka eset, amikor az olvasó váratlanul valami jóval találja szembe magát. Le kell szögezni itt, hogy minden kiadóvállalat igyekszik »mélyre ásni« és elsőnek felfedezni új tehetséget és az addig ismeretlen író nevét ismertté tenni olvasói előtt.

Jelenleg folynak az előkészületek az ifjú írók első kongresszusára. Sok idősebb író résztvesz majd, mint szemináriumok lektora, vagy vezetője. A delegátusok túlnyomó többsége ifjú, ismeretlen író, akiknek művei csak vidéken jelentek meg és akiknek a kiküldetését előre bejelentette a helyi írói szervezet.

Ebben a háború utáni korszakban, amikor a szovjet ifjúság az idősebbekkel együtt az élmények hatalmas tömegét tárolta fel a Volgától az Elbáig megtett úton, rendkívül nagy érdeklődés nyilvánul meg irodalmi megnyilatkozásaik iránt és azok különleges igazolást nyernek. Ezért kivételesen nagy gondot fordítunk ennek az ifjúságnak az oktatására és nevelésére. Nagyon sok ifjú író, különösen sok költő jelentkezett az utóbbi években, mert a költészet az ifjúság művészete! Ezek az ifjú költők méltó követői a szovjet költők idősebb nemzedékeinek. Csak néhányat akarok megemlíteni az ifjú poéták közül, akik két-három év előtt tűntek fel: Gudzenko, Dudin, Lukonin, Mezsirov, Maximov — mindannyian kiszolgált katonák huszas éveik elején. Egyesek közülük már köteteket adtak ki. A háború tüzeiben edződött műveik erősen líraiak és éles megfigyelőképessegre vallanak. Ezek jövődó reménységeink.

(Befejezés a következő számban)

Huszníja Csengics:

ÉS ELMULT AZ ÉJ

(Cezarec Auguszt emlékének)

És elmúlt a rém, a síri, sűrű éj...
a félelem napjai után a legutolsó,
amikor még hullott az élet és aki jó —
szabad vagy, ember! Ember vagy, ne félj!

A mult bitóit nekünk véres ácsok
azért emelték, hogy fojtsák szavunk,
hogy vesszünk, haljunk, akik akarunk,
s mind, ki mély erdőt hanggal átkiáltott.

Rossz volt, gonosz volt, gyilkos volt a mult,
nem kell többé a szégyen és gyalázat,
sem a mese; már nem hiszünk babonákat,
se boszorkányt, kibe gyermekéjünk be'efalt.

A végső bástya is ledőlt: Holnapra
a fasizmus réme hörgi a végét —
s bennünket többé nem gyötör éhség —
rohanunk a friss hajnali sugarakba!

Elmúlt az éj, a síri, sűrű éj.

Kiálts elvtársam örömet, hangos habót!

Hej, kormánys! Ki ne add kezedből a hajót —

harcos vagy, erős; szabad vagy, ne félj! ford. GÁL LÁSZLÓ

KRITIKA ÉS ÖNKRITIKA

ÚJ EMBERT

»Az új embert kereste Lenin egész életében«. Jegyezzük le ezt a mondatot nem csupán mottónak, hanem inkább vezérfonálynak, amelyből mondanivalónk kiindul s áthatolva magunk problémáin, megint csak ide kerekedik vissza.

Most léptünk az első esztendőbe, épp hogy az első félév lezárult. Hosszú még az út s addig is, amíg az ötödik év végére érkezünk, rendnek kell lenni.

Nem jelszó ez, de ha úgy tetszik, legyen jelszó, mert az első öt éves terv nemcsak az ország, de az ember újjáépítését is maga elé tűzi.

A régi ember és az ember régi életformája úgy fest mindennapjainkban, mint az elsüllyedt hajók kikandikáló árbóca. Nem temette el őket egészen a tenger, mert a szirtek tenyerükön tartják ezeket a roncsokat, de árbócuk csücske, emléküik nyoma még ittmaradt és ha őszintén feléjük nézünk, még magunkban is idézik a multat.

A letűnőben levő életforma emlékeit és a letűnt rendszer bűnös maradványait nemcsak a tegnapi percmemberkéi őrzik; gyermekkorral, családi környezettel és hagyománnyal a haladó emberben is megragadt s így megtaláljuk azokat sokhelyütt a ma és a holnap építőinek életében is.

Egy szerkesztőség levelezése, egy könyvtár kimutatása vagy egy gyár üzemi értekezlete épp elég adatot és anyagot hord össze, hogy az önbírálat vagy a bírálat a példák fősorakoztatásában magára találjon. Kezdjük mindjárt a legvaskosán a szellemi tunyaság s utána mindjárt a testi lomhaság kirívó jelenségek, úgy beleütközünk mint a falba s a legtöbb erőfeszítést éppen ennek a közönyösségnek az elosztása rabolja el tőlünk. A szellemi igénytelenség sem mindig a fölvilágosultság vagy a fölvilágosító munka hiányának a következménye. Nem egy kérdésre s nem ugyanabban az időben, a fejlődésnek nem ugyanabban a szakaszában azonos volt a válasz.

Arról van szó, hogy az emberek nem olvasnak! És ahányszor említés esett a könyvről, mindannyiszor fölvetődött a kérdés:

Miért nem olvasnak?

Mert nincs pénzük. Mert nem juthatnak könyvhöz. Soha semmiféle ösztönzést nem nyertek arra, hogy olvassanak. Nem nyitottak utat a könyv felé, nem tárták föl a művelődés lehetőségeinek kapuit. . . .

Folytathatnánk még, de inkább nézzük a mába s tegyük mérlegre a mai feleletet.

Az emberek azért nem olvasnak, mert nincs idejük.

A felelet itt ugyanaz, csak az indokolás más. A könyv ma már nem elérhetetlen valami, de most meg az a baj, hogy olvasására nincs idő. Mi más lehet ez, ha nem kibúvó s milyen csodálatos éleslátással rámutatott ennek a nyitjára Lenin:

»Az emberben van a hiba, ha úgy akar élni, ahogy megszokta.«

A szellemi tunyaság megszokás folytán természetévé vált az embernek. Így élt itt széapja, azután ükapja, nagyapja, ilyen légkört teremtett édesapja az ő bölcsője köré s a közönyösség úgy belénevelődött mint az élet bármely más szükséges vagy szükségtelen kísérőjelensége. A szellemi fejlődés igazán nem volt parancs, sem előfeltétel; nem sürgette

azt senki, hogy a dolgozó ember kinyissa szemét, körülnézzon az őt környező világban és gondoljon az ország dolgával. Untig elég volt az, ha elvégezte napi munkáját és félreállt, hogy utat engedjen a haladásban azoknak, akik a hatalom, a vagyon és a tudás birtokosai voltak s cselekedtek is helyette. Csak hadd haladjon az úr, az intellektuel, hiszen az az ő dolguk, éppen a mesterségük. Ők tanulták és ők fáradoznak érte... Valóban a szellemi fejlődés nem jön magától, nem hozzák magukkal az évek s nem teszik ingyen ajándéknak a dolgozó ember asztalára. Dolgozni és fáradozni kell érte: nagy erőfeszítésekbe kerül, amíg a szellemi fejlődés egy-egy nehezebb állomásán túljutunk s tőlünk függ, túljutunk-e vagy a partokon innen maradunk, — megelőgedve azzal, amit magunkkal hoztunk és a szellemi élet holt napi munkáját továbbra is rábizzuk azokra, akiknek az a mesterségük!?

Az ilyen gondolkodásmód és az ilyen mai magatartás mind a szellemi tunyaság következménye, amely fékez, gátol, visszatart s az ember előtt elködösíti az igazi fejlődés nagy lehetőségeit.

Nem nyúl a könyv után, mert belső indítást nem érez az olvasás iránt, nem olvas folyóiratot, mert gondolkodásra készítet és fárasztó agyműveletet igényel; nem hallgat előadást, mert sokkal tunyább annál, semhogy gondolatait összpontosítani tudná s nem is beszél ezekről legalább a környezetében, mert soha egy könyv, egy film vagy egy előadás új gondolatot benne nem ébresztett.

Maradjunk meg a könyvnél vagy lépjünk tovább? Ha itt megállnánk, akkor már ez is vallomás lenne amellet, hogy a könyv útja azok gondja, akiknek az a mesterségük. A kalapács, az ásó és az eke?... — mindjárt kivágiuk a feleletet: szorosan hozzátartozik a könyvhöz!...

Mert a szellemileg tunya ember testileg lomha is. Hiányzik belőle a cselekvő erő, az életrevalóság s változó helyzetekben sokszor szinte nélkülözhetetlen találékonyság. A kezdetleges életmód minden nyomát föl lehet fedezni az ilyen ember házatáján, de nemcsak otthonában s nem csupán öltözékén, hanem munkahelyén is. Mert annak a földművesnek, aki őv vagy szíj helyett dróttal vagy madzaggal köti föl nadrágját, szál-lásán beszakad a zsupfödél, tehene hátát szakadatlanul veri az eső és jószágai napokig hemperegnek az eltakarítatlan trágyában. Az ilyen lompos életmód nem ritka a városi, gyári munkások, dolgozók soraiban sem. A szellőzetlen lakás bűze még akkor sem szűródik ki, az ajtón, ha történetesen a letört kilincset hetekig »elfelejti« megjavítani az ember, bár szakmája is, hiszen a gyárban reggeltől-estig géppel dolgozik... A régi, bűnös rendszer ittragadt emléke, az elsüllyedt hajó »árbóca« virít előttünk s egy pillanatra önfeledten, szinte gyermekmódjára szajkózzuk a közmondást: »...a suszternak lyukas a cipője«... Ám, ha mélyebben belenézünk életébe s nyomon követjük, sokszor úgy tűnik, hogy a bírálat legélesebb fegyvere is enyhének bizonyul... De folytassuk, keressük még az összefüggéseket és mutassunk rá kiméletlenül a sebekre: a huszonnégyszeres életű, sokszor kiolvasatlanul széttépett újságok mellett mi a sorsa a könyvnek? Mit ér az a folyóirat, amelynek egyetlen útja föl-vágatlanul is a papírkosár? Mit ér az újságolvasó, akinek arra szolgál az írás, hogy piacon vett holmiját belecsavargassa? És mit ér a könyvtár abban az egyesületben, ahol a tagok száma meghaladja az ezret s a lézengő olvasók még mindig Zsigray Juliannánál, Benyczkynénél, Vicki Baumnál tartanak és e rokonlelkek családotul alig számlálnak nyolcvanra?...

Íme egy-két példa a szélgjegyzeten, alig néhány a sokezer közül, amivel ma is találkozhatunk.

Vessük föl ismét a kérdést, hogy más oldalról is sorakozzanak a feleletek? Vagy mi is megelégedjünk egy maj indokolással?... Ez mindenestre a gyengébb ellenállás vonala lenne s nem csupán megalkuvás a sok munka közepette fölmerülő mellékkérdésekben, hanem egyenesen a fejlődés tagadása!

Jól tudjuk, hogy a fennebb említettek közül egy csomó kérdésre az ötéves tervben majd a gyakorlat ad feleletet, de ahol már ma vagy holnap meg kell kezdeni a munkát, ott esedékes a válasz is.

A nép műveltsége nem jön és nem is fejlődik magától. Valóban fáradozni és harcolni kell érte, a legelején az öntudatosabbaknak, aztán sorjában mindazoknak, akik az új olvasótábort népesítik; a szellemi tuynyaság és igénytelenség ellen küzdve nem elégszenek meg a szellemi élet alacsony színvonalával, hanem életformájuk gyökeres megváltoztatásával olvasáshoz, tanuláshoz látnak s fölfelé törnek, hogy a szellemi élet holt napi munkáját együtt vállalják az írástudókkal és azonosuljanak azzal, ami a tervben készül.

Mondanivalónkat nem szölamokra építjük, vagy szépcsengésű mondatokra, mert ha az szépen szól is, — nincs sok ioganatia. Többet ért az ember az egyszerű beszédből és a szavaknál mindig többet mond az emberi élet példaadásá.

Keressük meg Lenin munkájában ezt a példaadást.

»Maxim Gorkij Leninről írott emlékezéseiben azzal jellemzi az átlagos nyárspolgárt, hogy annak uralkodó életérzése: »ne zavarjatok abban, hogy úgy élek, ahogy megszoktam«. Lenin pedig éppen az az ember volt, aki embertársait a legerélyesebben kényszerítette arra, hogy másként éljenek, mint ahogy addig megszokták. Leninnek ez az emberi életformákat gyökeresen átfarmáló energiája egyik legfőbb forrása annak a lángoló lelkesedésnek és izzó gyűlöletnek, amelyet tevékenysége, kiváltott, Millió és millió munkás és paraszt saját élete döntő fordulataként élte át, hogy Lenin tanítása és tevékenysége elhárította életéből azokat az akadályokat, amelyek addig lehetetlenné tették, hogy saját vágyai, képességei és igényei irányában éljen. Ugyanakkor nagyszámú, a tőkés élet eltorzító hatásai következtében belsőleg nyomorékká vált nyárspolgár gyűlölettel gondolt arra az emberre, aki fölszárította a cári Csozország ama politikai és gazdasági, kultúrális és morális mocsarait, amelyekben ők addig zavartalanul kuruttyoltak.«*)

Lenin nagy emberformáló munkássága éppen a nagy szocialista állam megteremtésének első éveire esett. Az Októberi Forradalom után, amikor az iparosítás és villamosítás első alapköveit rakták le a Szovjetunióban, Lenin azt mondta, hogy az ország gazdasági átalakításával egyidejűleg át kell alakítani az embert is, mert a »szocializmust azokkal az emberekkel kell fölépíteni, akik vannak, akiket a tőkés rend elrontott«.

Am nemcsak egyszerű szóban hirdette ezt s nem csupán írásokban juttatta el az olvasóhoz, hanem az új embernek maga Lenin volt az első igazi és tökéletes példánya.

Emberségről példát valóban ő adott.

Tanuljunk a nagy tanítótól és tanuljuk meg a nagy tanításokat saját életünkre alkalmazni. A bírálat nélküli dicsőítés helyett ha elindulunk a

*) Lukács György: Lenin és a kultúra kérdései c. broszurájából,

fölvetett kérdések útján, tisztán látható, hogy hova vezet az út az olvasni, tanulni nem akaró embereknel. A szellemi igénytelenség legmélyebb szintjére, ahol a poshadás vagy érdektelen élőlényvé silányítja az embert vagy a természetes fejlődés esküdt ellenségévé teszi.

Ki várhatja ezektől a helyzet öntudatos fölismerését?!

A kultúra lehetősége ott kezdődik — mondotta Lenin, — ahol a hozzáférhetőségnek, az elsajátításnak reális alapjai mindenki számára megteremtődtek. A gazdasági és a társadalmi alapok megteremtése a kezdet, hogy a könyv, a nyomtatott betű, az iskola, a színház és az egyetem: a tanulás minden tere hozzáférhető legyen. Ne érezze a könyvet elérhetetlennek, az iskolát, az egyetemet megközelíthetetlennek.

Örökérvényű vívmánya a szabadságharcnak, hogy mindezt bírja a népünk. Kitárultak előtte a kultúra kapui, szabad az útja a szellem termékenyítő áradásának, csak a letűnt rendszer apró mocsarait kell még kiszáritani, hogy a régi életforma nyomai marasztaló emlékei eltűnjenek.

A terv újvilágot építő kohói szakadatlanul dolgoznak, gyúrák, formálják az ország új arculatát, gazdasági rendjét és a társadalom új, egészséges szerkezetét. A terv kohói mi vagyunk, mert bennünk kel új életre a társadalom és bennünk formálja meg igazi arcát. Nekünk kell fölszáritani a magunk mocsarait, kipusztítani a mult meglapult és talán már megkövesedett csökevényeit, a tunyaságot épp úgy, mint a fejlődés bármely más nyárspolgári akadályát és így, az önbírálat legélesebb fegyverével meg kell alkotnunk az új embert. Azt az embert, aki már nem sajnálja a régit, de nem is ragaszkodik a megszokott életformához, hanem minden erejével az új felé tör s egyesíti magában az új társadalom valamennyi éltető elemét.

»Ezért az új emberért élt és harcolt Lenin.«

Még egy kérdést! — szólhat közbe az olvasó. — Ez a föladat szinte történelmi távlatú s egyszerű jelzőkkel át sem fogható: h o l k e z d i ü k akkor mi a munkát?

Válaszadásnál megint a nagy tanító szavait hívjuk segítségül, amikor magunk bátorítására is őt idézzük. »A nagy dolgok apró, hétköznapi dolgokból tevődnek össze«. Ezért a »lehető legegyszerűbb, legkézenfekvőbb föladatokra összpontosítsuk erőnket....« »Nincs szükség többé az önmagába zárkozó, túlzott irodalmi életre sem, meg kell születnie az új olvasóközönségnek, elsősorban a munkásság és parasztság tömegeiből«. **

Keressük tovább az utat?

Nem, — az út nyitva áll előttünk és kézenfekvő a föladat.

Vegyük kezünkbe e folyóiratot és h o d í t s u n k új híveket a nyomtatott betűnek!....

Lévay Endre

**) Czibor János: Küzdelem az új olvasóközönségért, FORUM II. évf 1..

FIGYELŐ

NEMZET SZÜLETIK MAKEDÓNIA KATLANAIBAN

Nemzetek születése évtizedeken át tartó folyamat. A makedón nép sem ma vált nemzetté. Öt-hat évtizede formálódik azzá. Ezelőtt három évtizeddel még tudósok, lehet nem is egészen tárgyilagos tudósok, úgy hitték, makedón nemzet nincs és talán nem is lehet, mert csupán egy szétfolyó, illanó, ide-odalengő, sehová nem tartozó, nem is annyira népcsoport, mint tömeg él Makedónia katlanaiban és ez a tömeg, igaz, nem is szerb és nem is bolgár, de úgy bolgárrá, mint szerbbé is válhat az idők folyamán. Ma a rosszakarátú tudós, az imperialista »tudós« is kénytelen, akarva vagy nem akarva, látni, belátni és beismeri: a nemzet *van* és él, a nemzet már kialakulóban van, itt van; megformálódott és csupán a következményeit kell levonni ennek a ténynek és a feltételeit kellett megadni az új nemzetnek, hogy kialakíthassa, megteremthesse népi és nemzeti kultúráját, nemzeti létének egyes még ki nem fejlődött feltételeit.

A nemzet már vagy hat-hét évtizede fejlődik, alakul. Három-négy évtized előtt még talán jóhiszemű és tárgyilagos tudósok sem vették észre az új nemzet körvonalait, amely pedig akkor már megszületőben volt. A rosszhiszemű áltudósok, az imperialista finánctőke képviselői és tudományos mezbe öltözött szálláscsinálói éppen ellenkezőleg, azt igyekeztek látni, főleg persze másokkal láttatni, hogy makedón nemzet nincs és nem is lesz, mert a makedón katlanokban és havasokban szerbek élnek. Akkor volt erről szó, ha a »tudós« a nagyszerb imperialisták szálláscsinálója volt. Mert a bolgár imperialisták és sokan mások is igényt tartottak a »szegény«, »passzív« makedón föld gyarmati tulajdonára és kizsákmányolására. Makedón nemzeti öntudat akkor még csak itt-ott ütközött ki és a makedón népcsoport (még akkor semmiesetre sem nemzet!) tagjai sokszor csakugyan elhitték így a »tudós« »közíróknak«, hogy ők bolgárok, hogy ők szerbek, hogy makedónok nincsenek és nem is lesznek, ahogy sohasem is voltak. Nehéz volt ugyan elhinni az Ivan Ivanics fajtájú »tudósok« tételeit. Az talán akkor még fel sem tűnt a makedónnak, hogy kétkötetes nagy munkájának címlapja után rögtön a »Beogradska zadruža« igazgatóságának fényképét hozta az illusztris szerző, hiszen nem is tagadta, hogy a Makedóniában terjeszkedni akaró banktőke megbízását teljesíti. De feltűnt minden makedónnak, hogy minő érvekkel támasztja alá Ivanics azt a tételt, hogy a makedónok — szerbek. Állította például, hogy a makedón nevek azonosak a szerb nevekkel. A Periszter pásztora, aki 1937 januárjában inge alatt melengette az aznap született báránykát, persze nem ismerte Ivanics könyvét, de így nyilatkozott tétele felől egy kora hajnali órában... Sokat vártam 1908-ban az ifjú törököktől, hiszen az iltondi felkelés vereséggel végződött és mi még mindig nem voltunk szabadok. De Enverék és Kemálék nem hoztak sem jobbágyfelszabadulást, sem nemzeti szabadságot. Valamit ugyan még is hoztak: katonai kötelezettséget a rája részére is. Nem akartam katonáskodni a török birodalomban. Habár egyszer már voltam Amerikában mint pecsálbár, újra nekivágtam az útnak. Nem volt útlevélem, nekiindultam gyalog a Periszter áthághatatlan meredélyének. Nem messze voltam falumtól, amikor a bíróval találkoztam. »Ho-

vá igyekszel Szecskó?» — kérdezte a bíró, mondta Szecskó és hozzátette, »mert akkor tudni illik Szecskónak híttak«.

— Hát most?

— Csak lassan a szóval, valaki meg ne hallja, hogy Szecskónak szólítasz, hiszen Risztics a nevem!

Hát ez volt a makedón paraszt véleménye a »hathatós« évről, hogy a makedónok szerbek, mert szerb neveik vannak, hogy: Risztics, Petrovics; ezek a makedón nevek.

Járom a makedón városok utcáit és olvasom az utcaneveket. Megmegszólítok ismeretlen embereket, vagy régi jó barátokat és megkérdelem a neveiket. És olvasom a neveket: Szandanszki, Bogoeszki, Tosev, Delcsev, Todoroszki. No lám, az egykori kényszer-Petrovics is ma visszatért egykor fájó szívvel elhagyott nevéhez: Petruszszki-t ír alá mindenhová és Blázsé Koneszszkivel így szerkeszti együtt a makedón irodalmi nyelvet és annak nyelvtanát. Kik is az írók? Markovszki, Racin, Sopov, Nedelkoszki nevei a »Nov Den« lapjain és rajzok alatt Liczinoszki, Vangyel Kozsoman neveit látom.

Nos, a »tudós« Ivanics ez egyszer, mint mindig, pórul járt. Hiába kényszerítette rá a makedónra a szerb nevet, a szerb szlavát, a szerb nyelvet. Talán éppen ez a szörnyű és nyilvánvaló hazugság gyorsította meg a makedón nemzeti öntudat kifejlődését.

Makedónok pedig nincsenek, tehát, mint akár a boszorkányokról, róluk se történjék említés. Persze olyankor, amikor ez esetleg érv lehetne bizonyos makedón szabadságjogok követelésének alátámasztására. Makedón nincs tehát, a makedón szerb, vagy bolgár, vagy görög, mert három részre szakítottan »élt« és nyomorgott, vergődött; így hát ha nincs nyelve, nem is beszélheti, írásban sem használhatja; nem fejleszthet sem irodalmat, sem irodalmi nyelvet, nem képezhet abc-ét magának, meg világhírű népdalait sem énekelheti anyanyelvén. De néha, amikor szidni, gyalázni kellett azt a »szörnyű, ócsárlandó« népet, amely még nemzetiséget sem »tudott« kialakítani és amelynek csupa »undorító« jellemvonásai vannak, ilyenkor — mégsem lehetett szerb, vagy bolgár, vagy görög nemzeti tulajdonságként gyalázni, ócsárolni és szidalmazni az elnyomásra teremtett nép »galád« sajátosságait, ilyenkor volt makedón nép a makedón nép istenét kellett káromolni.

A makedón nép ennek ellenére, talán éppen ennek a nemzetté válást meggyorsító hatása alatt kialakult és megszületett.

A nemzet a polgári társadalommal egy időben, azzal párhuzamosan fejlődik és alakul ki. Hogyan is állunk ezzel? Még nem alakult volna ki a polgári társadalom Makedóniában? Vagy itt nem a polgárság kialakulásával párhuzamos folyamat eredménye a nemzet? És alakulnak-e még ma egyáltalán nemzetek? A Szovjetszövetségben történtek hasonló folyamatok. Ott alakultak ki nemzetek a szocialista társadalom kifejlődésével párhuzamosan.

A makedón nemzet a múlt század végén a török hűbériség keretein belül kezdett alakulni. A török hűbériségnek kettős hatása volt. Úgy is mint idegen török és úgy is mint hűbériség. Társadalmi és nemzeti harcot váltott ki a nemzeti és társadalmi felszabadulásért, a polgári, nemzeti-polgári társadalom kialakíthatásáért, a nemzeti és népi szabadságért. A polgári társadalom első megjelenési formája kezdett kifejlődni.

Megindult a kezdeti halmozás. A jobbágyfelszabadító, nemzeti szabadságért harcoló makedón népi szervezet nem győzött még a török hűbériségen, amikor — ne feledjük: az imperializmus kialakulása idején történt mindez — idegen érdekek keresztüüzébe, külföldi és balkáni imperialista érdekek keresztüüzébe került és egykori török hűbéri tartományból újból ellenséges elnyomók gyarmati területévé változott. Gyarmati nép lett a makedón, amely három darabba tépve vérezett és még nyelvtől is eltiltották. A makedón népnek ahhoz sem volt meg a lehetősége, hogy abc-ét, hogy irodalmi nyelvet, hogy nemzeti történelmi hagyományt, hogy irodalmat teremtsen magának, holott egykor a középkorban népek kultúrájának alkotó bölcsőjét ringatta.

Égei (görög) Makedónia ma is még gyarmati terület, az égei makedont még írtják a görög és nyugati imperialisták. Jugoszláv Vardar—Makedóniában és Pirin—Makedóniában (Bulgária), szabad már ez a nép. Részt vett a Népfelszabadító harcban és ma a patriarkális gyarmati viszonyok közül a szocializmus építésébe lendült és a gyarmati »nemlétező« népcsoport állapotából a kész, kialakult nemzet szakaszába ugrott át. Legnagyobb ugrás Európában, legnagyobb ugrás a Balkánon. Megvan hozzá lendülete, a kellő kezdeti sebessége.

Ugyanazokkal beszélgetek ma is, akikkel vagy tíz esztendeje elbeszélgettem. A téma is egy-azonos. A nemzet, így mondták egykor a nyelvben él. Abc-re van szükség, irodalmi nyelvre, a nemzeti történelem kikutatására, megteremtésére, megírására van szükség, a pompázó, virágzó népköltészet remekeinek összegyűjtésére, kimeríthetetlen gazdagságú zenei melódiakincsének rögzítésére van szükség, hogy aztán a népköltészet a népdal, népzene motívumai termékenyítőleg hathassanak az új irodalom és zene megteremtésénél. Óriási munka áll a fiatal makedón értelmiség előtt. Lesz-e benne annyi erő, hogy hamarosan végére járjon ezeknek a roppant feladatoknak. Lesz, mert VAN. Beszélék írókkal és festőkkel, nyelvészekkel és történészekkel, tanárokkal és aktivistákkal.

Petrusevszki beszél. Valamikor régen, tíz évvel ezelőtt Heraclea romjainál, azok ásátásánál találkoztunk először Bitolában. Azután áttért a filológiára. Ma: mindkettőre szüksége van. Úgy is mint a szkopjei filozófiai fakultás dékánjának és úgy is mint a roppant feladatokkal megbízott csoport egyik irányítójának.

A saját munkájáról, mások munkájáról beszél Petrusevszki. Nyelvi téren Blazse Koneszki, a 26 esztendőes egyetemi tanár, a bizottság legtevékenyebb tagja. Ő adta ki a népdalok első kötetét is. Már egy kötet mondat és népmesét is kiadtak. Persze mindez a kezdet kezdete csupán. Rengeteg anyag vár összegyűjtésre, kiadásra és megőrzésre. Különösen a népdalok óriási kincse. Hiszen már rég világhírré tettek szert a makedón népdalok — mind szövegükkel mind zenéjükkel. Az a fájdalmas, a csak örömet ismerő emberek előtt disszonáns, és mégis olyan harmónikus muzsika, belepte magát minden zenét kedvelő ember fülébe még akkor, amikor gyarmati nép volt a makedón. A zenét még, sajnos, nem tudják rögzíteni. Egyelőre ahhoz sem foghattak még, hogy papírra mentseék át. A jövő feladata főleg az, hogy hiteles dallamukon énekeltesse e dalokat hanglemezekre. Mindezt azonban már tervbe vették.

Persze előbb még elemibb feladataik voltak. Megoldották. Megteremtették az abc-ét és megteremtették az irodalmi nyelvet. És be is mutatják azt állandóan: a sajtóban, irodalmi folyóiratukban a »Nov Den«-ben, könyvekben és színpadon, rádióban egyaránt. De valahogy el ne siessük a dolgot. Vegyük sorjában. Nem úgy — ahogy megteremtették őket,

ahogy ezt Kire Milyoszkí, a Tervbizottság elnöke, mondotta: »Abc-ét és egyetemet egyszerre vagyunk kénytelenek teremteni.« Rádiót, színházat és operát, irodalmat és sajtót és... de minek folytassuk. Mert mindez már van. És folyik tovább a munka. A harc.

Kirakatok előtt állok meg. Telve könyvekkel. Vannak persze szerb és vannak bolgár könyvek is, aminthogy nagyszámban vannak orosz könyvek is a kirakatokban. De tele kirakatok mutatják be az eddig kiadott, az eddig megteremtett makedón irodalmat. Szépirodalmat és tudományos irodalmat. És tankönyveket. Makedón tankönyv, makedón iskola és makedón tudományos műnyelv, terminológia megteremtése. Mindez az elmúlt három év alatt. Hogy be volna már fejezve? Nem, arról még nem lehet szó. Még ott sem jártak végére ennek a roppant munkának, ahol meg volt hozzá a nyelv, meg volt hozzá a terminológia. Itt pedig...? Hiszen tudjuk — abc sem volt hozzá.

De készen áll az abc. Cirill betűs és sokban emlékeztet a szerb abc-re. Csak azokra a hangokra teremtett új jegyeket, amelyek elűtnek kiejtésben a szerb nyelv hangjaitól, a lágy g, lágy k és a zöngésített z-nek hangzó d hang részére. A h hang a makedón nyelvben nem fordul elő, ne is jelöltessék, mert írj úgy, ahogy beszélsz. A h szó elején és közepén elmarad, a szó végén v-vé változik. Nézem a utcai felírásokat. Hát sokan még nem is ismerik az új abc-ét, az új helyesírást. Hiszen mi sem ismerjük még mindannyian rég megteremtett helyesírásunkat! Kéves idő az, hogy két esztendő alatt mindenki tudóssá váljék, csak azért, mert eddig még írástudatlan sem lehetett, hiszen nem voltak írásjelei.

A terminológiát állandóan ismertetik és népszerűsítik — párhuzamosan annak megalkotásával. Minden újabb kiadott könyv egy-egy lépés ezen a téren. És ugyanígy a hangsúly is, amely sajátos feladatokat ró a tudósra. A makedón nyelv nyomatékos és zenei hangsúlyt ismer egyszerre. A mondat egységes zenei felépítésű, de azért minden szón van hangsúly: hivatalosan a vég harmadik szótagán. Ezt terjeszti rádió és színház. A nyelvtan az ujonnan választott irodalmi nyelvhez igazodik. A makedón nyelv természetesen, mint minden más nyelv is, számos nyelvjárással szakadozik. Nagy feladat előtt álltak a fiatal tudósok, amikor arról volt szó, hogy kiválasszák azt a nyelvjárást, amely leginkább megfelel az irodalmi nyelv céljainak. Nagyjában és egészében az u. n. »központi« nyelvjárást, a Bitola—Ohrid—Debar—Velesz vidék dialektusát választották. Több okból is. Nem utolsó sorban azért, mert ez a vidék adta eddig a leggazdagabb népköltészetet, akkor amikor irodalomról még úgyszólván nem is lehetett szó, és azért is, mert ennek a vidéknek a nyelve a legtisztább.

Vukot ünnepeljük éppen és itt-ott, jómagam is, bizonyos kapcsolatokban, Kazinczyt is emlegettük. Észrevevesszük-e közben itt a fiatal Petrusovszkit és a még fiatalabb Koncszkit? Aki már a szótárra gondol?! Egykor nagy emberekként ünnepeljük őket: a makedon Vukokat! Kazinczykat! De nagy különbség van közöttük. Kazinczyban még sok volt a nemesi vonás. Ő a polgári pallérozottság finomkodója volt és nem volt nagy barátja a népeknek. Vuk feltétlenül a népi kultúra feltételeit teremtette meg, de még szintén a kelő polgárság hajnalán a mi vidékünkön, ha forradalmi módon fogott is hozzá az újításokhoz, hiszen a forradalom, az Első Felkelés, a szerb polgári-demokratikus forradalom szülötte volt száz éveknek előtte. A Koncszki és társai tudatosan szocialista tartalmú, emberi, humanus tartalmú kultúrát teremtenek a nemzeti nyelven. Mert az impérializmus korában, amikor a polgári osztály népi nyomóvá vált már régen, a polgárságban nincs meg már az erő ahhoz,

hogy nemzetet teremtsen, hogy nemzeti, népi kultúrát teremtsen. Ez a feladat a fiatal népi értelmiségre hárult. Ma és nálunk, akár nemrégiben a Szovjetszövetségben is, a proletáriátus, a munkásság, a parasztság és a népi értelmiség a nemzetalkotó erő, a nemzeti és népi kultúra teremtő erő.

És éppen ez a biztosítéka annak, hogy ez a kultúra és ez a nemzeti-kultúra teremtő nép nem válhat sovínisztává soha. Mirianúnak, az orvosnak, az egészségügyi minisztérium osztályfőnökének, a miniszter »drugarkájának« mesélem, hogy amikor makedón gyűlésen először vettem részt, mennyire meghatott az a szinte hihetetlen valóság, hogy ime Beográdnak kellős közepén makedónul szónokolnak makedónok makedónoknak! Nem bírtam ki, talpra ugrottam és szót kértem. És úgy kezdtem, hogy engedélyt kértem szerbnyelvű felszólalásra. Valamikor engedéllyel sem szólalhattam volna fel Makedóniában makedónul makedónok között. Ma, helyesnek éreztem, hogy kikérjem az engedélyt Beográdban a szerb szóhoz. Mirja, aki ott él állandóan Makedóniában, nem találta helyesnek cselekedetemet. — Helyes volt, hogy szerbül szólaltál fel, — mondotta, de helytelen volt, hogy engedélyt kértél rá. Ma természetesen mindenki úgy beszél ahogyan legjobban tud. Megvallom, úgy kezdtem én is, hiszen teljesen egyformán beszélem a két nyelvet. Megkértek rá: beszéljek anyanyelvemen. Itt a szabad Makedóniában, már nem gyűlöli a makedón a szerbet, mert nem nyomja már el a szerb hegemonista a makedont.

Megszületett a nemzet, amely sohasem fog más nemzetet elnyomni. »Sze sztori«. Megtörtént. Megszületett. »Golemata rabota«. A nagy mű. Nemzet született Makedónia katlanaiban.

Lőrinc Péter

KIVEL VAGYTOK TI, AMERIKAI MESTEREI A KULTÚRÁNAK?

A Szovjet Írók Szövetsége »Irodalmi ujság« című lapjának szerkesztősége a lap szeptember 20-iki számában V. Vaszi-lyevszka, V. Visnyevszki, B. Gorbatov, V. Katajev, A. Kornej-csuk, L. Leonov, N. Pogodin, K. Szimonov, A. Tvardovszki, A. Fagyajev, K. Fegyin és M. Solochov hírnesev szovjet írók nyílt levelét közölte az amerikai kultúrmunkásokhoz. A nyílt levél »Kivel vagytok ti, amerikai mesterei a kultúrának?« cím alatt jelent meg.

Amerikai Egyesült Államok írói, kultúrmunkásai!

Ezt a nyílt levelet intézzük hozzátok, mert aggodalom tölt el bennünket a kultúra sorsa, az emberiség sorsa iránt. Nem kívánjuk nyugtalanságunkat elkendőzni, s nem akarunk szemet hunyni a kultúra sorsát fenyegető veszedelmek előtt, amelyek mindjárt az emberiség legádázabb ellensége ellen viselt háború befejezése után egymás után kezdtek felbukkanni.

Mi ezeket a veszedelmeket mélyebben átérezzük, mint mások. Az ország, amelyet mi képviselünk, olyan mérhetetlen szenvedéseket viselt el a kultúra védelmében és a fasiszmus ellen folytatott háborúban, olyan szerencsétlenségeket és veszteségeket szenvedett, hogy mi nem tehetjük, nem áll jogunkban hallgatni az új veszedelmek előtt.

Minden takargatás nélkül, őszintén és nyíltan akarunk beszélni, ahogyan egymás között kell beszélniök tisztességes embereknek, a közös

ellenség elleni harcban vérüket nemrégén együtt hullató nagy népek képviselőihez méltóan.

A kultúra jövőjének sorsának szemszögéből nézve nem hagyhat bennünket közömbösen sok minden, ami a ti országotok vezető köreiből származik, amik határaitokat messze túllépik és az egész világot érintik.

Kérünk benneteket, gondolkozzatok el azon, hogy a háború befejezése után éppen a ti országokban tűntek fel emberek, akik bár más külsőt adtak neki lényegében prédikálják és egyre jobban megvalósítják mindazokat az embertelen eszméket, amelyeket a népeink által levert német fasizmus terjesztett és megvalósított.

A fasizmusnak a durva erőszakon, a faji megkülönböztetésen, a »kiválasztott faj« világuralmának elméletein, a más népek ellen mesterségesen szított gyűlöleten, annak kultúrája, társadalmi berendezkedése gyűlöletén, társadalmi berendezkedése el nem ismerésén és belső életükbe való illetéktelen beavatkozáson alapuló eszméi, mindezek az eszmék az utóbbi időben védelmezőkre és terjesztőkre találnak országotok legkimagaslóbb közéleti férfiai — diplomaták, katonák, gyárosok, újságírók sőt tudósai között is.

Vajon nem a fasiszta eszmékkel rokon a türelmetlenség azzal a ténnyel szemben, hogy más országokban másféle eszmék létezhetnek és az életnek másféle rendszere, mint Amerikában?

Talán nem rokonok a fasizmus az új háborúra való felhívások, azok a felhívások, amelyek egész hazánkig süvítene, amelynek undokságát talántán magatok már észre sem veszitek, mivel azok — jaj — közönséges és mindennapi jelenségekké váltak.

Talán nem a fasizmus közönséges megismétlése a világuralmi törekvés, az úgynevezett »amerikai« korszak, a világon »új rendszer« bevezetésére, hatalmi túltengés fenyegetésekkel alátámasztva, s az esetek egész sorában a népeken ejtett legdurvább erőszak alkalmazásával? Talán nem halljuk napról-napra országotok sok közéleti munkásától, hogy mindenütt a világon be kell vezetni az amerikai társadalmi szemléletet, hogy az emberiségnek csak az a jó és alkalmas, s vajjon ez nem a fasizmus szégyenletes elméletének és gyakorlatának reprodukcióját képezi?

Talán nem a fasizmus eszméivel rokonok a felhívások is, hogy az atombombákat minél előbb használják fel azok ellen az államok ellen, amelyekben más társadalmi rendszerek állnak fenn, mint az Amerikai Egyesült Államokban?

Mélyen meg vagyunk arról győződve, hogy a demokratikus amerikai nép nagy többségében nem fogadja el és nem is akarja elfogadni mindazt, amiről az ő nevében a régi fasiszta eszmék örökösei beszélni és üvöltözni bátorognak. Ha erről nem volnánk meggyőződve, semmi értelmese sem volna, hogy ezt a levelet megírjuk.

Mi tudjuk, hogy a ti népetek a fasizmus ellenfele volt és marad annak minden árnyalatában és formájában. Abban sem kételkedünk, hogy a legjobb kultúrmunkások — és ők mindig a néppel tartanak! — mindig a fasiszta elméletek és gyakorlat ellenségei voltak és azok is maradnak.

De mi azért írjuk ezt a levelet, mert nyugtalanít az, hogy sokan hallgatnak közületek. A fasizmus védelmezői és jóbarátai a ti országokban az utóbbi időben nagyon sokat beszélnek és gyakran nagyon is hangosan, míg az igazi amerikai kultúra képviselőinek a fasizmus ellenégeinek hangja nem valami gyakran hallatszik el hozzánk.

Az írók, a kultúra mesterei — ők az emberiség lelkiismerete. Hallgathatnak ők, ha a háború, amelyről azt hihetnénk, hogy több mint két évvel ezelőtt véget ért még most is tart? Már harmadik éve, hogy alá-

írták az arról szóló okmányokat, hogy a világ népeinek most már nem kell vérüket hullatniok, — és már harmadik éve, hogy a földgömb különböző részein mindennap gyermekek, nők és férfiak vére hullik, köznap embereké, akik semmiben sem vétkesek — azonkívül, hogy szerencsétlen sorsúak, minthogy Görögországban, Indonéziában, Kínában születtek. És vajon nem világos, hogy a felelősség az emberi életekért, amelyeket a földgolyó különböző részein megsemmisítenek, tulnyomórésztben azokra hárul, akik a ti népetek nevében a fasizmus eszméit váltják valóra.

A hitleri Németország veresége után a német fasizmus áldozataihoz mindennap új és új áldozatok csatlakoznak. Vajon ilyen emlékművet érdemeltek népetek és népeink harcosai, akik a hitlerizmus elleni harcban életüket becsülettel feláldozták?

A halottakat életre kelteni nem tudjuk. Törekvéseiket sérthetjük csak és alázhatjuk meg, ha értelmetlenné próbáljuk tenni azt, amiért meghaltak.

De biztonságot szerezhetünk az élőknek. És a kultúrmunkásoknak a béke és a népek közti barátság yedelmében kiejtett minden szava — a harcban elesettek emlékének szentelt szó, az élők életének nevében kimondott szó.

Nem lehet hallgatni, amikor a fasizmus elleni háború után olyan szörnyűségek lehetségesek, mint a görög gyermekek fejei, amelyeket Spárta városában nyilvánosan kiakasztottak azok a daliák, akiket az amerikai dollár egész hatalma tart nyilvánosan uralmon. Lehet-e hallgatni amikor a világon dörögnek az ágyúk és a holland csapatok a dollár védnöksége alatt hat millió indonéz házaik égetik fel, amikor Kínában a hazafiak fejét veszik, amikor Spanyolországban lelövöldözik a köztársaságiakat, amikor Nürnbergben a fasiszták bombát dobnak a bírósági épületre, amikor Newyorkban az Egyesült Nemzetek Szervezetében az amerikai delegátus kijelenti, hogy »a fasizmus elleni harc már divatiamult«.

Ezzel egyidőben egy amerikai tábornok dicséretekkel árasztja el a baktérium-fegyvereket, amelyek alkalmasak, mert »nem lehet ellenőrizni... és kis laboratóriumokban lehet, velük kísérletezni és azokat előállítani«. A hitleristákat leverték, de vannak emberek, akik teljesen a hitleri gonosztevők hagyományai szerint végzik a világon az atom-zsarolást, az új háborúval való zsarolást.

Lehet-e szégyenletesebb formája a zsarolásnak, mint új pusztító háborúval való fenyegetőzés, amelyet azért alkalmaznak, hogy a népekre a világuralom új jelöltjeinek akaratát ráerőszakolják?

Minden nyelv elég szóval bír, hogy annak, aki bár valójában fasiszta, ne kelljen ezzel a történelem által kompromittált névvel neveznie magát. Manapság a »demokrata« álnév, a divatos. Mert még a hitleristák is, akik az angol amerikai védnökség alatt Nyugat-Németországban lakmároznak, azok is — megcsúfolva azt, ami az emberiségnek drága — demokratáknak nevezik magukat.

De az emberiség rég tudja, hogy mi a fasizmus — a háború az. S azok, akik ma új háborúról ordítóznak, s akik azt valójában előkészítik — ugyan miben különböznek a fasisztáktól? Azok az amerikai generálisok akik a hadi bakteorológia halaszthatatlan fejlesztéséről adnak nyilatkozatokat, — nem hivatásuk egyszerű kedvelői. Az amerikai tengernagyok és légügyi marsallok, akik egy évvel a háború befejezése után a már a háború alatt kipróbált atombombákkal gyakorlatokat végeznek — nem egyszerű kísérletezők, akik a művészet iránti rajongásból noteszukba még egy kísérlet eredményeit akarják bejegyezni. Az ame-

rikai tisztek, akik a nyugati féltke majdnem minden államának egységes felfegyverzésében vesznek részt, — nem azok az emberek, akik az egységesítést és a szimmetriát kedvelik. Ezek azok az emberek, akik új világháborút készítenek elő.

Az irodalom emberei, a művészetek emberei, a kultúra emberei — ezek azok az emberek, akiknek nem olyan könnyű rendőrségi rongyokkal, gumibottal, bankókötegekkel betapasztani a száját. Az egész világ népei hallani akarják a folyóiratok, újságok, könyvek lapjairól, a színpadokról, a mozik vásznáról azoknak az embereknek a hangját akarják hallani akik a második világháború napjaiban felemelték szavukat az emberiség védelmében, azoknak, akik a háború előestéjén Gorkij kérdésére: »Kivel vagytok ti, mesterei a kultúrának?« — a fasiszták és az emberiség más ellenségeinek bömbölése és fütyögése közben, minden lehető határáron át bátran kezét nyújtottak Gorkijnak.

A világ legjobb írói mindig felemelték tiltakozó szavukat az ellen, ami a kisemberek életével és boldogságával ellenkezik — szót emeltek hazájuk és más országok reakciója ellen, mint Zola Emil a »Vádoló« című tiltakozásával a reakciós militaristák ellen Franciaországban és az orosz reakció megbélyegzéséhez hasonlóan, mint Tolsztoj Leó a »Nem hallgathatok« című tiltakozásában.

Jól tudjuk, hogy országokban vannak emberek, akik a béke, a kultúra és demokrácia védelmében hangosan szólnak, — köszönet nekik! Mi nem hozzájuk fordulunk. A kultúra azon amerikai mestereihez fordulunk, akiknek ma nem hallani a szavát, a minden ország kisembereinek millió iránti szeretettől áthatott szavát, azon emberek iránti szeretet szavát, akik munkájukkal mindent megteremtene, ami a világon szép és érdemes.

Az egész világ egyszerű és tisztességes embereinek nevében felhívunk benneteket, a kultúra amerikai mestereit, hogy emeljétek fel szavakat a fasizmus új yeszedelme ellen, a háborús nyújtogatók ellen, minden nép békéjéért és testvériségéért, a kultúra testvériségéért, az emberiség boldogságáért!

V. Vasziljevszka, V. Visnyevszki, B. Gorbatov, V. Katajev, A. Kornejcsuk, L. Leonov, N. Pogodin, K. Szimonov, A. Tvardovszki, A. Fadejev, K. Fegyin, M. Solochov.

AZ ELŐÁLLÍTÁSI KÖLTSÉGEK ÉS AZOK CSÖKKENTÉSE

»Öt év alatt az ipari munka termelékenységét 60%-kal emelni.«

(Az öt éves terv törvénye 10. szakaszának 5-ik pontjából)

Sokat hallunk és olvasunk az »előállítási költségek«-ről. Hatalmas erőfeszítéseket fejtünk ki termelésünk magas üzemköltségeinek csökkentése érdekében. Első öt éves tervünk egyik fontos tétele és feladata ezen költségek csökkentése. Az előállítási és áruforgalmi költségek csökkentéséért folytatott harc egyre inkább mindennapi célkitűzéseinkké válik. Tulajdonképpen mit is értünk az »előállítási költségek« fogalma alatt?

A termelés alatt keletkezett és a vele kapcsolatos költségek képezik az előállítási költségeket. Ebből az következik, hogy az előállítási költségeket az elhasznált munkaerő értékével mérjük. Minden társadalmi-gazdasági rendszerben vannak előállítási költségek és azok magukon viselik az adott termelő viszonyok jellegét. A termelési viszonyok változásával, változik az előállítási költségek jellege és megjelenési formája is. Így a tőkés társadalomban az előállítási költségeket, tőkés szemzőgből mérik, ezért azok az elfogyasztott tőkének felelnek meg.

»Hogy az árú a tőkésnek mennyibe kerül, az elfogyasztott tőkájével mérjük, viszont, hogy az árú valóban mennyibe van, az elhasznált munkával kell mérni.«)*

A tőkés rendszerben az előállítási költségek címén elfogyasztott tőke kisebb a tényleges előállítási költségeknél. Ez annak a következménye, hogy a tőkés a termelt értéktöbbletet nem téríti meg a munkásnak, hanem magának tartja meg.

Az előállítási költségeket nem szabad összetéveszteni az árú végső árával, vagyis azzal, amit a fogyasztó az áruért a kereskedelemben fizet. Úgyszintén nem szabad összetéveszteni a termelő vállalat »eladási árával«, mivel ennek az *előállítási költségek* csak egy részét képezik. Az árutermelésben és árúelosztásban sokféle költség keletkezik. Hogy egy kész ipari termék eladási árát megállapíthassuk a nyers és segéd anyagok, munkabérek költségeihez hozzá kell venni még a termelésben elhasznált üzemelő értékét, a vállalat alapvető eszközeinek (épület, gép, szállító berendezés, stb.) termelés közben elhasznált részét, az úgynevezett amortizációt. Továbbá különböző általános üzem és igazgatósági költségeket (biztosítás, irodaköltségek, reklám stb.) is. Ide tartoznak még a termelővállalat haszna, különböző adók, illetékek is. A tőkés társadalomban, míg az árú a fogyasztóhoz jut, annak ára jelentékeny változásokon megy keresztül: a termelő vállalat eladási árához még a nagy és kiskereskedelem üzleti haszna és a mindennemű adó és helyi illetékek is társulnak. Még ekkor sem értük el a tulajdonképpeni végső árat, amelyen a fogyasztó az árut megvásárolja; mert azt a tőkés piac körülményei, kereslet — kínálat törvényei stb. alakítják ki végső fokán. A felsorolt költségek egymáshoz való viszonyát — az ár szervi összetételének nevezzük. Ez a viszony változó, állandó mozgásban van, sok tényezőtől függ. Függ a termelés műszaki színvonalától, a tőkés rendszerben főleg a piac vak törvényeitől és annak változásaitól. A terme-

*) Marx: A tőke, III. kötet, 26. oldal, oroszul, 1938.

lési költségek szintén változnak. Minden társadalmi rendben az emberek igyekeznek ezeket a költségeket csökkenteni. A tőkés rendszerben ennek indítókát a tőkések nagyobb haszon iránti hajszájában kell keresni. Ide hat, különben a versengés is, amely kényszeríti a tőkéseket, hogy termelési költségeiket szállítsák le és ez által alacsonyabb eladási ár mellett is nagyobb hasznot érjenek el.

Az előállítási költségek — a tőkés termelésben — a munkabérek leszállítása, magasabb műszaki színvonal és a munka átszervezése folytán jelentékenyen csökkennek. Ez a csökkenés azonban a végső fokon nem vonja maga után az eladási ár csökkenését, mivel a tőkések haszna, a tőkekamat, a reklám, stb. ugyanolyan mértékben emelkedik. Ez azt jelenti, hogy az előállítási költségek csökkentésével aránylagosan emelkednek a nemtermelő költségek (úgynevezett inproduktív költségek). Például az Észak Amerikai Egyesült Államokban 1939-ben a nemtermelő költségek, az ipari termelés összkiadásainak nagyobb részét képezték, mint a munkaerőért kifizetett összeg. A nemtermelő költségek 15,9 milliárd dollárt, a munkabérek pedig 12 milliárd dollárt tettek ki.*)

Ez azt bizonyítja, hogy a munkásosztály összjövödelme a tőkés rendszerben a műszaki színvonal állandó emelkedése időszakában is állandóan csökken, míg ugyanakkor nemtermő osztályok (bankcsoportok, ipari és kereskedelmi tőkések) jövedelme állandóan emelkedik. Tehát a munka érszzerűsítése, műszaki színvonalának fokozása, az újítások és a többtermelést, vagy az előállítási költségek csökkenését előidéző többi változások mind mélyebbre süllyeszti a munkásosztály életszínvonalát, fokozzák szolgásgát.

Új társadalmi rendszerünkben a termelt értékek a közösség szükségleteinek kielégítését szolgálják, úgy is mint árúk, közhasználati cikkek és úgy is mint társadalmi értékhalmozás — akkumuláció. Ez népfelszabadító harcunk egyik hatalmas vívmánya és egyenes következménye az alapvető-termelőeszközök társadalmi tulajdonának és megváltozott társadalmi-politikai rendszerünknek. Míg a tőkésrendszerben a csökkent előállítási költségek hatalmas tőkés akkumulációt és mind nagyobb munkásnyomort jelentenek, a mi viszonyaink közt az akkumulációnak új társadalmi jellege és hatalmas szerepe van gazdasági fejlődésünkben. Országunk kiépítésének, iparunk fellendülésének egyik alapfeltétele a társadalmi értékhalmozás. Ez az ára az ötéves terv megvalósítása nyomán beálló jólétnek.

Ma már világos, hogy országunk jobb jövője gyáripárunk kiépítéséből és termelőrendszerünk műszaki és egyéb elmaradottságának felszámolásából következik. Míg a nyugati, iparilag fejlett országok elérték a mai színvonalat, hatalmas anyagi eszközöket használtak fel. Ezeket egyrészt saját dolgozói, másrészt a gyarmati országok fosztogatásával teremtték elő. Ezen az úton mi nem haladhatunk. Ma egyes országok uralkodó körei gazdasági bajok orvoslását amerikai tőke gazdasági és politikai »segítségével« akarják elérni. Ebből mi nem kérünk, mert tudjuk, hogy ez gazdaságilag és politikailag rabul ejtene bennünket és a gazdasági életet sem lendítené előre, hanem országunk természetes kincseinek fosztogatását emelné törvényerőre, amint az a múltban is volt. Ezért választottunk egy másik utat — a tervgazdaság útját. Társadal-

*) 1919—1931. években a gyáripárban a nem termelő költségek az összköltségek 25,9%-ról—38,3%-ra emelkedtek.

munk és gazdasági rendszerünk megadja azokat a lehetőségeket, amelyek függetlenségünket biztosítják és lefektetik tervgazdaságunk alapjait. E lehetőségek egyike a társadalmi értékhalmozás. Akkumulációnk — mely tervszerűen kialakult áraink része — társadalmilag hasznos befektetések fedezésére, honvédelmünk erősítésére, kulturális életszínvonalunk emelésére szolgál. Ezért társadalmi akkumulációnk szorosan összefügg az ötéves tervünk megvalósításáért folytatott harccal. Előállítási költségeink leszállítását pedig mindenkor társadalmi értékhalmozásunk egyik legfontosabb forrásának kell tekintenünk.

Miben rejlik termelési költségeink leszállításának jelentősége, miben nyilvánkozik meg legjobban és — főleg, mikép tudjuk termelési költségeinket leszállítani?

Ha egy gyár — vagy más termelővállalat költségeit elemezzük, rögtön szembetűnik, hogy azok az egész üzem, vállalat munkáját tükrözik. Az előállítási költségek fölfedik a termelés összes szálait. A nyers- és üzemanyag költségek viszonya a munkabérekhez, az ammortizációs költségek (leírások) stb. mind, mind visszatükröződnek az előállítási költségben. Így abból megállapítható a vállalat termelési szervezete. Ha egy vállalat az átlagnál több nyersanyagot használ el bizonyos árú termelésénél, úgy az láthatóvá válik az előállítási költségek emelkedésével, ez pedig azt jelenti, hogy a vállalat az átlagnál nagyobb mértékben fogyasztja anyagi és pénzforrásait. Vagyis hamarabb merülnek ki anyagi és pénzeszközei és ezért nem csak drágábban (nagyobb költséggel), de kevesebbet is termel. Mint látjuk az előállítási költség emelkedése — illetve csökkenése kihatással van a termelt *árú mennyiségre* is. Ugyanez vonatkozik a termelt árú *minőségére*. Vegyünk egy egyszerű példát. Ha egy téglagyár 1.000 darab téglájából több az eldobandó, harmad és negyedrangú téglia (klinker), mint az általános átlag, úgy az ezer darab jó téglá előállítási költsége emelkedik, mert csökken a rendes áron eladható mennyisége és ezt a csökkentett mennyiséget ugyanakkora költségek terhelik, mintha az egész ezer darab téglá jó minőségű lenne.

A fentiekből világosan következik, hogy az előállítási költségek nagy szerepet játszanak a termelt árú mennyiségében és minőségében. Az előállítási költségek ilyen szerepe nem meríti ki azok teljes jelentőségét és szerepét termelési rendszerünkben. Tudjuk, hogy tervgazdaságunkban termékeink nagy részének ára nem önmagától, hanem tervszerűen alakul ki, egységes áraink alapját pedig ép az előállítási költségek képezik. Az egyes iparágak átlagos termelési költségei alapján állapítják meg az egységes árat. Természetes, hogy ha előállítási költségeinket leszállítjuk, úgy nem csak társadalmi akkumulációnk emelkedik, de csökken termékeink eladási ára is, vagyis növekszik vásárló erőnk!

Ezért gazdasági tervünk egyik legfontosabb feladata az elmaradt üzemek, a kezdetleges mezőgazdasági termelés költségeit leszállítani és ez által az egyes termelési ágak átlagos költségeit szintén csökkenteni. *Ez a feladat különösen vonatkozik a helyi jellegű üzemekre, és ezért Vajdaság ötéves terve külön kitézi ezt a feladatot dolgozóink elé.*

Tervgazdálkodásunk rendszerében az előállítási költségek leszállításának nagyon széles lehetőségei vannak. Csak néhányat említünk meg. Ezek legfontosabbika — új megváltozott termelési viszonyainkban rejlik. A korszerű műszaki tudomány vívmányai termelőrendszerünkben az ötéves terv nyomán mély gyökeret eresztenek és hatalmas mértékben hozzájárulnak ipari és bányai ipari, valamint mezőgazdasági termelésünk-

e költségeinek csökkentéséhez. Másik hatalmas lehetőségét, előállítási költségeink csökkentésének a munkához való új viszonya jelenti. Ép ezért kötelességünk ezt a második lehetőséget a lehető legnagyobb mértékben kihasználni, dolgozóink szaktudását emelni, munka és élet-körülményeit javítani.

Milyen hatalmas mértékben csökkennek a termelési költségek, ha a lehető legkisebbre szorítjuk le az indokolatlan munkakimaradásokat, a fölösleges ünnepléseket és így megszilárdítva a munkafegyelmet nagyobb mértékben használjuk ki üzemeink termelőképességét.

Nem kis jelentősége van továbbá, a meg nem érdemelt, de kifizetett munkabérek csökkentésének is. Ezt pedig úgy érjük el, hogy mindenkit munkateljesítménye szerint jutalmazunk — vagyis bevezetjük a norma szerinti munkát és akkord fizetést. Így nem csak hogy a nemtermelő költségek csökkennek (munkaidő alatti fölösleges szaladgálás stb.), de a nagyobb tudású, jobban törekvő munkás díjazása igazságosabban aránylik munkateljesítményéhez és ezáltal emeli munkakedvét — munkájának termelékenységét — ez pedig végső fokon megint csak az előállítási költség csökkentését jelenti.

Előállítási költségeink csökkentésének útjában áll a nyers és hajtóanyag helyenként nem elég gazdaságos kezelése. Ez pedig ma, mikor még bizonyos nyersanyag hiánnyal küzdünk, különös jelentőséggel bír. Ezért elsőrangú feladat: jobban kihasználni a nyersanyagokat, a lehető legnagyobb mértékben kihasználni a helyi anyagforrásokat és ezáltal elkerülni a gépberendezés anyaghiány okozta leállását.

A jól és gyorsan működő, pontosan megszervezett nyilvántartás úgy az anyag beszerzés, felhasználás, mint a termelés terén nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy termelési rendszerünk üzemkénti hibáit és fogyatékoságait felfedezzük, gyors beavatkozással azokat kiküszöböljük és ezáltal termelési költségeinket lényegesen leszállítsuk.

A termelés fő alkotó eleme az ember, mert ő hozza mozgásba és irányítja a gépeket, stb. Az öntudatos munkás szerepe a termelésben nálunk hatalmas. Szaktudása, műszaki és általános műveltsége nagy mértékben megjavíthatja üzemeink termelési szervezetét és emelheti a munkafolyamat termelékenységét. Munkásosztályunk műszaki képzettsége, általános és politikai műveltségének állandó emelése nélkül az előállítási költségek csökkentése nem érhető el. Ebből következik az Egyesült Szakszervezetek kultúrmunkájának hatalmas jelentősége.

A munkafolyamat helyes megszervezése, a fent említett és még sok fel nem sorolt lehetőség (újítóink kisebb-nagyobb műszaki újításai és találmányai, rohammunkásaink munkateljesítménye a fölösleges túlórázás kikerülése, stb.) biztosítják, hogy dolgozóink odaadása az ötéves terv e feladatát is eredményesen és népeink javára oldja meg.

A SZÓLÁSSZABADSÁGRÓL

Az elmúlt télen halálosan megbetegedett az egyik legnagyobb cseh költő: Sztaniszlav Kosztka Neuman, a szovjet nép barátja, a ragyogó tollú közíró és Csehszlovákia kulturális életének jelentős tényezője. De az elaggott harcos író utolsó napjáig is melegen érdeklődött minden iránt, ami a világban történik.

Neuman, aki a müncheni korszak szomorú napjaiban megírja a csehekhez intézett »Népem, ne hagyj cserben!« című történelmi felhívását — hű maradt kötelességéhez. Bátran fellépett azokkal szemben, akik szeretett hazáját zavarni akarták a gazdasági élet fejlesztését célzó nagy terv végrehajtásában és abban, hogy önállóan haladjon tovább a »nagy álom beteljesüléséhez, a nagy cél eléréséhez« vezető úton és kijelentette, hogy senki se merészeljen akadályokat gördíteni a »hadjárat« elé, senki se »próbálja meg, hogy némaságra kényszerítsen bennünket«.

Május elsejére írt ünnepi versében a reá olyan jellemző szenvedélyességgel fejezte ki megvetését a »dolláros gavallérral és kitarottjainak tömegével« szemben. Az utolsó napjait élő költő lelkében megingadhatatlan szilárdsággal élt az a meggyőződés, hogy »legyőzzük az utolsó fasiszta csürrét is. Nem szívhat velünk egy levegőt — pusztulnia kell!« A költő lángelke az utolsó szívdobbanásig együtt érzett a néppel.

A költő a gyalázat bélyegét sütötte rá a dollárpolitika minden lakálya. Trumant »az imperializmus apró rablólovagjának« nevezte. Szentül hitt az emberiség haladó erőinek győzelmében. »Nem mi mondunk csődöt, nem a mi ügyünk fog dugába dőlni!« — kiáltotta a költő. A jövőbe vetett lángoló hit fénye sugárzik Csehszlovákia népi költőjének hattyúdalából, akinek számára május elseje, a dolgozók nemzetközi szolidaritásának napja — »ünneppel, mert a szabadság, a hűség és a kötelességteljesítés diadalának napja«.

A próza száraz szavaival nehéz visszaadni a költőnek népéhez intézett tiszta, becsületes, lángoló kiáltványát, azét a költőét, akinek számára »a haza mindennek felett áll«.

Az ő sorai nem is hasonlítanak a diplomácia, a politika elcsépeelt szavaihoz, az ő szava: a szív hangja, az ő szava: egy szabad ország szabad költőjének poétikus megfogalmazásában elmondott politikai igazság.

Egyik-másik tollforgatót, különösen azokat, akik régebben torkuk szakadtából kiabáltak a művészeknek a politikától való függetlenségéről, megremítette a költő bátran kimondott szava.

Neuman pedig éppen azokhoz az írókhoz tartozott, akik mindig világosan és pontosan tudatában voltak annak, hogy mekkora felelősség hárul a művészre és íróra a néppel szemben.

De bárhogyan is volt a dolog, akinek ér valamit a költészet szabadsága, mélyen megdöbbsent, mikor tudomására jutott, hogy Neuman költeményeinek kiadására tiltakozó jegyzékkel reagált az amerikai követség.

A prágai »Rudé Pravo« című lap ez év június 15-én a következőket közölte: »A csehszlovák külügyminisztérium 1947 május 31-én jegyzéket kapott az USA követétől, amelyben az Egyesült Államok kormánya tiltakozik az — 1947 május elsején — című költemény közzététele ellen«.

Végre látunk egy diplomatát az irodalmi kritikus szerepében! Szokatlan látvány. Valóban, Amerikában még nem pusztultak ki azok az emberek, akik nem ismerik a tréfát. A kritikus-diplomata, aki úgylát-szik, igen jártas a »sajtószabadság« kérdéseiben, tiltakozó jegyzékkel lép fel egy — költeménnyel szemben. Csakis a legfelháborítóbb politikai nyegleséggel lehet magyarázni a prágai követ »kritikusi« fellépését, az amerikai követségnek egy másik ország irodalmi ügyeibe való beavatkozását.

A »sajtószabadság« prókátorai készek vétőt emelni idegen országokban megjelent költemények ellen is, ha azok nem tetszenek nekik. Azok az emberek, akik otthon, a maguk országában mindenféle förmedvényeket sugalmaznak más országok és más népek politikusai ellen, most nevelőkisasszonyok szerepében lépnek fel és »jó modorra« akarják tanítani azokat, akik egyáltalán nem kérnek ebből és ami a fő, egyáltalán nincs is szükségük rá.

Jó lenne, ha az amerikai erkölcsösözöknek eszükbe jutna, hogy Csehszlovákia nem Görögország és nem Törökország. Ott el lehet némitani a szabad szót, börtönbe lehet zárni bárkit, akinek a stilusa nem tetszik az amerikai uraknak.

De az új demokrácia országaiban sajtó-, gondolat- és szólásszabadság van, olyan szabadság, amelynek nyomát sem látjuk az amerikai »kritikusok« vasfüggönye mögött élő országokban.

M. Apletin

MAGYARORSZÁGI DIÁKLEVÉL

Kultúrszövetségünkbe naponta érkeznek Magyarországról levelek diákoktól, munkásoktól. Haladó könyveket, folyóiratokat kérnek, hogy megismerjék a környező államok népeit, kultúráját, politikai, gazdasági és társadalmi helyzetét. Elküldött könyveinkre levelükben a következőket írják: »Nálunk nincs olyan bátorhangú és a nép érdekeit anynyira visszatükröző lap, mint a HID. De reméljük, hogy eljön az az idő, amikor az igazi irodalom az lesz, amely a megalkuvás nélküli, bátor helytállást és harcot, haladást hirdeti — s ez lesz a lényege és szépsége«.

Itt közöljük teljes egészében a pápai Petőfi Sándor kollégium levelét, amelyből láthatjuk az új értelmiség viszonyát a néppel s a reális élettel. A ma fiataljai ezek, akik büszkéek, hogy beállhatnak a szabadságszerető népek sorába. Tudatában vannak, hogy rájuk vár a föladat: testvérnépeink egymáshoz közelebbhozása és az új szellem meggyökeresztetése. Bizonyíték ez a levél arra, hogy a haladó magyar diákifjúság — akiket »megfertőzötteknek, félrevezetteknek« bélyegeznék meg a haladás ellenségei — már elindult a lelki ujjáépítés útján s Petőfi, Ady, József Attila szellemében harcol a népi demokrácia megvalósulásáért és megerősödéséért:

»Mikor levelünkkel és kérésünkkel felkerestük a jugoszláviai magyarok Kultúrszövetségét nem is mertük remélni, hogy ilyen értékes ajándéokra tehetünk szert. Első kötelességemnek tartom, hogy negyven paraszt és munkásszármazású népi kollégista hálás köszönetét fejezzem ki a Vajdasági Magyar Kultúrszövetségnek ezért az értékes ajándék-

ért. Ez az ajándék beszédes bizonyítéka annak, hogy Titó Jugoszláviájában szabad magyarok élnek és a jugoszláv nép teljes megbecsülésben részesíti a magyar népi kultúra kincseit. Nekünk, népi kollégistáknak, akik csak tisztelettel és megbecsüléssel tekinthetünk Titó népe felé, jól esik érezni és tapasztalni, hogy a dunatáji népek közössége nem okoskodás és nem álom, mert bármennyire is igyekezett a feudálkapitalista társadalom ellentéteket szítani a nemzetiségek között és válaszfalakat emelni a »kis« népek közé, a népek közös bajaikban és közös kultúrájukban megtalálják egymást és egymás iránt érzett szolidaritásuk teljes mértékben kifejlődhet a demokratikus államberendezéseken keresztül.

Ez a baráti kapcsolat, ami ezen az ajándékozáson keresztül kifejlődött közöttünk, úgy érzem feljogosít arra, hogy egy-két dolgot elmondjak kollégiumunk életéből.

Kollégiumunk létrehozásában döntő szerepe volt a vidék paraszt-ságának, a város munkásságának és legelsősorban is a város kommunista polgármesterének, Kerekes Jánosnak. Ő alakította meg az elmúlt év augusztusában a kollégium szervező-bizottságot, ennek eredményes munkája és a város nagy áldozatkészségének árán (a kommunista Kerekes János közbenjárására a város épülete rendbepozícióra 5600 forintot, berendezésre pedig 18.000 forintot áldozott) szeptember 29-én 27 taggal megindulhatott a kollégium s azóta a tagok száma 40-re emelkedett. Kollégiumunknak Petőfi Sándor nevét választottuk nemcsak azért, mert az egykori pápai diák emlékét akarjuk ezzel híven megőrizni, hanem azért is, mert ha a magyar népi demokráciáért s vele együtt a dolgozók világszabadságáért akarunk küzdeni nem találhatunk jobbat, mint Petőfi nevét. Különböző egész mozgalmunk ezt a programot tette magáévá és ha valamely mozgalom a 48-as ifjak szellemében dolgozik, akkor az mi vagyunk. A kezdeti nehézségek ellenére már az első napokban megszerveztük a szemináriumi munkát, a közös tanulást, előadásokat, faliújságot, stb. A hét minden napján van közös elfoglaltságunk. Hetenkint kétszer van népdal-népi tánc-tanulás, egyszer történelmi szeminárium, — amikor a magyar történelmet előlről kezdve a jobbság, majd a munkásság szemszögéből tárgyalja velünk egy középiskolai tanár. Irodalmi szeminárium is hetente egyszer van, amikor egy-egy kollégiumi tag lép elő előadással az igazgatónk vezetésével, aki különben irodalomszakos tanár. (Az első félévben Petőfit tárgyaltuk és a 48-as eseményeket, most a második félévben József Attila s rajta keresztül a Horthy reakció tárgyalására tértünk át). Csütörtökönként vagy látogatni megyünk valamelyik ifjúsági egyesületbe, vagy őket hívjuk meg hozzánk. Minden hónap első csütörtökén vitanapot rendezünk kollégiumon kívülállóknak is. Ugyancsak havonta egy csütörtökön megtartjuk az interpellációs napot, amikor minden kollégiumi tag elmondhatja kifogásait és javaslatait a kollégium vezetőségének. Szombatokként legtöbbször színház és mozilátogatás a program, — ugyanis megállapodásunk van a pápai mozitulajdonosokkal, hogy népi kollégisták ingyen mehetnek moziba. Vasárnaponként víg nótaszótól hangos a határ és az országot, mert egy-két lovaskocsival vidám népi kollégisták mennek ki falura, hogy a népi kultúra ápolásával és a parasztsághoz való kapcsolataink szorosabbra fűzésével harcoljunk a népi demokráciáért.

Ennyi egész röviden és vázlatosan egy heti munkarend. De még nem is szóltam a külső előadókról. Havonta legalább egyet vagy két-

tőt megszoktunk hallgatni, akik pártállásra és felekezetre való különbség nélkül jöhetnek és különböző témákról beszélnek. Ezekben az előadásokban különösen a szociográfiai tárgyat kedveljük, de szívesen hallgatjuk mikor egy-egy baloldali értelmiség beszámol külföldi útjairól. Igen szoros kapcsolataink vannak a gyári munkássággal is. Nem egyszer megkerestük őket a munkásotthonban és a pártokban, de legnagyobb élményt az jelentett számunkra, mikor munkaközben, üzemekben kereshettük fel őket. A pápai munkásság ezeken a kultúrelőadásokon és látogatásokon keresztül megismert bennünket és mi is őket, úgyhogy ezeken a kapcsolatokon keresztül fel tudja mérni a népi kollégium jelentőségét. A munkásság látva, hogy mi a népi hagyományok ápolásával nagyszerűen összetudjuk egyeztetni a korszerű haladást (közös gyűléseinken nemcsak népi táncokat és népdalokat adunk elő, hanem fiatal és öreg ajkáról egy akaratlanul és egy szívvel hangzanak a munkás-dalok a Marseillaise, az Internationale) nem zárkózunk el attól, hogy csekély keresetükből is áldozatosan támogassák kollégiumunkat. A gyárak szépösszegű stipendiumokkal támogatnak bennünket és ez is egyik biztosítéka tanulóink zavartalan szellemi fejlődésének. Itt kell megemlítenem a tanulók általános eredményét, amely népi kollégistákhoz illő szép eredményt mutat. Közöttünk senki sinés, aki bukott volna, a hármások száma 8–10 százalék, a többi jeles és kitűnő. Ezek az eredmények lehetőséget nyújtanak arra, hogy mint Ady mondja: szétáradjunk úzhetetlenül és a diákság körében mi legyünk az élesapat.

Ennyit mondtam el, bár még sok mindent megemlíthetnék. Azt hiszem ez a kevés is megfelelő bepillantást nyújtott munkánkba, hogy hogyan élünk, harcolunk Petőfi, Ady és József Attila szellemében a népi demokráciáért.

Remélem, hogy a HID és esetleg még egy napilap olvasásán keresztül még jobban kifejlődnek kapcsolataink, mert mi Titó államától — ahol erős a népi demokrácia — mindig csak tanulhatunk. — Bíró István a kollégium titkára.

S Z E M L E

ZÁLKA MÁTÉ KÖNYVE

Különös izgalommal vettük kezünkbe a regényt, hiszen nem mindennapi olvasmányról s nem is szokványos elbeszélő műről van szó. Ennél sokkal többről. Az első világháborúból vérző cím — Doberdó — legalább annyi tragikumot rejteget magában, mint Isonzó völgye, a volhyniai moesarak vagy a második világháború Szebasztopolja —, ha a téma serkent az olvasásra. Itt nem a témáról, hanem a szerzőről

van szó, ami az olvasót — ki a sorok között szeret kutatni s a multat tapogatni — mélységesen megindítja.

A szerző Zalka Máté, — ezért, már csak ezért is regényéhez emberi közünk van.

Ki volt Zalka Máté?

E kérdésre a legtöbb helyről még csak feleletet sem kapunk. Kevesen, a haladó írók és olvasók között alig néhányan tudják, hogy Zalka Máté szabadsághős volt, a spanyol szabadságharc legendáshírű »Lukács« tábornoka.

»akinek művei külföldön milliós példányszámban fogytak s a magyar olvasóközönség előtt még ma sem eléggé ismert«.

Az íróval és a szabadságharc hősi halottjával most ismerkedünk. Kettős így ez a találkozás s hogy hősi portréja teljesebb legyen, egészítsük ki a »Magyar mártír írók« antológiájának adataival. Ez a pár sor, ami itt következik, nem is életrajz, hanem egy darab történelem, melynek lapjai csak most tárulnak föl előttünk. »Matolcson született, Mátészalkán nevelkedett. Apja kőbirtokos volt, aki nagyon nehezen tartotta el nagyszámú családját« —, mondja az életrajz írója. Fejlődésének útját a szűkölködés nem akadályozhatta, leérettségizett s hogy azután mihez kezdjen, Petőfi, Arany és Szigligeti példája jó útmutató volt; beállt egy vándor-szintársulatba statisztának vagy epizódistának, ki tudja, hiszen ez már jobban elmosódott az irodalom-történetébe előtt vagy legalábbis úgy, mint Petőfi vagy Arany színészi multja. A színészet és a színpad szerelmesét írói ambíciók is fűtötték. Első igazi irodalmi élménye a »Kemény László« című elbeszélés volt, a negyvennyolcas szabadságharc egyik hősről szólt, aki a világosi fegyverletétel után Olaszországba szökött, beállt Garibaldi hadseregébe, részt vett az északamerikai szabadságharcban és Párizsban esett el, mint a francia kommun katonája. A színház és a színpadi siker jó indítás volt a fiatal író számára: drámát írt Kemény Lászlóról s ezt elő is adták a vándorszínészek valahol. Az író hazai emlékei itt végeszakadnak s a kezdő tollforgatóból kínó a legendáshírű szabadságharcos. Az első világháború önkéntes huszártisztje végigharcol-

ja a nagy frontokat: a szerb, az olasz, majd az orosz front harcának színhelye, innen az út az orosz fogságba visz. Háborúellenes novellái után már nem mint író, hanem mint katona szervezi meg a magyar hadifoglyokból toborzott vörös ezredet s Kiev fölszabadításánál már mint a dolgozók szabadságharcosai vezényli győztes seregét. Népek szabadságának az ügye most már az ő ügye is. Törökország a hős elkövetkező állomása: Kemál pasa nemzeti seregében harcol az angol és görög beavatkozók ellen. A szmirnai csata győztesét a legnagyobb elismerés érte: Kemál saját érdemrendjét tűzte a mellére. Pár esztendővel később Moszkvából indul Spanyolországba, hogy ott a Második Nemzetközi Brigád élére álljon. Ez a harc volt az utolsó harca, — »Lukács« tábornok győzött is az olasz intervenciós hadsereg fölött, de a csatamezőn maga is, mint a dolgozók szabadságának annyi sok, ismeretlen katonája, hősi halált halt... Ki tudja ma még, hogy hány országban és hány városban neveztek róla el utcát vagy teret, — e rövid életrajz még csak annyit mond, hogy Törökországban, Szmirnában szobra áll.

A szabadsághősi alak itt magasan az író fölé emelkedik, s mi az íróban is a szabadsághős emlékét keressük, hogy kirajzoldjon előttünk ami az ő életét kitöltötte s amit csak a hálás ember egészít ki neve hallatára.

Írói munkásságának méltatásában a szovjet kritika a »Dobrodó« című regényét jelöli a legjobb alkotásnak. Az orosznyelvű kiadás 600 ezer példánya nem csupán siker, hanem e regény értékelése is, mert az új irodalmi élet kialakulásánál a már öntudatos olvasóközönség bírálata is előtérbe lép, hogy érdeklődé-

sének fokával ítéletet mondjon a mű és egyben az alkotó fölött.

Zalka Máté nem formaművész, nem is pepecselő író: ilyen vágyak nem fűtötték. Az írói hivatást egy tökéletesen látó és bátor cselekvésű ember föladatának tekintette, hogy élményeit a lehető legegyszerűbb hangon közvetítse az olvasó felé. A regényt mindenekelőtt jó elbeszélő készség és mély kulturáltság jellemzi. A cselekmény, helyesebben a háborús történet az íróban is két évtized távlatában ébredt, hiszen a harmincas évek derekán írta könyvét Moszkva közelében. Nem is törekszik mindent átfogó szélességre. A négy éven keresztül zajló világháborút s annak minden imperialista szörnyűségét egyetlen zászlóalj kétségbeesett vívódásain mutatja be a doberdói fensíkon. A »szürke kókaoosz«, a Monte Dei-Scusi — vagy ahogy a magyar bakák nevezték, Monte Klára — a halálos játék színhelye, a vágóhíd, ahová a Habsburg-ház, annak készséges szolgája Tisza István gróf és a monarchia tőkéjének urai küldték a nép ezreit. Ahogy a doberdói fensík az egész első világháború keresztmetszetét adja, úgy a Monte Klára alján pusztuló és rothadó zászlóalj az akkori úri Magyarországnak és a gyarmatosító politikáról álmodó monarchiának a tárgyalgosság legmaróbb színeivel megfestett képe. A főhős, Mátray főhadnagy a háborút dicsőítő kispolgárság »vakulj magyar« politikájának megtestesítője: ezt a hályogot nem az olasz srapnellek robbanása szedi le a szeméről, hanem az a nagy ellentét, amely a hinterlandban dőzsölő és üzérkedő törzstisztek és a »dekunokokban« senyvedő bakák között a végéig kiéleződik. Egy-egy népből jött tisztnek a vérszű kérdés-

re csupán az a válasza: »Eh, hagyjuk, én nem értek a politikához« — de az öreg Csutura, a századparancsnok pucérja már gyűjti magaköré az elégedetlenekeket. Az idős szocialista harca jéget tör: a monarchia rendőrszima-fegyelme alól oldódó legénységet tiszt is követi: Doberdő nem harcba, hanem forradalomba lendít. Dr. Schick Arnold századparancsnokot, egyetemi tanárt épp úgy, mint Mátray hadnagyot és Torma zászlóost »nem a mellékvényre — ahogy Csutura mondja —, hanem a történelem sugárújtjára lendítette«.

A lázadók gyülekeznek a kavernában s a százados hangja már-már egy egész század kérdésévé szélesedik:

— A maga számára csak egy sugárút van — le a kapitalistákkal!

— Igen, ez a főútirány — mondotta Csutura.

— Na és tovább?

— Demokratikus alapon, hiszen van már ma is olyan ország, ahol...

A sodródás mindinkább a forradalom felé mutat. A harc, a roham, egy-egy állás elvesztése, a törzstisztek hazárdjátéka s újabb gazsága egérutat enged, hogy az olaszok elkövessék a doberdói nagy merényletet: a világháborús tragédiát. Az aláaknázott Monte Klarával együtt egy egész magyar zászlóalj ropul a levegőbe, a másvilágra s a megmaradtak — ahogy az író itt csodálatos drámai erővel jelenít — Mátray hadnaggal együtt lehullanak a frontokról hazafelé áramló elégedetlenek közé. Most már mindenki tisztán látja, hogy ez a háború nem a »mi ügyünk« s együtt kiáltja a lázadókkal: »Gyerünk inkább Csutura útján, mint Tisza István gróféra!«...

A regény zárófejezete nem csu-

pán a főhős útját, de Zalka Máte útját és élete célját is kifejezi. A svájci határon egy orosz forradalmár halk üzenete a fálya. A fölgyulladt öntudat végre cselekszik merészet és nagyot: megszervezi a barátok, az elvtársak légióját, akik — az első világháború utolsó órájában — megfordították a fegyverek csövét. És ha a történelem időt engedett volna, ha ez a regény szubjektív élményekre alapozott éregénybe ívelhetne, Doberdót a kievi szabadságharc csatái követnék és Szmirnán és Madrid határán keresztül elvezetne bennünket egészen a dolgozók győzelméig.

A bevezetőben úgy mondtuk, hogy a szerző itt többet jelent számunkra, mint egy író, ha kimagaslik is a közepszerű alkotók közül. Emberi közünk van hozzá, mert ma már történelmi alak. Őt nem az idealizálás emelte ki a kortársak közül, hiszen regényének főhőse sem idealizált alak, hanem a történelmi szerep egy eszme szolgálatában. Ilyennek kell őt ismernünk és a nagy életpályához mért képet kell alkotnunk róla, hogy valóban legnagyobb hőssé nőjön az elkövetkezendő nemzedékek tudatában.

Lévay Endre

MULTATULI

A gyarmatbirodalmak szerte a világon recsegnek-ropognak. Nem kétséges, hogy a társadalmi átalakulás előbb-utóbb az elnyomott gyarmati népek nagykorúsítását és felszabadítását fogja eredményezni. Ezt a törvényszerű fejlődési folyamatot ideig-óráig hátráltatni lehet, megállítani azonban nem.

Most, amikor Indonéziában hosszú hónapok óta folyik az ön-

tudatra eszmélő malájiai hősi szabadságharca, csodálattal kell gondolnunk arra, hogy Hollandiának már közel egy évszázaddal ezelőtt akadt egy lángeszű fia, aki látnoki erővel ismerte fel az eljövendő események elkerülhetetlen alakulását és akinek egész élete tiltakozó kiáltás volt a »nyugodtan rágó és emésztő« hollandi kapitalizmus könyörtelenül kiszípolozó gyarmati politikája ellen. *Eduard Dows-Dekker*-nek hívták nem is annyira politikai célzatossággal, mint inkább emberi szolidaritásból, fanatikus igazságszeretettől hajtva megkondította a vészharangot.

Dows-Dekker figyelmeztető szava azonban süket fülekre talált. A nyugodt kérdésésben megzavart kizsákmányolóok sohasem bocsátották meg neki a fennálló társadalmi rend ellen való lázadozását és keserves kálváriát járatnak vele. Mártíromságának örök mementójául vette föl Dows-Dekker a Multatuli (»sokat szenvedtem«) írói nevet, mely ma is eleven szemrehányás, lélekfurdaló megszégyenítés hazájának szellemi és erkölcsi elitje számára.

Most kilencven éve, hogy Holland-India főkormányzója megalázó körülmények között eltávolította a közszolgálatból egyik legtehetségesebb és mindenképpen leglelkiismeretesebb, legtehetségesebb közigazgatási főtisztviselőjét: a jávai Lebaktartomány rezidensét. A rezidensek feladata névlegesen a gyarmati közigazgatás vezetése volt, valójában azonban a módszeres kizsákmányolásnak — ha lehet: tapintatos, ha muszáj: könyörtelen — biztosítása. A ravaszul kigondolt gyarmati politika minden rezidens mellé egy, a benszülött törzsfőnökök közül kiszemelt ré-

genst állított, aki hivatva volt örökletes tekintélyével alátámasztani és kiszolgálni a rabszolgáltató anyaország kereskedelmi igényeit. Feladatuknak ezek a régensek készséggel eleget tettek, hiszen jutalmuk a benszült páriák korlátlan kifosztásának hallgatólagos eltűrése volt. Szemérmetlenül hurcolták kényszermunkára az amúgy is agyonhajszolt malájiakat, hogy ily módon ingyen munkaerővel művelthessék meg a szennyes szolgálataikért kapott földeket. Erőszakkal elhajtották a szerencsétlen jávaiak utolsó meghagyott bivalyát is és így a benszültök, igaerő és élelem híján, nyomorultul éhen kellett hogy vesszenek. A férfiak orra hagyták ott családjukat és elbujdostak. A csinosabb leányokat pedig a régensek — a maguk szabad önkényeskedésének váltságdíja fejében — beszállították a városokban székelő alkormányzóknak, gyarmati unalmuk enyhítésére. A falvak néptelenedtek, pusztultak, a termelés csökkent, ez az embertelen gyarmati politika tehát nemcsak erkölcstelen, hanem még az anyaország önző szempontjából is ostoba és hátrányos volt.

Egy szép napon Dowes-Dekker megdöbbenéssel szerzett tudomást arról, hogy hivatali elődje nem természetes halállal halt meg: a benszült régens egy vendégség alkalmával mérgezett étellel traktálta és az egy-kettőre végzett vele. Az indok kézenfekvő: az előző rezidens is gátat akart vetni a tűrhetetlen visszaéléseknek. Dowes-Dekker nem volt hajlandó együtt üvölni a farkasokkal, nyomozni kezdett, majd a bizonyítékok birtokában jelentést tett az alkormányzónak.

Eredmény: az alkormányzó megtorlás helyett összeszűri a levelet a bűnös régenssel és bevádolja a »gyarmati érdekeket ve-

szélyeztető, izgága és tapintatlan» funkcionáriust a batáviai főkormányzónál. Ez Dowes-Dekker meg sem hallgatja, előbb büntetésből áthelyezi, majd — mivel a makacs lebaki rezidens állhatatos megnemalkuvással elégtételt követel és nem hajlandó elfogadni a »megalkuváshoz« kötött kegyes áthelyezést — végleg elbocsátja az állami szolgálatból!

Ez Dowes-Dekker gyarmati közigazgatási karrierjének rövidrefogott, hiteles története — és egyúttal Multatuli világhírű regényének: a »Max Havelaar«-nak a tartalma. Regény? A szokványos értelemben minden bizonytalannal nem az. Már maga az alcíme is sokatmondó: »A Németalföldi Kereskedelmi Társaság kávéügyletei! Egy tiszta lélek, egy tántoríthatatlan jellem felháborodott tiltakozása ez a könyv, az álszentesen képmutató világ alapvető immoralitása ellen. Az igazság szinte betegesen rögeszmés megszállottjának csüggedetlen, dacos küzdelme egy igazságtalanságra felépített társadalommal, lángoló vádirat, fulmináns »J'accuse«, egy halálraítélt nép és a megsértett erkölcsi világrend védelmében.

Multatuli meg volt arról győződve, hogy odahaza a felelős kormányzatnak és a közvéleménynek sejtelve sincs arról, mint fest a valóságban, közelről, Hollandia nagy büszkesége: a poétikus nevű *Insulinde*, a kelet-indiai gyarmatbirodalom. Tévedett. Amilyen a gyarmat, olyan az anyaország. Elégtételről, a sérelmek reparációjáról, a gyarmati politika megváltoztatásáról szó sem lehetett. Hiába interpelált a parlamentben az egyik képviselő, mondván, hogy Multatuli megdöbbenő vádjainak, okmányszerű leleplezéseinek nyomán »borzongás futott végig az országban« — a kormány kitért a

válasz elől és konok hallgatásba burkolódzott. Jól bevált módszerrel megvesztegette a »Max Havelaar« kiadóját, hogy a könyv jogainak birtokában tagadja meg egy második kiadás kinyomtatását, az elsőt pedig felvásároltatta.

Multatuli a »Max Havelaar« után huszonhét évig küzd még, egyre reménytelenebbül, az igazságért, a sikerért — és a mindennapi kenyérért. Egy életen át tartó üldözés, kifizethetetlen adósságok, bútorozatlan lakás, fűtetlen szoba és korgó gyomor — ez volt osztályrésze. Huszonhét éven át nem szünt meg ostromozni kora társadalmát, annak hazug erkölceit, önzését, gonzságát és butaságát. Eközben humanizmusa egyre terebélyesedett, mind átfogóbb lett. Kezdte a gyarmati páriák védelmén, folytatta a hollandus polgári társadalom kritikájával, amely végül egy általános szociális — mondhatnám: szocialista-világ szemléletbe torkolt. Valóban, melyik író fogalmazta meg szabatosabban és érzékelhetőbben a szocializmus eszmei lényegét, mint az érző-vérző szívű Multatuli az alábbi kis parabólikus párbeszédben?!

— Nézd csak, fiam — magyarázza az apa séta közben a természet isteni rendjét — mily bölcsen intézte a Gondviselés! Lám, a madár tojásait szépen fészekbe

rakja. A fiókák nem bújnak ki, csak amikor már giliszták is vannak, táplálkozásukra. És akkor háláéneket zengenek az Urnak, aki teremtményeit jóságával így elhalmozza...

— És mondd, papa, a giliszták is velük énekelnek?!

Fennkölt gondolat! Multatuli mind fájdalmasabban érezte, hogy a szó nem elégíti ki, hogy előbbrevaló a tett. Szemére veti önmagának, hogy hivatali és irodalmi tiltakozás helyett miért nem szervezte meg inkább a benszülöttek szabadságharcát. »Mély meggyőződése, — írja később, — hogy egyetlen gyakorlati fegyver van csak: az erőszak!«

Nem tudom, él-e az indonéz szabadságharcosokban Multatuli emlékezete. Eszméi most végre-
valahára közelednek a megvalósulás felé. Halálának hatvanéves fordulóján illő, hogy elégtételt szolgáltassunk a múlt század egyik legtisztultabb szellemének, a szociális igazság lelkes és tántoríthatatlan úttörőjének. És gondoljunk arra, milyen sokat, milyen mérhetetlenül sokat kellett szenvednie Doves-Dekkernek, az ambernek, ahhoz, hogy Multatuli, a zseniális író és iránymutató, harcos gondolkodó bevonulhasson a halhatatlanságba.

Gábor György

AZ ÉPÍTÉS ÉS A JÖVŐ KÖNYVE

ILJIN M.

ÚJ VILÁG TEREMTÉSE

A nagy orosz író remek írása a Szovjetunió
első ötéves tervéről — az új világ csodálatos
megteremtéséről.

A kötetűnő művet 60 kép egészíti ki.

Megrendelhető:

A **HID** KIADÓHIVATALÁBAN.

A „**HID**”
KÖNYVKIADÓ ÚJ KÖNYVE

LŐRINC PÉTER

A KURUCKOR

Történelmi tanulmány a népi sza-
badságharcok hősi korszakáról.

ÁRA 18 DINÁR

MEGRENDELHETŐ:

A „**HID**”
KIADÓHIVATALÁBAN,
DOBANOVACSKA UTCA 9.
TELEFON 414

